

بررسی مزیت‌های منطقه‌ای سواحل مکران با رویکرد اقتصاد مقاومتی

کد موضوعی: ۲۵۰

شماره مسلسل: ۱۴۳۳۲

معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی

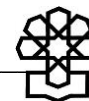
دفتر: مطالعات زیربنایی

تیرماه ۱۳۹۴

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۲	مقدمه
۳	۱. اهداف این تحقیق
۴	۲. مواد و روش‌ها
۴	۳. دریای عمان
۷	۴. ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی و امنیتی منطقه مکران
۹	۵. شهرستان جاسک
۲۳	۶. شهرستان کنارک
۳۲	۷. شهرستان چابهار
۴۷	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۶۳	پیشنهادها
۶۶	منابع و مأخذ



بررسی مزیت‌های منطقه‌ای سواحل مکران با رویکرد اقتصاد مقاومتی

چکیده

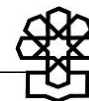
توجه به توان‌های محیطی ایران با رویکرد اقتصاد دریامحور و برپایه اقتصاد مقاومتی در سال‌های اخیر مورد توجه اغلب کارشناسان و مسئولین کشوری بوده است که بخشی از این رویکرد می‌تواند توسعه منطقه‌ای سواحل مکران (از شهرستان جاسک تا شرق شهرستان چابهار) باشد. لذا در این گزارش سعی شده است به توان‌های محیطی این منطقه با تأکید بر امکانات بالقوه ساحلی - دریایی آن توجه شود. به نظر می‌رسد با اقداماتی که به صورت مدیریت یکپارچه در این منطقه می‌تواند صورت گیرد، دگرگون‌زایی منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای از لحاظ توسعه پایدار حاصل خواهد شد. مدیریت یکپارچه از مبانی اولیه الزامات ملی و منطقه‌ای، توسعه فرآیند تکاملی و منطقه‌ای است. از سوی دیگر، از بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در مورد منطقه ساحلی مکران که آن را به مثابه گنجی عظیم برای کشور دانسته‌اند، چنین برمی‌آید که رسیدن به این گنج نیازمند یک تصمیم و عزم ملی است. تأکیدات فراوان ایشان بر استفاده از ظرفیت‌های این منطقه در مسیر پیشرفت کشور، نشان از اهمیت این منطقه از لحاظ استراتژی اقتصادی، سیاسی و حتی امنیتی منطقه دارد. بر این اساس در این گزارش تلاش شده با توجه به ظرفیت‌های اکولوژیک سواحل مکران، نیازمندی‌های بلندمدت توسعه‌ای، راهکارهای تلفیقی که متضمن کاهش تضاد منافع بین بخشی است، بررسی و همچنین تعارضات مابین بهره‌برداران دولتی و خصوصی، شرایط حفظ منابع موجود و بهره‌برداری بهینه در این سواحل برای توسعه پایدار فراهم شود. همین‌طور توجه به رشد اقتصادی - اجتماعی منطقه ساحلی مکران به منظور بهره‌برداری عقلایی با هدف تقویت ظرفیت‌های توسعه‌ای مناطق ساحلی آن، به همراه بهره‌مندی عموم مردم ایران از این منطقه، مورد توجه قرار گیرد. در این گزارش سعی شده منطقه ساحلی مکران در قالب سه شهرستان جاسک، کنارک و چابهار بررسی شود و واکاوی رهنمودهای رهبری در خصوص توجه به سواحل مکران با شناسایی ظرفیت‌های آن (توان‌های محیطی، جغرافیایی، ساحلی، شیلاتی، گردشگری و امثال آن) برای تولید ثروت و حمایت از کار و سرمایه ایرانی در کانون توجه قرار گیرد.

مقدمه

مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی کشور (ICZM)^۱ مدت‌هاست که مورد توجه برنامه‌ریزان منطقه‌ای و مسئولین مملکتی قرار گرفته است، اما از پیشرفت قابل توجهی برخوردار نیست. علت این امر دلایل مختلفی دارد که از جمله آنها نبود بودجه و اعتبارات کافی، عدم تصمیم‌اساسی در میان تصمیم‌سازان کشوری و نبود راهبردهای جدی در زمینه توسعه منطقه‌ای است. اما از اوایل دهه ۱۳۹۰ و طرح موضوع اقتصاد مقاومتی از سوی رهبر انقلاب، باعث شد تا این مهم در میان مسئولین کشوری مورد توجه بیشتری با رویکرد جدید قرار گیرد و نگاه به اقتصاد دریامحور یکی از این موضوعات است که سواحل مکران را نیز شامل می‌شود. مکران (مکران یا مکوران) از نظر بستر جغرافیایی سرزمینی ساحلی در حاشیه شمالی کرانه‌های دریای عمان است و در جنوب شرقی ایران و جنوب غربی پاکستان واقع شده است که در طول خلیج عمان از رأس‌الکوه در غرب جاسک تا لاس بلا در جنوب غربی ایالت بلوچستان پاکستان گسترده است. اهمیت این منطقه با برگزاری دو همایش در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۳ بیشتر مشخص می‌شود. به طوری که اهمیت و جایگاه سواحل دریایی در منطقه ساحلی مکران از نظر راهبردهای اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی و توسعه پایدار از بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی بیشتر روشن می‌شود. تأکیدات فراوانی که ایشان بر استفاده از ظرفیت‌های این منطقه در مسیر پیشرفت کشور دارند، مهم است. بیانات ایشان پیرامون این منطقه بعد از برگزاری اولین همایش (۲۸ - ۳۰ بهمن ۱۳۹۱)، مبین لزوم توجه بیش‌ازپیش به این منطقه است. همین‌طور بازدیدهای مکرر معظم‌له در دهه‌های ۱۳۶۰ تا ۱۳۸۰ نشان می‌دهند که این منطقه از لحاظ سوق‌الجیشی برای ایران حائز اهمیت است. ایشان در مقاطع مختلف بر اهمیت این منطقه تصریح کرده و سواحل مکران را به‌مثابه گنجی عظیم برای کشور دانسته‌اند. همین‌طور ایشان در تاریخ ۴ آبان سال ۱۳۸۷ در دیدار با فرماندهان و پرسنل نیروی دریایی اظهار می‌دارند: «این ساحل عظیم و طولانی بسیار حساس است که ما در دریای عمان داریم، درواقع یک گنج است و باید اعتراف کنیم که این را کشف نکرده بودیم. دریای عمان و سواحل مکران یک گنج است؛ یک ذخیره است. ما همه حواسمان را بردیم متوجه خلیج فارس کردیم که البته خلیج فارس هم خیلی حساس است، شکی نداریم اما توجه نکردیم به این ثروت عظیمی که ما در دریای عمان داریم».

واکاوی تدابیر رهبری درخصوص توجه به سواحل جنوبی و اهمیت دریا در منطقه مکران با شناسایی ظرفیت‌های آن (توان‌های محیطی، جغرافیایی، ساحلی، شیلاتی، گردشگری و امثالهم) برای تولید ثروت و حمایت از کار و سرمایه ایرانی در سواحل مکران باید در راستای اقتصاد مقاومتی

1. Integrated Coastal Zone Management.



عملیاتی شود. زیرا در اقتصاد دریامحور و اقتصاد مقاومتی پیامدهایی نظیر اقتدار ملی، امنیت سیاسی - اجتماعی، فرهنگی و امنیت منطقه‌ای همراه است. این پیامد با شناخت و استفاده از تمامی امکانات ساحلی و منابع طبیعی این منطقه با موضوعات آمایش سرزمینی و پدافند غیرعامل، بنادر و حمل‌ونقل، گردشگری و محیط زیست ممکن است. از این‌رو برای تحقق منویات رهبر انقلاب پیرامون بهره‌برداری از فرصت‌ها و قابلیت‌های موجود در این سواحل، تبدیل رویکرد تهدیدمحوری به فرصت‌محوری در نگرش به دریا و سواحل آن باید همه ظرفیت‌های آن مورد توجه قرار گیرند. از این‌رو باید همه مسئولان و دست‌اندرکاران در حوزه‌های مختلف به اهمیت سواحل منطقه مکران به‌صورت نگرش زیرناحیه‌ای نگاه کنند و برنامه‌های خود را در این منطقه با اهداف اقتصاد دریامحور و اقتصاد مقاومتی همسو سازند. برای این منظور در این طرح سعی شده است که زیرناحیه جاسک، کنارک و شهرستان چابهار (بندر گواتر) مورد ارزیابی و توجه با نگرش منابع آب، کشاورزی، فعالیت‌های شیلاتی، گردشگری و تجارت قرار گیرد و با توجه به شرایط جغرافیایی، اقلیمی، اجتماعی و اقتصادی مورد مطالعه و بررسی واقع شود.

۱. اهداف این تحقیق

اهداف این پژوهش تحلیلی مبتنی بر پتانسیل‌یابی سواحل مکران با محوریت اقتصاد دریامحور و با رویکرد اقتصاد مقاومتی با زمینه‌های منابع آب، کشاورزی، فعالیت‌های شیلاتی، گردشگری و تجارت است. در این گزارش سعی شده است تا این منطقه به تفکیک سه شهرستان جاسک، کنارک و چابهار از لحاظ توان‌های محیطی، فرهنگی و جمعیتی با موضوعات فوق مورد بررسی قرار گیرد و زمینه‌های تولید ثروت در آن مطالعه شود. همچنین بررسی شود چه امکانات و منافعی در این منطقه وجود دارند که بتوان براساس آنها توسعه راهبردی اقتصاد مقاومتی را اجرا کرد؟ توان‌های محیطی ناحیه مکران در شهرستان‌های جاسک، چابهار و کنارک شامل چه مسائلی در زمینه‌های منابع آب، کشاورزی، فعالیت‌های شیلاتی، گردشگری و تجارت است و چگونه می‌توان آنها را با اقتصاد دریامحور تقویت کرد؟ زمینه‌های بهره‌برداری از فرصت‌ها و قابلیت‌های موجود در این سواحل و تبدیل رویکرد تهدیدمحوری به فرصت‌محوری در این منطقه چگونه است؟

از این‌رو با شناسایی استعدادهای منطقه‌ای، برنامه‌ریزان و مسئولین امر در هر بخش از موارد ذکر شده و با نگاهی آینده‌نگر و فراملی، برای توسعه سواحل آن می‌توان برنامه‌ریزی کرد.

۲. مواد و روش‌ها

برای تهیه این گزارش از منابع مختلف پژوهشی، کتابخانه‌ای، جستجوی کتابخانه‌ای و مرور منابع علمی (مجموع مقالات ارائه شده در همایش‌ها، مجلات علمی - پژوهشی)، همچنین بررسی تصاویر ماهواره‌ای از محیط Google Earth و تصاویر ماهواره لندست TM و ETM مربوط به سال‌های ۲۰۱۱ در محیط‌های ساحلی و فراساحلی کشور استفاده شده است. در مجموع روش تحقیق این پژوهش مبتنی بر بررسی محیط‌های دریایی عمان است.

۳. دریای عمان

دریای عمان در جنوب ایران قرار دارد. از سمت غرب توسط تنگه هرمز به خلیج فارس و از سمت شرق و جنوب شرقی به دریای عرب و اقیانوس هند وصل می‌شود. در جنوب دریای عمان کشور عمان قرار دارد. طول ساحل ایران در امتداد دریای عمان، از خلیج گوآتر تا جاسک و تنگه هرمز حدود ۵۶۰ کیلومتر است. شهرستان‌های جاسک، کنارک و چابهار عمده ساحل این دریا را تشکیل می‌دهند (نقشه ۱).

نقشه ۱. موقعیت شهرستان‌های چابهار، کنارک و جاسک در دریای عمان





از ویژگی‌های جغرافیای مکانی دریای عمان می‌توان گفت که این دریا از شمال به سواحل ایران و از جنوب به عربستان و کشور عمان محدود است و مدار رأس السرطان از جنوب آن می‌گذرد. عرض آن از دماغه حد (رأس الجدی)، در شمال شرقی کشور عمان، تا بندر گواتر، در منتهی‌الیه جنوب شرقی ایران، حدود ۳۲۰ کیلومتر و طول آن حدود ۵۶۰ کیلومتر است. در شمال غربی از طریق تنگه هرمز و در شمال به‌وسیله شبه‌جزیره مُسندَم (رأس مسندم)، این آبراهه به خلیج فارس می‌پیوندد. بندرهای جنوبی آن (در سواحل کشور عمان) صُور، مسقط، مَطْرَح، خابورَه و صُحار است. بندر ایرانی این دریا هم عبارتند از: بندر چابهار، بندر گواتر، بندر تیز (تیس)، بندر کنارک و بندر جاسک فاصله بندرها و کرانه‌های ایرانی دریای عمان به خط مستقیم از شرق به سمت غرب به این شرح است که از بندر گواتر تا چابهار حدود نود کیلومتر و بندر تیز (تیس) در پانزده کیلومتری شمال بندر چابهار و بندر کُنارک در ۶۵ کیلومتری غرب بندر چابهار قرار گرفته است. از چابهار تا بندر جاسک هم حدود ۲۹۰ کیلومتر می‌شود. از بندر جاسک تا دماغه کوه (رأس الکوه در غرب جاسک) حدود پنجاه کیلومتر است. آب و هوای دریای عمان به‌لحاظ قرار گرفتن در شمال مدار رأس السرطان، گرم و استوایی است. این دریا به‌لحاظ آنکه بخشی از راه مواصلاتی خلیج فارس و مناطق نفت‌خیز آن با اقیانوس هند، شرق دور، آفریقای شرقی، دریای مدیترانه و اروپاست، از نظر اقتصادی و سوق‌الجیشی اهمیت بسیار دارد. طبق مقررات قانون نفت (مصوب ۱۳۶۶/۷/۹ و اصلاحیه شماره ۲۵۲۱۸، ۱۳۹۰/۴/۲۱ مجلس شورای اسلامی) فلات قاره ایران در دریای عمان نیز همانند خلیج فارس تابع مقررات قانون نفت ایران است. شرکت شیلات ایران نیز در کرانه‌های شمالی بحر عمان تأسیساتی دارد. باید اذعان داشت که خلیج فارس و دریای عمان از لحاظ اکولوژیکی ارتباط متقابل دارند. از سوی دیگر، نواحی ساحلی خلیج فارس، دریای عمان و حتی جزایر داخلی از دیدگاه‌های مختلف، اهمیت راهبردی برای جمهوری اسلامی ایران دارند و مسیر اصلی ترابری کالاها از دریای عمان می‌گذرد. بخش اعظم آبیان مصرفی کشور از نواحی ساحلی و دریایی مکران و اقیانوس هند صید می‌شود و درعین حال سواحل مکران، محل تفرجگاه شهروندان ایرانی است. اما سابقه رویدادهای سهمگین در محیط‌های دریایی و ساحلی، به‌ویژه در دریای عمان باید مورد توجه باشد. به‌ویژه اینکه طوفان‌های سهمگین گاهی موجب سونامی به همراه مخاطرات اقتصادی، اجتماعی و حتی امنیتی می‌شوند. کشور ایران با داشتن سواحل طولانی دریایی تحت تأثیر مخاطرات محیط‌های دریایی عمان است. سونامی، جریان‌های شکافنده، خیزاب توفان، امواج مرتفع، نوسان تراز آب، حرکت لکه‌های نفتی و شکوفایی جلبکی از مخاطرات رایج دریایی در این مناطق محسوب می‌شوند. سابقه این رویدادهای سهمگین در محیط‌های دریایی و ساحلی نشان می‌دهد که توجه نسبت به مخاطرات اقتصادی، اجتماعی و حتی امنیتی ناشی از آنها بسیار ضروری است. به‌علاوه، فعالیت‌های دریایی کشور در دهه اخیر به‌صورت چشمگیری توسعه یافته و بسیاری از

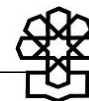
فعالیت‌های اقتصادی در نوار ساحلی جنوب (به‌ویژه جاسک تا چابهار) تمرکز یافته‌اند. از این رو تجربه رویدادهای مخرب طبیعی در محیط‌های دریایی در دنیا و همچنین در دریا‌های پیرامونی کشور ایجاب می‌کند که سامانه یکپارچه پیش‌بینی و هشدار مخاطرات دریایی در کشور توسعه یابد (تصاویر ۱ تا ۳).

تصویر ۱. نمایی از امواج مرتفع در ساحل چابهار



تصویر ۲. برخورد امواج بلند توفان گو نو به سواحل صخره‌ای چابهار





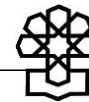
تصویر ۳. برخورد امواج بلند توفان گو نو به ساحل در ایستگاه پژوهشی مؤسسه اقیانوس‌شناسی در چابهار



۴. ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی و امنیتی منطقه مکران

سواحل طولانی مکران از جاسک تا گواتر با احتساب دماغه‌های ساحلی بیش از ۶۰۰ کیلومتر مربع است. این منطقه به لحاظ ظرفیت‌های اقتصادی دارای سه سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی است. ۵۶۰ کیلومتر مرز آبی سواحل مکران و تسلط این منطقه بر یکی از مهم‌ترین و استراتژیک‌ترین راه‌های آبی جهان، همجواری با دو کشور افغانستان و پاکستان و نزدیکی به جمهوری‌های محصور ضلع شمال شرقی ایران، ویژگی خاصی به این منطقه بخشیده است. دریای عمان جزو حوزه استراتژیک اقیانوس هند و یکی از پنج حوزه استراتژیک جهان است. گذرگاهی با اهمیت به سمت خاورمیانه، جنوب شرق آسیا، شبه‌قاره، سراسر آسیای جنوبی و جنوب شرقی است که روزانه میلیون‌ها بشکه نفت و حجم وسیعی از کالا و سرمایه از این طریق مبادله می‌شود. در بعد سیاسی و بین‌المللی نیز توسعه منطقه جنوب شرق کشور (مکران) موجب تقویت پیوندهای اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی با کشورهای همجوار شرق و شمال شرق خواهد شد. مقام معظم رهبری در بیان اهمیت منطقه دریای عمان و اهمیت توجه به آن می‌فرماید: «ما در سال‌های گذشته از سواحل طولانی دریای عمان بهره لازم و کافی نبرده‌ایم. ذهنمان همه‌اش متوجه خلیج فارس بوده، اهمیت دریای عمان از نظر ما مغفول مانده. این نگاه جدید که نگاه به دریای عمان است می‌تواند کارهای بزرگی را انجام دهد. این برای منطقه جنوب شرقی کشور یک موهبت است. بنابراین، دولت و دستگاه‌های مختلف - چه وزارت دفاع، چه وزارتخانه‌های دیگر که مرتبط با این کارند -

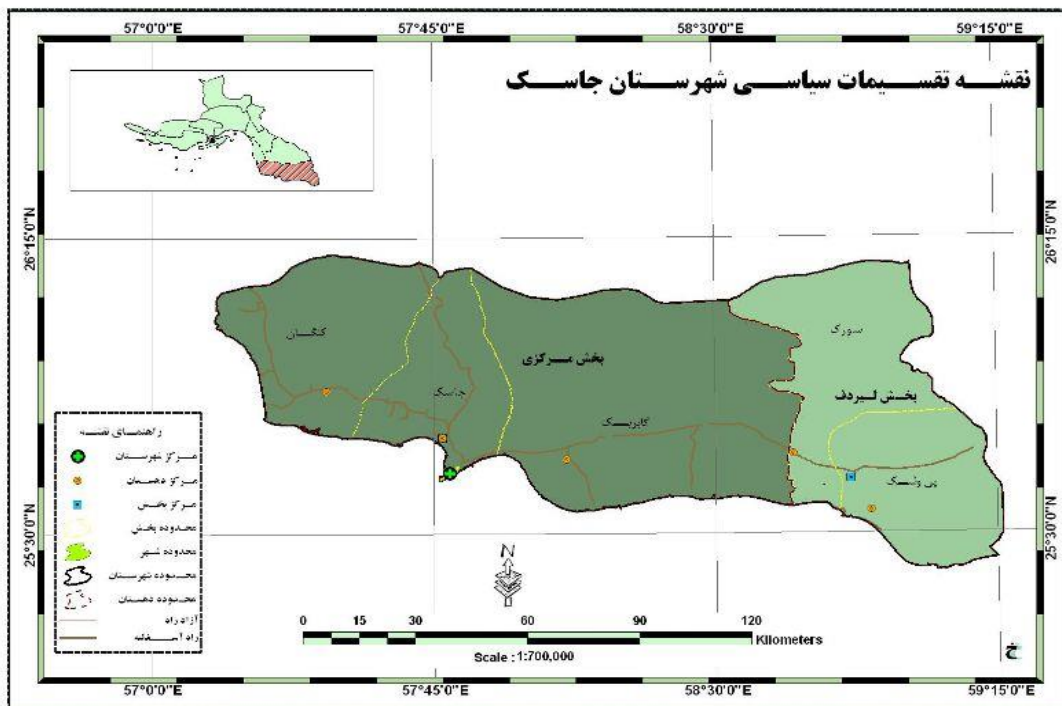
همه باید به پیشرفت این کار کمک کنند». (۱۳۸۸/۱۱/۳۰). ایشان همچنین در هفتم آذر ۱۳۹۱ روز نیروی دریایی در دیدار فرمانده و مسئولان نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی فرمودند: «سواحل گسترده جمهوری اسلامی و به‌ویژه ساحل دریای عمان و عقبه آن در منطقه مکران ثروت عظیم ملی است. اگر دولت و دیگر مسئولان با نگاه راهبردی به مناطق دریایی، به کمک بیایند، این منطقه عظیم و مهم، می‌تواند توانایی‌های بسیاری برای جمهوری اسلامی پدید آورد» (۱۳۹۱/۹/۷). همچنین به‌لحاظ دفاعی، عقبه نامناسب منطقه از جمله وجود ارتفاعات مکران، چاله جازموریان و منطقه دلگان در استان سیستان و بلوچستان، امکان عبور از این منطقه برای نفوذ به مرکز کشور را فراهم نمی‌کند. بنابراین، امکان برنامه‌ریزی دشمن برای انجام عملیات وسیع نظامی از این منطقه با هدف نفوذ به داخل کشور محدود است. اما همین عقبه نامناسب و وجود خورهای متعدد در طول ۶۰۰ کیلومتر نوار ساحلی و تقریباً خالی بودن منطقه از سکنه، هم فرصت‌های مناسبی در اختیار قاچاقچیان بین‌المللی مواد مخدر و سلاح و مهمات قرار داده و هم امکان برنامه‌ریزی دشمن را برای انجام عملیات محدود و ایزدایی با اعزام تیم‌های تروریستی به عمق خاک ایران را فراهم ساخته است. ازسوی دیگر، اشراف ارتفاعات مکران و ارتفاعات محدود حواشی دریا و گلفشان‌های ساحلی بر تحرکات دریایی در دریای عمان که برای نفوذ به خلیج فارس مورد استفاده قرار می‌گیرد، به‌دلیل اینکه سواحل دریای عمان امکان ارتباط مستقیم کشور را بدون هیچ مانعی با دریای آزاد فراهم می‌کند، می‌تواند برای مهاجمین دارای اهمیت راهبردی باشد. بنابراین احتمال برنامه‌ریزی دشمن برای انجام عملیات آفندی در این منطقه وجود دارد. گذشته از آن، بریدگی‌هایی در ارتفاعات منطقه به‌وسیله سیلاب‌ها و رودخانه‌های منطقه به وجود آمده است که امکان نفوذ دشمن از این مناطق به درون کشور و حداقل داخل ارتفاعات مکران را فراهم می‌کند. ازسوی دیگر آب‌های ساحلی دارای عمق کم بوده و برای نزدیک شدن ناوهای دشمن غیرممکن است. به همین دلیل احتمال دارد دشمن برای انجام عملیات نفوذ به ساحل از روش‌هایی مانند هلی برن استفاده نماید. در برخی از قسمت‌های ساحلی هم موانعی مانند پشته‌های ماسه‌ای و برخی موانع دیگر وجود دارد که می‌تواند به‌عنوان مانع در هنگام نزدیک شدن دشمن به این منطقه مورد استفاده قرار گیرد. به‌عبارتی اگر بخواهیم خلیج فارس و موقعیت خود را در سواحل عمان حفظ کنیم، پیش‌نیاز آن حضور در سواحل مکران است. چون اگر حضور خود را در این قسمت گسترش دهیم دیگر از تنگه هرمز در مواقع اضطراری بی‌نیاز می‌شویم و می‌توانیم تبادلات تجاری خود را از طریق سواحل مکران انجام دهیم. برای این کار هم امنیت لازم است. به همین دلیل است که برابر هدفگذاری انجام شده، دو منطقه دریایی یکی در جاسک (منطقه دوم دریایی ولایت) و دیگری در کنارک (منطقه سوم دریایی) ساخته شده است. همچنین دو پایگاه دریایی که یکی مکران در «رأس میدانی» و دیگری در پسابندر که در برنامه توسعه است، ساخت‌وساز آنها در حال انجام است و می‌تواند کمک بسیار خوبی به توسعه و امنیت منطقه مکران باشد.



۵. شهرستان جاسک

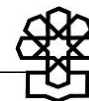
شهرستان جاسک با مساحتی بیش از ۱۶ هزار کیلومتر مربع در منتهی‌الیه جنوب شرقی استان هرمزگان و در شرق تنگه هرمز و غرب سواحل دریای عمان به فاصله ۳۲۵ کیلومتر از مرکز استان (بندر عباس) واقع شده است. از شمال به کوه‌های بشاگرد و شهرستان میناب و از جنوب و غرب به دریای عمان و از شرق به شهرستان‌های کنارک و چابهار محدود می‌شود. وسعت این شهرستان ۱۶۱۳۶/۲ کیلومتر مربع بوده و حدود ۲۴ درصد از کل مساحت استان هرمزگان را دربرگرفته است. این شهرستان به تنهایی از استان گیلان و یا استان چهارمحال و بختیاری بزرگ‌تر است. مرکز شهرستان به صورت شبه‌جزیره‌ای است که از طرف جنوب و غرب به آب‌های دریای عمان منتهی می‌گردد و در موقعیت جغرافیایی ۴۶ درجه و ۵۷ دقیقه طول شرقی و ۲۵ درجه و ۳۸ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. وسعت این شهر بندری ۶ کیلومتر مربع و ارتفاع تقریبی آن از سطح دریا ۵ متر است. این شهرستان دارای ۲۲۰ کیلومتر مرز دریایی از طرف غرب و جنوب بوده و به دلیل وجود قابلیت‌های منحصر به فرد جغرافیایی و وجود لنگرگاه‌های طبیعی و خورها و نیز از حیث همجواری و نزدیکی با اقیانوس هند و کنترل و نظارت بر دهانه ورودی آبراه خلیج فارس و تنگه هرمز از اهمیت سوق‌الجیشی، صیادی و تجاری خاصی برخوردار است. این شهرستان از حیث ناهمواری‌ها به دو بخش عمده تقسیم می‌شود که بخش شمال و شمال شرقی آن شامل رشته کوه‌های بشاگرد با حداکثر ارتفاع ۲۰۴۶ متر از سطح دریا و بخش جنوبی و غربی آن شامل نوار ساحلی با ارتفاعات کوتاه و تپه‌های شنی و ماسه‌ای که عمدتاً دارای شوره‌زارها، شن‌زارها و خورهای متعدد است. اراضی بخش جنوبی و غربی هم به علت مجاورت با دریا و به دلیل وجود بستر رودخانه‌های فصلی معمولاً سست و باتلاقی است. خورها بارزترین عارضه طبیعی این ناحیه محسوب می‌شوند. درحالی‌که اراضی بخش شمال و شمال شرقی به دلیل استقرار و وجود ارتفاعات متعدد با ارتفاع ۱۳۰۰ متر عموماً سخت و صخره‌ای و دارای آب‌وهوای گرم و مرطوب است. مهم‌ترین رودخانه این شهرستان هم رودخانه جگین است که از ارتفاعات بشاگرد سرچشمه می‌گیرد (نقشه ۲).

نقشه ۲. حوزه شهرستان جاسک



جمعیت این شهرستان با توجه به سرشماری سال ۱۳۹۰ نفوس و مسکن مرکز آمار ایران بالغ بر ۵۲۸۸۲ نفر در قالب ۱۸۶۵ خانوار بوده است. از این تعداد جمعیت، ۲۶۸۲۲ نفر مرد و ۲۶۰۶۰ نفر زن هستند که تقریباً نسبت جنسی برابری دارند. درصد باسوادی در سطح شهرستان هم حدود ۵۵ درصد است که بسیار پائین ارزیابی می‌شود.

اغلب گویش مردمان این شهرستان فارسی - بلوچی است و عمده راه‌های امرار معاش آنها کشاورزی، دامداری، صیادی و بخشی نیز تجارت است. این منطقه بخش اعظم خط ساحلی مکران را در خود قرار داده است و پیشینه تاریخی پرفرازونشیبی داشته که یکی از مهم‌ترین آنها فعالیت بریتانیا در سال ۱۶۱۴ میلادی و ایجاد اولین سنگ بنای بندر تجاری ایران توسط کمپانی هند شرقی در حوزه استراتژیک بوده است. به دنبال این فعالیت و به‌منظور تصاحب و بهره‌گیری از سواحل آن، نبردهایی از سال ۱۶۱۶ به بعد، توسط دیگر کشورهای اروپایی با یکدیگر رخ داده که اهمیت دیرینه این منطقه را می‌رساند. از آنجا که مقام معظم رهبری در سال‌های اخیر، تدابیر مؤکدی در زمینه توسعه سواحل مکران داشتند، طرح دولت در جهت توسعه شهرستان جاسک با ظرفیت‌های شیلاتی، گردشگری، ذخایر انرژی، بندری و تجاری می‌تواند در این محدوده نقش‌آفرین باشد.



۱-۵. منابع آب، کشاورزی و شیلات

به دلیل محدودیت منابع آبی و توزیع نامناسب و قلت بارندگی، شهرستان جاسک از کمبود آب رنج می برد. آب های سطحی این شهرستان اغلب از طریق سد جگین تأمین می شوند که کفاف نیازهای آن را نمی دهند. لذا باید منابع آب های سطحی و زیرزمینی موجود شهرستان را به خوبی شناسایی و بهره برداری از آنها به صورت برنامه ریزی شده صورت گیرد. به منظور ایجاد وحدت رویه اجرایی و نظام مند کردن بهره برداری، حفاظت از منابع آب برای توسعه پایدار و نیز در جهت به تعادل رسیدن منابع و مصارف آب در شهرستان جاسک، شناسایی منابع جدید آبی لازم است. زیرا یکی از مهم ترین مشکلات مردم این منطقه به ویژه در نقاط روستایی، کم آبی است و بیشتر روستاهای شهرستان جاسک هر سه ماه یکبار از طریق لوله کشی آب شرب دریافت می کنند. روستاییان شهرستان جاسک برای نگهداری آب هم در مزیقه قرار دارند. به این صورت که این افراد برای نگهداری آب برای مدت سه ماه مجبورند که آب جمع آوری شده را درون تانکرهایی نگهداری کنند که این امر موجب آلودگی آب موجود در تانکر می شود. هر چند که قرار است تا اوایل تابستان سال ۱۳۹۴ کمبود آب شرب شهر جاسک از طریق سد جگین و راه اندازی تصفیه خانه انتقال آب سد جگین به جاسک تأمین شود، اما کمبود آب در روستاهای آن پابرجا خواهد بود. به همین منظور به نظر می رسد یکی از بهترین راهها برای رفع مشکل کم آبی روستاهای جاسک، استقرار کارخانه های آب شیرین کن در سواحل دریای عمان باشد. همین طور با انتقال آب از شهرستان سیریک به روستاهای شهرستان جاسک می توان تا حدود زیادی آب شرب منظومه های روستایی این شهرستان را مرتفع ساخت که لازم است این پیشنهاد مورد مطالعه و بررسی دقیق قرار گیرد.

از سوی دیگر به دلیل کمبود آب در شهرستان جاسک، کشاورزی رونق چندانی ندارد. اما با انجام طرح های اصلاحی محدود، مانند حفر چاه های عمیق و تأمین آب کشاورزی از سد جگین، تا حدودی می توان فرآورده های با ارزشی تولید کرد. از فرآورده های کشاورزی این ناحیه می توان به صیفی جات، توتون، تنباکو، لیمو، پرتقال، نارنگی، گیاهان علوفه ای، جو، گندم و خرما نام برد. البته در سال های اخیر کشت هندوانه در این شهرستان توسعه یافته است. به طوری که برداشت هندوانه از اراضی دهستان سورک شهرستان جاسک در سطح ۷۰۰ هکتار در سال ۱۳۹۳ بیش از ۲۱ هزار تن هندوانه (از نیمه دوم دی ماه تا نیمه دوم اسفند) برداشت شد. اراضی زیر دست سد جگین حدود ۴۵۰۰ هکتار را شامل می شود که یک هزار هکتار آن در سال ۱۳۹۱ برای واگذاری به کشاورزان و متقاضیان محلی شده آماده سازی که آب آنها از سد جگین تأمین می شود. ناگفته نماند که توسعه اراضی کشاورزی و کشت گیاهانی با مصرف آب بالا (مثل هندوانه) باید بررسی مجدد شود.

در این شهرستان دامداری به ویژه پرورش بز، زنبورداری و نگهداری شتر رایج است. اما همه این

موارد پاسخ اشتغالزایی کامل را نمی‌دهد. زیرا به صورت سنتی است. به همین دلیل است که نرخ بیکاری در این شهرستان بسیار بالا بوده (حدود ۲۹/۷ درصد) و از این لحاظ رتبه نخست استان را دارد. هرچند که در سال‌های اخیر در سطح شهرستان به‌ویژه در حاشیه شهر بندری جاسک، راه‌اندازی واحدهای دامداری صنعتی و نیمه‌صنعتی در حال گسترش است و زمینه‌های کاری آن بسیار بالاست.

به گزارش اداره کل شیلات هرمزگان، شهرستان جاسک با دارا بودن ۲۲۰ کیلومتر مرز آبی دارای هفت حوزه صیادی است که شامل حوزه کوه مبارک، حوزه جاسک، حوزه گوگسر، حوزه جگین، حوزه گابریگ، حوزه سدیچ و حوزه میدانی است. این حوزه‌ها جزو مستعدترین و گسترده‌ترین حوزه‌های صیادی استان و حتی جنوب کشور محسوب می‌شوند. اما از توسعه لازم برخوردار نیستند. اکثر قریب به اتفاق مردم منطقه خواه به‌طور مستقیم و خواه به‌طور غیرمستقیم از طریق صید و صیادی و فعالیت‌های مکمل آن امرار معاش می‌کنند. به عبارتی، قریب ۸۵ درصد از نیروی کارآمد و فعال منطقه را ماهیگیران و صیادان تشکیل می‌دهند. اشتغال این بخش عظیم از نیروی کار در امر صید و صیادی، نشانگر اهمیت این حرفه در وضعیت معیشتی مردم جاسک و منطقه است. براساس آمار اعلام شده از سوی شیلات جاسک، تعداد شناورهای صیادی منطقه مشتمل بر ۲۸۸ فروند موتورلنج و ۲۵۴ فروند قایق موتوری صیادی است که این میزان به دلیل هجوم جویندگان کار از سایر بخش‌های ساقط شده تولیدی منطقه (مانند دامداری و کشاورزی) سالیانه روبه رشد و افزایش است. به طوری که در نتیجه محدودیت منابع، موجبات بروز مشکلات عمده و جبران‌ناپذیر به این بخش را فراهم آورده است. از طرف دیگر شهرستان جاسک از نظر زیستگاه‌های آبزیان دریایی غنی و سرشار ارزیابی شده است. وجود خورهای متعدد و جنگل‌های حرا و نیز سواحل گسترده و وسیع، این منطقه را از حیث تکثیر و پرورش آبزیان در کل استان و بلکه در کل کشور ممتاز و مثال‌زدنی کرده است.

در حوزه غرب جاسک شش خور عمده به نام‌های خور جاسک، خور تفرکن، خور گنگان، کوه مبارک، بونجی و کوارو و پانزده خور دیگر در حوزه شرق به نام‌های خور هیلرو، هشدان، چاهرو، کرگینی، شهرنو، خلاصی، دراج سر، کهنه خور، نوخ تراش، نیزه‌ای، گابریگ، سدیچ، میدانی، کرتی و کنتانی وجود دارد که زیستگاه مناسب انواع گونه‌های آبزیان و علی‌الخصوص میگوی مولد جاسک (میگوی سفید هندی) محسوب می‌شوند. بخش صید و صیادی جاسک علی‌رغم دارا بودن قابلیت‌های متنوع از حیث ایجاد اشتغال و کسب درآمد، متأسفانه از کارآیی مناسبی برخوردار نبوده و برخی از دلایل آن به شرح زیر می‌باشد:

۱. عدم وجود تشکل یا مجمع صنفی توانمند تحت عنوان «اتحادیه فراگیر و جامع صیادی» به منظور دفاع از حقوق جامعه صیادی،
۲. افزایش هزینه‌های صید و صیادی اعم از ادوات صیادی یا مراکز خدمات صیادی،



۳. استحصال بی‌رویه از منابع دریایی علی‌الخصوص توسط کشتی‌های صید صنعتی،
 ۴. کاهش صید به دلیل بروز خشکسالی و فقدان بارش و به تبع آن گرمی آب و افزایش شوری آن،
 ۵. عدم تدوین برنامه مدون و مشخص در مجموعه شیلاتی استان،
 ۶. بی‌ثمر ماندن و عقیم ماندن طرح‌های شیلاتی و عدم نظارت اصولی بر روند اجرای طرح‌های شیلاتی،
 ۷. عدم امکانات بندری و پناهگاه و لنگرگاه مخصوص صیادی (اخیراً سه لنگرگاه در منطقه در دست ساخت است)،
 ۸. عدم کنترل و نظارت در امر عمل‌آوری و بازاریابی محصولات دریایی،
 ۹. افزایش حجم بدهی‌های صیادان به بانک‌ها و عدم حمایت از صیادان در دفاع از مطالبات خود،
 ۱۰. عدم اجازه بهره‌برداری از منابع دریایی منطقه مانند میگو در فصول مجاز،
 ۱۱. عدم حمایت از صنایع مکمل و جانبی شیلاتی مانند سردخانه‌ها و یخ‌سازی‌ها و مجتمع‌های عمل‌آوری،
 ۱۲. عدم ایفای تعهدات از ناحیه دولت در پرداخت حق یارانه‌ای تسهیلات اعطایی به صیادان.
- آمار نشان می‌دهد در سال ۱۳۹۱ بندرعباس ۱۹ درصد، قشم ۱۸ درصد، میناب ۱۱ درصد، جاسک ۱۶ درصد از کل صید استان را در اختیار داشته‌اند و مقدار آنها به ترتیب ۱۳۳۸۷ تن، ۲۴۵۰۵ تن، ۷۵۷۰ تن، ۱۰۸۰۴ تن بود که در مقایسه با دو سال قبل از آن شهرستان میناب ۳ درصد و جاسک ۴۰ درصد کاهش صید و قشم ۲۶ درصد و بندرعباس ۵ درصد افزایش صید دارند.
- ظرفیت‌های شیلاتی می‌توانند محور توسعه شهرستان جاسک باشند. زیرا این شهرستان با برخورداری از جامعه صیادی ۴۷۰۰ نفری و ۷۰۰ فروند شناور صیادی نقش مهمی در صید و صیادی استان هرمزگان دارد. همچنین این شهرستان با ۲۲ تعاونی صیادی بیشترین میزان تعاونی‌های صیادی را در بین شهرستان‌های استان هرمزگان به خود اختصاص داده است. در حوزه آبی‌پروری هم این شهرستان پیشرفت‌های چشمگیری داشته و مراکز تکثیر میگوی جاسک و همچنین مزارع پرورش میگو این شهرستان در حال حاضر از نظر کمی و کیفی مسیر رشد و توسعه را به صورت مطلوبی طی می‌کنند. همین‌طور در زمینه پرورش ماهی در قفس در سواحل شهرستان، از سایر شهرهای استان، پیشرو در این صنعت است که تاکنون گام‌های خوبی در این مسیر برداشته است.

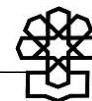
۲-۵. گردشگری

جاسک از پتانسیل‌های گردشگری بسیاری برخوردار است. به طوری که سواحل زیبا و گرم دریای مکران (عمان) مهم‌ترین جاذبه دیدنی شهرستان جاسک را تشکیل می‌دهند. کوه سیبا بین شهرستان میناب

و جاسک، آثار انگلیسی‌ها و هلندی‌ها، اتاق‌های ساسانی در آخر دماغه کوه مبارک، امامزاده امیر دیوان، دژ پرتغالی‌ها در بندر جاسک، دخمه و گورستان پیش از اسلام در ۱۵ کیلومتری شمال خاوری شهر جاسک (در محلی به نام سعادت‌مند)، ساختمان پست و تلگراف (۱۸۶۹ میلادی) و ساختمان بنگله سرخ (۱۲۹۴ هجری قمری) برخی از مکان‌های دیدنی و تاریخی شهرستان جاسک را تشکیل می‌دهند. در سال ۱۶۱۴ میلادی، انگلیسی‌ها بندر جاسک را به‌عنوان بندر تجاری خود در شمال خلیج فارس انتخاب کردند که از این نظر یک بندر تاریخی است و اولین محموله انگلیسی‌ها در سال ۱۶۱۶ با کشتی از هند در جاسک پهلو گرفت و در سال ۱۶۱۹ میلادی، تجار مذکور اولین تجارتخانه شرکت هند شرقی در جاسک را تأسیس کردند. در اواخر سال ۱۶۲۰ میلادی هلندی‌ها از ورود دو کشتی کمپانی هند شرقی به بندر جاسک جلوگیری کردند، این کار که منجر به نبرد سختی بین انگلیسی‌ها و هلندی‌ها در حوالی این بندر شد، به شکست و اخراج هلندی‌ها از بندر جاسک انجامید که آثار و بقایای آثار تاریخی آن هنوز پابرجاست و می‌تواند مکان گردشگری باشد. تلگراف‌خانه انگلیسی‌ها یکی از قدیمی‌ترین تلگراف‌خانه‌های ایران است. این بنا به‌عنوان اولین مرکز تجاری کمپانی هند شرقی در بندر جاسک ساخته شد که بعدها به تلگراف‌خانه تبدیل شد و به همین نام هم مشهور است.

همچنین از نظر گردشگری، وجود سواحل بکر و نزدیک به دریای عمان و آثار تاریخی از جمله غار صادرمن که هنوز در ثبت آثار تاریخی قرار نگرفته و به دوران قبل از اسلام می‌رسد و به یکی از مراکز صید و صیادی و شترداری در کشور معروف است، می‌تواند احیا و مورد بازدید گردشگران قرار گیرد. براساس اشیاء و سفالینه‌های کشف شده در جاسک، سابقه حضور انسان در این شهرستان به ۱۰ هزار سال و پیشینه سکونت انسان به پنج هزار سال قبل باز می‌گردد. پژوهش‌های انجام شده نشان می‌دهند این شهرستان یکی از کانون‌های قداست خورشید در باور ساکنان آن بوده و هنوز معبدی به نام آناهیتا در آن به‌جا مانده و در دوران پارت‌ها و ساسانیان نیز مرکز تجارت بوده است. رشته‌کوه‌های بشاگرد، خلیج جاسک، صخره‌های شنی، تپه‌ماهورها، جنگل‌های حرا، چشمه‌های آب گرم پوراف، آبگرم سدبج، برج سیاه‌وسفید متعلق به دوران قاجار از دیگر دیدنی‌های تاریخی و طبیعی این منطقه است که می‌تواند در جذب گردشگر به این شهرستان کمک کنند. همین‌طور منطقه حفاظت شده جنگل حرای گابریک نیز در شهرستان جاسک واقع شده که یکی از مهم‌ترین زیستگاه‌های پرندگان آبی، بومی و همچنین پرندگان مهاجری محسوب می‌شود که از نقاط سردسیری سیبری به این منطقه برای زمستان‌گذرانی کوچ می‌کنند و منظره زیبایی را در فصل زمستان پدید می‌آورند.

بیشتر روستاییان کنونی شهرستان جاسک (به‌ویژه نقاط روستایی شرق این شهرستان)، بلوچ‌اند که از پوشش بلوچی استفاده می‌کنند و بسیاری از آنان شتریان یا در اصطلاح محلی جَت‌اند. از این‌رو نوع شغل، زبان، پوشش و فرهنگ مردم آن منطقه برای علاقه‌مندان به مردم‌شناسی بسیار جذاب است.



غار صادرمن که در ۳۰ کیلومتری شهرستان جاسک در ارتفاع تقریبی ۲۰۰۰ متری و ۲۰ کیلومتری دریا در رشته‌کوه‌های کوتاه و بلند صادرمن واقع شده است، از مناطق دیدنی محسوب می‌شود. متأسفانه این غار که متعلق به دوران پیش از اسلام است، طی دهه‌های اخیر دچار تخریب‌های شدیدی شده، به طوری که این غار در گذشته شامل پنج غار بزرگ و سه غار کوچک بوده، اما هم‌اکنون تنها یک غار بزرگ به علت وجود ستون‌هایی که در میان دارد پابرجا مانده است. در اطراف غار تکه‌هایی از سفال به دست آمده که متعلق به دوران ساسانی تا اوایل دوره اسلامی‌اند که نشان می‌دهد این غار پیش از اسلام و کمی بعد از دوران اسلامی کاربرد داشته است. در گوشه‌هایی از غار طاقچه‌هایی ساخته شده است. وجود آثار و نشانه‌های دریا بر روی کوه صادرمن بیانگر مجاورت دریا با این مکان بوده است (تصویر ۴).

تصویر ۴. نمایی از غار صادرمن



۳-۵. صنعت و تجارت

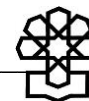
بنا به اظهارنظر معاون عمرانی و محیط زیست استانداری هرمزگان (در همایش مکان‌یابی احداث شهرک صنعتی ایران و چین در شهرستان جاسک ۱۸ خرداد ۱۳۹۳)، در کل کشور ۴۰ نقطه آزاد برای احداث شهرک‌های صنعتی دریایی پیشنهاد شده که بندر جاسک با توجه به دسترسی به دریا و

آب‌های آزاد و همچنین در مرحله تبدیل شدن به منطقه آزاد و استقرار پایانه‌های نفت و گاز از امتیاز ویژه‌ای نسبت به نقاط دیگر کشور برای ایجاد شهرک صنعتی قوی برخوردار است. این مهم، زمینه‌های صنعتی شدن شهرستان جاسک را به وجود می‌آورد. برای این منظور، تفاهمنامه‌ای بین وزارت صنعت، معدن و تجارت ایران و کشور چین برای احداث شهرک صنعتی مشترک بین دو کشور به امضای طرفین رسیده است و با توجه به مکان‌یابی شهرک صنعتی فوق در کیلومتر ۲۰ جاده جاسک - سیریک به مساحت ۲۰۰۰ هکتار، در آینده تحول عظیمی در صنعت شهرستان جاسک و حتی استان هرمزگان رخ خواهد داد که نیازمند همکاری میان دستگاه‌های اجرایی استان و شهرستان است. قرار است در زمینه سرمایه‌گذاری احداث شهرک صنعتی مشترک ایران و چین، کشور چین سرمایه‌گذار باشد و کلیه سرمایه‌گذاری جهت ایجاد زیرساخت‌ها و امکانات مورد نیاز شهرک صنعتی توسط کشور فوق صورت گیرد که استقرار دستگاه‌های آب‌شیرین‌کن در ظرفیت‌های بالا به‌منظور تأمین آب صنایع، از آن جمله است. اما باید در روند صنعتی شدن این شهرستان به موضوعاتی مانند تسهیل کردن فرآیند توسعه شهرستان، توانمندسازی (چه از نظر نیروی انسانی و سرمایه‌گذاری در شهرستان)، بهره‌برداری بهینه و جلوگیری از عوارض سوئی که در جامعه به وجود می‌آید (مقوله قاچاق کالا و انسان) توجه گردد. همچنین ایجاد زیرساخت‌ها از جمله آب، برق، مخابرات، جاده دسترسی و غیره برای احداث شهرک صنعتی مشترک نیازمند همکاری همه‌جانبه مدیران دستگاه‌های اجرایی استان و شهرستان است که باید مورد توجه باشد. در حال حاضر دولت توجه ویژه‌ای نسبت به شهرستان جاسک دارد که باید از این فرصت به وجود آمده، حداکثر استفاده را برای توسعه و اشتغال پایدار برد. زیرا ظرفیت‌های صنعتی شدن در بارگذاری جمعیت و ایجاد اشتغال - درآمد بسیار مؤثر است.

با توجه به توافقات انجام شده، هیئت دولت نیز مجوز ساخت شهرک صنعتی جاسک را تصویب کرده است. براساس مصوبه هیئت وزیران، سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران مجاز به ایجاد شهرک صنعتی در شهرستان جاسک است. هیئت وزیران در جلسه ۱۳۹۳/۱۰/۲۱ به پیشنهاد وزارت صنعت، معدن و تجارت و به استناد بند «۸» اصلاحی ماده واحده قانون راجع به تأسیس شرکت شهرک‌های صنعتی ایران (مصوب ۱۳۷۶) تصویب کرد که متن مصوبه به شرح زیر است:

سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران مجاز است نسبت به ایجاد شهرک صنعتی در شهرستان جاسک اقدام کند. اسحاق جهانگیری، معاون اول رئیس‌جمهوری، این مصوبه را در تاریخ ۱۳۹۳/۱۰/۲۸ برای اجرا به وزارتخانه صنعت، معدن و تجارت ابلاغ کرده است.

اما سایر صنایع موجود که در جاسک به‌صورت سنتی یا نیمه‌صنعتی در حال فعالیت‌اند، نیاز به بهینه‌سازی و تجاری‌سازی دارند که چنانچه این اقدام صورت نگیرد از بین خواهند رفت و فرصت‌های شغلی آنها نابود می‌شود. این صنایع به‌شرح زیر است:



الف) لنج‌سازی: صنعت لنج‌سازی در مناطق ساحلی شهرستان جاسک به‌ویژه خود شهر جاسک انجام می‌گیرد. لنج‌سازان این خطه صنعتگرانی سختکوش و توانمند بوده و در ساخت انواع مختلف شناورهای چوبی اعم از باری، صیادی و غیره مهارت کامل دارند. برخی از چوب‌های مورد استفاده در صنایع لنج‌سازی را از درختان بومی منطقه تهیه می‌کنند و برخی را نیز از کشور پاکستان خریداری و وارد می‌کنند. صنعت لنج‌سازی در جاسک نیز همچون سایر مراکز لنج‌سازی در معرض نابودی و زوال قرار دارد.

ب) رودوزی‌های سنتی: رودوزی‌هایی که در منطقه جاسک و توابع مربوطه انجام می‌شود، بیشتر از سوزن‌دوزی‌های بلوچی است. با وجود این، انواع دیگری از رودوزی‌های سنتی استان نیز کم‌وبیش در برخی نواحی به‌ویژه منطقه شمالی شهرستان جاسک و بشاگرد مشاهده می‌شود. اغلب سوزن‌دوزی‌های این منطقه به‌دلیل همجواری با استان سیستان و بلوچستان، متأثر از سوزن‌دوزی بلوچ است که در آن جز نخ و پارچه به ماده اولیه دیگری نیاز نیست. هنرمندان برحسب امکان و سلیقه از نخ «دمسه» یا انواع نخ‌های پاکستانی استفاده می‌کنند. پارچه مورد استفاده از جنس پارچه‌های پنبه‌ای ریزبافت و نازک است که بیشتر به‌منظور تولید انواع محصولات پرکار، در قطعات کوچک مورد استفاده قرار می‌گیرد. نقوش این هنر مانند سوزن‌دوزی بلوچ، هندسی و از روی تاروپود پارچه می‌باشد و به‌صورت ذهنی اجرا می‌شوند و عیناً مانند سوزن‌دوزی استان سیستان و بلوچستان، پس از انتخاب پارچه در قطع و اندازه مناسب، طرح کلی با توجه به تاروپود پارچه‌دوزی شده، سپس به پر کردن فواصلی که در طرح مشخص شده است پرداخته می‌شود.

ج) توربافی و گرگوربافی: توربافی (برای فعالیت‌های صیادی) و گرگوربافی (بافت به‌وسیله سیم‌های مفتولی و به‌صورت دسته‌دسته به هم بافته می‌شوند تا وسیله‌ای برای صید و صیادی باشند) نیز از جمله صنایعی‌اند که در گذشته در مناطق ساحلی شهرستان جاسک بسیار رونق و رواج داشته‌اند. ولی اکنون دیگر تورهای پلاستیکی وارداتی جایگزین تورهای قدیمی شده است و صنعتگران این رشته مثل قبل فعالیتی ندارند. گرگوربافی نسبت به توربافی وضعیت بهتری دارد و کم‌وبیش انجام می‌شود (تصویر ۵).

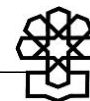
تصویر ۵. نمایی از گرگوربافی در شهرستان جاسک



د) حصیربافی: حصیربافان شهرستان جاسک در بافت محصولات حصیری مهارت بسزایی دارند. بسیاری از اجناسی که در پنجشنبه‌بازار میناب یا جاسک به معرض فروش گذاشته می‌شود حاصل دست حصیربافان این شهرستان است. حصیربافان علاوه بر الیاف و برگ درخت خرما از گیاه دیگری به نام «داز» که نسبت به برگ نخل طول بیشتری دارد هم استفاده می‌کنند. یکی از مهم‌ترین مشکلاتی که همواره پیش روی این صنعتگران بوده، بعد مسافت و دشواری دسترسی به بازار فروش است که اگر این معضل به‌گونه‌ای برطرف شود، صنعت حصیربافی در شهرستان جاسک به‌لحاظ کمی و هم به‌لحاظ کیفی ارتقا خواهد یافت.

ه) آهنگری سنتی و ساخت کاردهای بلوچی: در شهرستان جاسک حرفه آهنگری به‌ویژه صنعت ساخت نوعی کارد که به کارد بلوچی معروف است، سابقه‌ای بسیار کهن دارد. کاردهای بلوچی از زمان‌های دور به تیزی و برندگی و استحکام تیغه مشهور بودند. هم‌اکنون نیز تعدادی از صنعتگران بومی این منطقه، انواعی از کاردهای مذکور را همواره با غلاف‌های چوبی بسیار زیبا می‌سازند که اگر تدبیری اندیشیده نشود، به‌زودی این حرفه همچون بسیاری از حرف دیگر، برای همیشه به فراموشی سپرده خواهد شد.

و) بافته‌های داری: تولید اقسامی از بافته‌های داری از قبیل گلیم، خورجین و خرسک از قدیم‌الایام در برخی نواحی شهرستان جاسک به‌ویژه بخش شمالی آن متداول بوده است. این حرفه بیشتر در نواحی رواج داشته که دامداری موجود بوده است. برخی از محصولات مذکور کاربرد تزئینی



داشته و از آنها برای تزئین کپرهای استفاده می‌کنند (مانند نوعی بافته زیبا و با طرح‌های متنوع به نام سرکش). برخی نیز مانند گلیم، خورجین و خرسک در زندگی روزمره اهالی استفاده کاربردی داشته‌اند. در حال حاضر بافت محصولات فوق‌الذکر دیگر رونق گذشته را ندارد و تولید برخی از آنها تقریباً منسوخ شده است. این در حالی است که در حاشیه جنوبی خلیج فارس و کشورهای عربی و اروپایی بازار خوبی برای این محصولات وجود دارد.

لازم به ذکر است طی سال‌های اخیر، بافت برخی محصولات به‌ویژه قالی توسط بعضی ارگان‌ها در این منطقه آموزش داده می‌شود که صنعتگران سنتی بومی کم‌وبیش به بافت این نوع محصول اشتغال دارند که باید در کنار آن صنایع سنتی بافته‌های داری هم احیا گردند. اما در کنار این صنایع، سایر صنایع نوین مانند صنایع انرژی (مثل صنایع گاز) در این منطقه در حال ظهور است که اهم آنها به شرح زیر است:

۱. انتقال گاز سرخس به جاسک به طول ۱۵۰۰ کیلومتر: این طرح انتقال ۲۰ میلیارد مترمکعب گاز طبیعی کشور ترکمنستان را در سال با لوله ۵۶ اینچ و ۶ ایستگاه تقویت فشار مهیا می‌سازد. این طرح دسترسی کشور ترکمنستان را به آب‌های آزاد از طریق دریای عمان به بازارهای بین‌المللی فراهم می‌سازد. طرح مذکور براساس ردیف ۱۵ جدول طرح‌ها و پروژه‌های مشمول انجام مطالعات زیست‌محیطی «آیین‌نامه ارزیابی اثرات زیست‌محیطی مصوبه شماره ۲۱۴۲۸۴/ت/۴۵۸۸۰ مورخ ۱۳۹۰/۱۱/۲ هیئت وزیران» مشمول انجام مطالعه ارزیابی زیست‌محیطی بوده و قبل از اجرا می‌بایست مجوز لازم را از این نظر اخذ کند.

۲. انتقال گاز طبیعی از خط هفتم سراسری به جاسک: هدف این طرح تأمین خوراک صنایع مستقر در جاسک و صادرات گاز طبیعی از طریق این بندر است. انتقال گاز با لوله ۲۶ اینچ، ۲ ایستگاه تقویت فشار و انتقال ۷ میلیارد مترمکعب گاز در سال است. این طرح براساس ردیف ۱۵ جدول طرح‌ها و پروژه‌های مشمول انجام مطالعات زیست‌محیطی «آیین‌نامه ارزیابی اثرات زیست‌محیطی مصوبه شماره ۲۱۴۲۸۴/ت/۴۵۸۸۰ مورخ ۱۳۹۰/۱۱/۲ هیئت وزیران» مشمول انجام مطالعه ارزیابی زیست‌محیطی بوده و قبل از اجرا می‌بایست مجوز لازم را از این نظر اخذ کند.

۳. انتقال گاز اتان از عسلویه به جاسک و چابهار: هدف این طرح تأمین خوراک کارخانه‌های پتروشیمی چابهار و جاسک است که با یک لوله ۲۴ اینچ، ۲ ایستگاه تقویت فشار حدود ۴ میلیون تن در سال که ۱/۵ میلیون تن در سال به پتروشیمی جاسک تعلق می‌گیرد را تأمین خواهد کرد. این طرح براساس ردیف ۱۵ جدول طرح‌ها و پروژه‌های مشمول انجام مطالعات زیست‌محیطی «آیین‌نامه ارزیابی اثرات زیست‌محیطی مصوبه شماره ۲۱۴۲۸۴/ت/۴۵۸۸۰ مورخ ۱۳۹۰/۱۱/۲ هیئت وزیران» مشمول انجام مطالعات ارزیابی زیست‌محیطی بوده و قبل از اجرا، مجوز لازم از این نظر اخذ شود.

۴. **احداث خط لوله ربیع:** این طرح با ظرفیت سالیانه ۵۲۰ میلیون بشکه نفت خام (۱/۵ میلیون بشکه در روز) به طول ۱۱۰۰ کیلومتر از مسیر گوره- عسلویه - بندرعباس- جاسک با لوله ۵۶ اینچ و ۵ ایستگاه تقویت فشار مورد توجه و تأکید قرار داده شده است. این طرح براساس «آیین‌نامه ارزیابی اثرات زیست‌محیطی مصوبه شماره ۲۱۴۲۸۴/ت/۴۵۸۸۰ مورخ ۱۳۹۰/۱۱/۲ هیئت وزیران» مشمول انجام مطالعات ارزیابی زیست‌محیطی بوده و قبل از اجرا، می‌بایست مجوز لازم از این نظر اخذ شود.

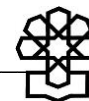
۵. **احداث مخازن ذخیره‌سازی نفت خام و میعانات گازی:** این طرح که در سیاست‌های دولت در برنامه پنج‌ساله ششم دارای ظرفیتی بالغ بر ۱۰۰ میلیون بشکه صادرات نفت است (۲۰ میلیون قشم، ۲۰ میلیون عسلویه، ۲۰ میلیون بندرعباس، ۲۰ میلیون جاسک، ۲۰ میلیون چابهار)، جهت صادرات نفت خام از طریق SPM ها در بندر جاسک پیش‌بینی شده است و سرویس‌دهی به پالایشگاه جاسک را نیز مورد توجه قرار داده است. این طرح براساس ردیف ۳۹ جدول طرح‌ها و پروژه‌های مشمول انجام مطالعات زیست‌محیطی «آیین‌نامه ارزیابی اثرات زیست‌محیطی مصوبه شماره ۲۱۴۲۸۴/ت/۴۵۸۸۰ مورخ ۱۳۹۰/۱۱/۲ هیئت وزیران» مشمول انجام مطالعات ارزیابی زیست‌محیطی بوده و قبل از اجرا می‌بایست مطالعه و مجوز لازم را اخذ کند.

۶. **احداث پالایشگاه:** در منطقه انرژی جاسک قرار است صادرات ۱۵۰۰۰۰ بشکه در روز محصولات پالایشگاه جاسک (۸۸ تن در روز گوگرد، ۳۳۷ تن در روز گاز مایع، ۱۰۱۶ تن در روز بنزین سوپر، ۴۱۰۲ تن در روز بنزین معمولی، سوخت جت ۴۳۰۰ تن در روز، سوخت دیزل ۷۹۳۹ تن در روز، نفت کوره ۲۷۰۱ تن در روز، قیر ۸۴۰ تن در روز، کک ۸۶ تن در روز، سلایس واکس ۱۴۲ تن در روز (در مجموع ۲۱۷۵۱ تن در روز مشتقات نفتی) انجام شود که این طرح در حال بررسی است. این طرح براساس ردیف ۱۱ جدول طرح‌ها و پروژه‌های مشمول انجام مطالعات زیست‌محیطی «آیین‌نامه ارزیابی اثرات زیست‌محیطی مصوبه شماره ۲۱۴۲۸۴/ت/۴۵۸۸۰ مورخ ۱۳۹۰/۱۱/۲ هیئت وزیران» مشمول انجام مطالعات ارزیابی زیست‌محیطی بوده و قبل از اجرا می‌بایست مطالعه و مجوز لازم را اخذ کنند.

۷. **احداث صنایع پتروشیمی در منطقه جاسک:** این طرح به‌شدت مورد حمایت دولت و مسئولین استانی است. احداث این صنعت در جاسک به دلایل زیر مورد توجه است:

- نزدیکی به بازارهای پرمصرف همچون چین و هند به‌علت موقعیت خارج از تنگه هرمز جاسک،
- کاهش فاصله ترانزیتی و حمل‌ونقل محصولات پتروشیمی نسبت به رقبایی همچون قطر و عربستان،

- دسترسی مناسب به خوراک در خطوط لوله هفتم سراسری گاز،
- وجود اراضی با شیب خوب، ارتفاع مناسب از سطح دریا و هزینه پایین‌تر آماده‌سازی خوراک



(متان، اتان، میعانات گازی، نفت) از طریق پالایشگاه جاسک،
- فاز اول تولید (اولفین، آروماتیک، اوره، آمونیاک، متانول)،
- فاز دوم (اولفین، اوره، آمونیاک و متانول).

این طرح براساس ردیف ۱۲ جدول طرح‌ها و پروژه‌های مشمول انجام مطالعات زیست‌محیطی «آیین‌نامه ارزیابی اثرات زیست‌محیطی مصوبه شماره ۲۱۴۲۸۴/ت/۴۵۸۸۰ مورخ ۱۳۹۰/۱۱/۲ هیئت وزیران» مشمول انجام مطالعات ارزیابی زیست‌محیطی بوده و قبل از اجرا می‌بایست مطالعه و مجوز لازم را اخذ کند.

۸. نیروگاه سیکل ترکیبی ۱۳۲۰ مگاوات برق: تأمین برق مورد نیاز منطقه و صادرات به کشورهای همسایه (۶۵۰ مگاوات برق برای توسعه منطقه و ۶۷۰ مگاوات برای صادرات) و تولید ۲۱۳ مترمکعب آب در ساعت از اهداف این طرح است. این طرح براساس ردیف ۶ جدول طرح‌ها و پروژه‌های مشمول انجام مطالعات زیست‌محیطی «آیین‌نامه ارزیابی اثرات زیست‌محیطی مصوبه شماره ۲۱۴۲۸۴/ت/۴۵۸۸۰ مورخ ۱۳۹۰/۱۱/۲ هیئت وزیران» مشمول انجام مطالعات ارزیابی زیست‌محیطی بوده و قبل از اجرا می‌بایست مطالعه و مجوز لازم را اخذ کند.

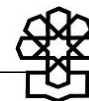
از لحاظ تجارت هم وقتی به گذشته جاسک نگاه می‌شود، این منطقه نام و آوازه‌ای از بعد تجارت داشته و از قدیم به جاسک کهنه معروف بوده است. به طوری که بزرگ‌ترین فرودگاه بین‌المللی بعد از ژاپن در جاسک راه‌اندازی شده و تجارت آن با توجه به وجود «تلگراف‌خانه» خط جاسک - هندوستان برقرار بود و این نشان‌دهنده آن است که این شهرستان از نظر تجارت، اولین شریک هند شرقی (کمپانی شرقی) بوده است. در اواخر فروردین سال ۱۳۹۳، هیئت دولت شهرستان جاسک را به‌عنوان منطقه ویژه اقتصادی اعلام کرد تا توسعه فعالیت‌های اقتصادی آن در چارچوب قانونی حرکت کند. این تصمیم دولت به‌منظور پشتیبانی از فعالیت‌های اقتصادی و برقراری ارتباط تجاری بین‌المللی و تحرک در اقتصاد منطقه‌ای و تولید و پردازش کالا، انتقال فناوری، صادرات غیرنفتی، ایجاد اشتغال مولد و جلب و تشویق سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، صادرات مجدد، عبور کالای خارجی (ترانزیت) و انتقال کالا (ترانشیب) است که این مهم با توجه به سابقه بندری آن و موقعیت جغرافیایی آن بوده است.

یکی از فرصت‌های اصلی شهرستان جاسک، ترانزیت انرژی، اتصال حوزه انرژی آسیای میانه به آب‌های آزاد ایران است. این امر در صورت تحقق، منجر به دسترسی کشورهای حوزه آسیای میانه به بازار بین‌المللی و افزایش امنیت و استمرار عرضه نفت و گاز این کشورها می‌شود. به‌گونه‌ای که این کشورها از حالت قیمت‌پذیری به تدریج به طرف قیمت‌گذاری حرکت کرده و حاشیه سود خود را بالا می‌برند که بدون تردید از این افزایش سود، ایران نیز منتفع می‌شود. اجرای پروژه انتقال نفت خام آسیای میانه از طریق خط لوله نکا به جاسک به طول ۱۶۰۰ کیلومتر حوزه انرژی آسیای میانه را به

آب‌های جنوبی ایران و بازار بین‌الملل متصل می‌سازد. البته اجرای این طرح با لوله‌های ۳۸، ۴۲ و ۴۸ اینچ با ۷ ایستگاه تقویت فشار امکان انتقال ۳۵۰ میلیون بشکه نفت خام در سال را دارد. این طرح طی نامه شماره ۹۸۲-۳۵۸/۸۱-س/۱۱۳- مورخ ۱۳۸۹/۷/۱۷ مجوز احداث را اخذ کرده و اجرای آن منوط به رعایت نکاتی در مرحله ساخت و بهره‌برداری است.

همچنین این شهرستان در سال‌های نه‌چندان دور از نظر تجارت انرژی مورد توجه کانون تجارت انرژی قرار خواهد گرفت. صادرات گاز به کشورهای مجاور و نیز همسایه جنوبی به‌ویژه کشور عمان (خط لوله پیشنهادی برای صادرات به عمان، خط هفتم سراسری می‌باشد) است. این خط لوله پس از طی مسافت ۱۳۵ کیلومتر از زیر دریا به کشور عمان خواهد رسید و سپس در امتداد حاشیه ساحل به مقصد نهایی یعنی ایستگاه بندر صحار می‌رسد. این خط قادر خواهد بود ۲۰ میلیون مترمکعب گاز را در روز انتقال دهد. این طرح براساس ردیف ۱۵، ۱۶ و ۱۷ جدول طرح‌ها و پروژه‌های مشمول انجام مطالعات زیست‌محیطی «آیین‌نامه ارزیابی اثرات زیست‌محیطی مصوبه شماره ۲۱۴۲۸۴/ت/۴۵۸۸۰ مورخ ۱۳۹۰/۱۱/۲ هیئت وزیران» مشمول انجام مطالعات ارزیابی زیست‌محیطی بوده و قبل از اجرا می‌بایست مطالعه و مجوز لازم را اخذ کند.

راه‌اندازی بندر و پایانه نفت و گاز بندر جاسک که یکی از کانون‌های مهم تبادل انرژی در سال‌های آینده خواهد بود، شامل طرح جامع توسعه منطقه انرژی جاسک است که نتایج مطلوبی همچون ترانزیت گاز طبیعی کشورهای آسیای میانه از طریق خط لوله سرخس به جاسک، انتقال گاز طبیعی از خط هفتم سراسری به جاسک، انتقال اتان از عسلویه به جاسک موجب دگرگون‌زایی منطقه‌ای آن خواهد شد و از آنجاکه به‌دلیل توسعه گسترده منطقه خارک طی دهه‌های اخیر به‌عنوان پایانه اصلی صادرات نفت خام ایران و تمرکز تجهیزات برای انتقال و صادرات نفت خام و نیز ملاحظات زیست‌محیطی و همچنین در راستای افزایش ضریب امنیتی صادرات نفت خام و خروج از وابستگی و انحصار به پایانه نفت خارک، لازم است بخشی از صادرات نفت خام ایران از طریق خط لوله به یکی از بنادر ساحلی دریایی عمان مانند جاسک منتقل شود. بنابراین توسعه جاسک از این منظر به‌عنوان پایانه دوم صادراتی ایران در کرانه دریای عمان حائز اهمیت خواهد بود. این بندر که به‌عنوان بندر مادر در منطقه شناخته خواهد شد، از ویژگی‌های آن استفاده از احداث خط لوله دریایی و گوی شناور موسوم به SBM جهت انتقال نفت خام و سایر فرآورده‌های مایع به کشتی‌های اقیانوس‌پیما بدون نیاز به پهلوگیری با هزینه راه‌اندازی و عملیاتی پایین در مدت‌زمان اندک منجر خواهد بود. این طرح براساس ردیف ۳۵ جدول طرح‌ها و پروژه‌ها، مشمول انجام مطالعات زیست‌محیطی «آیین‌نامه ارزیابی اثرات زیست‌محیطی مصوبه شماره ۲۱۴۲۸۴/ت/۴۵۸۸۰ مورخ ۱۳۹۰/۱۱/۲ هیئت وزیران» بوده و قبل از اجرا می‌بایست مطالعه و مجوز لازم را از این نظر اخذ کند (البته این طرح طی نامه شماره ۱۰۹۹-



۱۳۶/۳۰/۱۱۳-س/۱۱۳ مورخ ۱۳۹۱/۷/۱۷ مجوز مربوطه را اخذ کرده و با رعایت نکاتی در مرحله ساخت و اجرا است).

در راستای حمایت از رونق اقتصادی، توسعه پایدار و آبادانی سواحل مکران، فاز مطالعاتی طرح توسعه منطقه انرژی جاسک از نیمه دوم سال ۱۳۹۲ آغاز شده است. با اجرای این طرح‌ها جاسک در آینده از نظر موقعیت تجاری، جایگاه شایسته‌ای پیدا خواهد کرد و یک تحول مهم اقتصادی را به خود خواهد دید.

۶. شهرستان کنارک

شهرستان کنارک با مساحتی بالغ بر ۱۱۵۶۷ کیلومتر مربع و به مرکزیت شهر بندری کنارک است. این شهرستان از شمال به شهرستان نیک‌شهر از جنوب متصل به دریای عمان از شرق به بندر چابهار و از غرب به شهرستان جاسک استان هرمزگان منتهی می‌شود. شهرستان کنارک به مرکزیت بندر صیادی کنارک دارای یک شهر، دو بخش (مرکزی و زرآباد) و چهار دهستان (کهیر، جهلیان، زرآباد شرقی و زرآباد غربی) است و براساس تقسیمات کشوری و مصوبه هیئت وزیران در سال ۱۳۹۰ از بخش به شهرستان ارتقا یافته است (نقشه ۳).

نقشه ۳. شهرستان کنارک در موقعیت خلیج پزم و دریای عمان

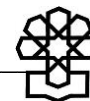


شهرستان دارای آب‌وهوای گرم و مرطوب است و هوای آن در اوج گرمای تابستان به‌علت وزش بادهای موسمی «مونسون» معتدل است. شهرستان کنارک به‌لحاظ موقعیت خاص جغرافیایی و امکانات و توانمندی‌های بالقوه صید و صیادی و کشاورزی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و چون از نظر مختصات جغرافیایی نزدیک به مدار رأس السرطان است آثار جانبی بادهای موسمی و اثر تعدیل‌کننده دریای عمان، این شهرستان را از نظر آب و هوایی معتدل در تمام فصول سال کرده است. این منطقه گرم‌ترین نقطه کشور در زمستان است. داشتن چنین اقلیمی باعث شده که محصولات کشاورزی فراوانی همچون چیکو، پاپایا، موز، کنار، انبه، زیتون محلی، بادام و هندوانه در آن کشت شود. مهم‌ترین دشت‌های شهرستان کنارک عبارتند از: دشت سرگان با ۸۴ هزار هکتار، دشت کهیر با ۸۴ هزار هکتار، دشت لاش و زرآباد با ۱۳۴ هزار هکتار.

از مهم‌ترین گونه‌های جنگلی این بخش می‌توان کهور، کلیر، گور گیاه، گلپوره و آویشن را نام برد. رودخانه‌های کهیر (در شرق شهرستان) و رایج کاریانی در انتهای دشت زرآباد به دریای عمان می‌ریزند. کل جمعیت آن طبق سرشماری سال ۱۳۹۰، ۷۳۳۹۱ نفر است که از این تعداد ۴۳۱۳۹ نفر در روستا و ۲۷۲۵۲ نفر در شهر زندگی می‌کنند. از این تعداد جمعیت، ۳۷۲۹۵ نفر مرد و ۳۶۰۹۶ نفر را زنان تشکیل می‌دهند که علت اختلاف در تعداد مردان و زنان را می‌توان به وجود نیروهای نظامی و مأموران دولتی که به‌صورت مجرد در منطقه حضور دارند اشاره کرد. زبان غالب مردم منطقه، بلوچی بوده و به گویش مکرانی سخن می‌گویند.

۱-۶. منابع آب، کشاورزی و شیلاتی

بحران کم‌آبی در شهرستان کنارک فراگیر بود و در بخش کشاورزی، صنعت و شرب موجب کُند شدن توسعه این شهرستان شده است. زیرا توسعه متوازن در همه نقاط شهرستان با توجه به اولویت امنیتی و محرومیت‌زدایی با اجرای طرح‌های عمرانی - بهداشتی ممکن است و این امر نیازمند تأمین آب است. اما کم‌آبی و بروز خشکسالی سال‌های متوالی (۱۳۸۸-۱۳۹۲) زندگی مردم شهر بندری کنارک و روستاهای شهرستان را دچار مشکل کرده است. به‌طوری‌که اغلب روستاهای شهرستان در سال ۱۳۹۳ در هفته فقط ۳۰ دقیقه زمان برای مصرف آب خانگی داشته‌اند که کیفیت آب از لحاظ رنگ، مزه شوری، وجود ماسه بادی و بو بسیار نامطلوب بوده و اهالی مجبور به خرید آب معدنی می‌شدند. هرچند که منابع آب در سطح شهرستان از قنات و چاه‌های کم‌آب است، اما تعداد چاه‌های منطقه (۲۱۶ حلقه چاه و ۴۱ رشته قنات) قادر به تأمین آب شهرستان نیستند (تصاویر ۶ و ۷).



تصویر ۶. توزیع آب آشامیدنی بین مردم در روستای زرآباد شهرستان کنارک

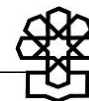


تصویر ۷. نحوه ذخیره‌سازی و مصرف آب برای زندگی روزمره در شهرستان کنارک



قرار بود در سال ۱۳۹۳ سه طرح مهم در سطح شهرستان کنارک به منظور ارتقای وضعیت آبی انجام پذیرد. این سه طرح عبارت بودند از: راه‌اندازی چاه جدید شهر زرآباد و افزایش آب به میزان تقریبی دو برابر مقدار آب موجود، نصب انشعابات فاضلاب خانگی شهر کنارک به تعداد ۱۰۰۰ اشتراک و پیگیری و راه‌اندازی فاز دوم آب‌شیرین‌کن کنارک - چابهار و افزایش تولید آب به میزان حداقل ۱۵۰۰۰ مترمکعب در روز (دو برابر تولیدی کنونی) که به‌علت عدم بودجه تأمین کافی به بهره‌برداری نرسیده‌اند.

برای تأمین آب بخش کشاورزی هم هرچند حفر چاه‌های غیرمجاز در سطح شهرستان مشکلاتی را برای منابع این شهرستان پدید آورده، اما این امر بحران شدید آب را نشان می‌دهد. به طوری که در روستاهای دودر جدید، اسلام‌آباد جدید و سول از بخش زرآباد بیش از ۶۷ حلقه چاه غیرمجاز از سال ۱۳۸۹ تا سال ۱۳۹۲ حفر شده است که اغلب فاقد کارآیی‌اند. با این اوصاف مسئولین منطقه‌ای تلاش کرده‌اند طی سال‌های اخیر با بهره‌برداری از فراز بند سد کهیر کنارک بخشی از مشکلات آب کشاورزی این شهرستان را حل کنند. این سد که با هدف تأمین آب شرب، صنعت و کشاورزی شهرهای چابهار و کنارک در حال ساخت نهایی است و بخشی از منابع آب آن به این دو شهرستان در حال انتقال است، در صورت بهره‌برداری کامل می‌تواند بخشی از مشکل کم‌آبی این دو شهرستان را تأمین کند. قرار است این سد در سال ۱۳۹۶ به بهره‌برداری کامل برسد. همچنین اگر سد سرگان در شهرستان کنارک که طرح اجرایی آن آماده است اجرا شود، می‌تواند بسیاری از مشکلات آب شرب، صنعت و کشاورزی این شهرستان را مرتفع سازد که البته نیازمند تأمین اعتبار است. همین‌طور قرار است آب‌شیرین‌کن چابهار - کنارک به بزرگ‌ترین آب‌شیرین‌کن کشور تبدیل شود که پس از اجرای فاز دوم آن، ظرفیت تولید به ۳۰ هزار مترمکعب در شبانه‌روز خواهد رسید. راه‌اندازی این آب‌شیرین‌کن نقش عمده‌ای در کاهش مشکلات چندین ساله آب شرب در شهرستان‌های چابهار و کنارک خواهد داشت. این آب‌شیرین‌کن با سرمایه‌گذاری مشترک بخش خصوصی و شرکت آب و فاضلاب با اعتباری بالغ بر ۴۰۰ میلیارد ریال قرار است در سال ۱۳۹۴ مورد بهره‌برداری قرار گیرد. هرچند طرح و مطالعات اولیه این کارخانه از سال ۱۳۵۲ آغاز شده بود و عملیات ساخت آن توسط شرکت سهامی آب منطقه‌ای سیستان و بلوچستان پیگیری شد، ولی در شهریورماه سال ۱۳۸۵ فقط فاز اول آن به بهره‌برداری رسید. فاز اول این کارخانه که به روش تبخیر مکرر آنی (MSF) اقدام به تصفیه آب دریا می‌کند، ظرفیت تصفیه ۱۰ تا ۱۵ هزار مترمکعب در شبانه‌روز را دارد و پیگیری‌های لازم برای راه‌اندازی فاز دوم آب‌شیرین‌کن مذکور در حال پیگیری است که با راه‌اندازی فاز دوم این کارخانه ظرفیت تأمین آب از این آب‌شیرین‌کن به دو برابر در شبانه‌روز خواهد رسید (تصویر ۸).



تصویر ۸. فاز اول آب شیرین کن چابهار - کنارک



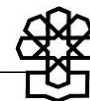
در شهرستان کنارک اگر آب تأمین شود، منطقه مناسبی برای توسعه باغات گرمسیری است. در حال حاضر حدود ۲۰۰۰ هزار هکتار از اراضی کشاورزی این شهرستان به کشت محصول باغی اختصاص دارد. در بین محصولات باغی موز با ۱۴۰۰ هکتار سطح زیر کشت بالاترین آمار را به خود اختصاص داده است و به طور متوسط از هر هکتار ۳۵ تن محصول موز برداشت می‌شود. کشت محصول زراعی این شهرستان، به خصوص هندوانه هم رونق خوبی دارد که با توجه به کمبود آب در سطح شهرستان این نوع کشت باید به طور جدی مورد بازنگری قرار گیرد. باین حال در سال ۱۳۹۲ حدود ۱۵۰۰۰ هکتار از اراضی شهرستان زیر کشت محصول هندوانه بوده است. این در حالی است که در سال زراعی ۱۳۹۱ این سطح ۱۲ هزار هکتار بوده است. کشت هندوانه به علت جنبه صادراتی و مصرف داخلی آن در دو نوبت انجام می‌شود. نوبت اول در نیمه دوم شهریورماه آغاز می‌شود و زمان برداشت محصول آخر آذرماه است که با توجه به گرم بودن هوا در این مدت، کشاورزان کمتر کشت می‌کنند و کشت دوم در نیمه دوم مهرماه یا اوایل آبان شروع می‌شود و تا پایان آذرماه ادامه دارد و زمان برداشت محصول از نیمه دوم بهمن‌ماه است. اما از سال ۱۳۹۲ جهاد کشاورزی شهرستان با هدف خروج از کشت تک‌محصولی هندوانه، با کشت گندم (برای نخستین بار) در ۱۰۰ هکتار از زمین‌های کشاورزی کنارک در حال آزمون این نوع کشت شده است. کشت «چیکو» که میوه‌ای گرمسیری با خاصیت درمانی برخی بیماری‌هاست هم در منطقه مورد توجه است. حدود ۴۷ هکتار از باغات شهرستان کنارک به کشت چیکو اختصاص دارد که ۳۲ هکتار از این باغ‌ها دارای درختان غیربارور و ۱۵ هکتار

بارور می‌باشند. این میوه منبع کسب درآمد خوبی برای کشاورزان است، برداشت این محصول در شهرستان کنارک معمولاً از اواخر اردیبهشت تا شهریور ادامه دارد. چیکو درختی مقاوم نسبت به خشکی، شوری و آفت است و سازگاری بسیار خوبی با شرایط آب و هوایی و خاک‌های منطقه دارد و عملکرد مطلوب آن باعث شده تا توسعه سطح زیرکشت این محصول هر سال افزایش یابد. به‌طور متوسط از هر هکتار ۱۱ تن محصول چیکو تولید و روانه بازار مصرف می‌شود و پیش‌بینی آن است که در سال ۱۳۹۴ حدود ۱۶۵ تن محصول چیکو در این شهرستان تولید شود و علاوه بر مصرف بازارهای منطقه، به استان‌های همجوار نیز ارسال شود. همین‌طور بیش از ۸۰ هکتار از باغات این شهرستان به کشت انبه اختصاص دارد که ۶۵ هکتار آنها بارور و ۱۵ هکتار غیربارورند. برداشت این محصول هم مانند چیکو از اردیبهشت آغاز می‌شود و تا شهریور ادامه دارد. از هر هکتار حدود ۱۰/۵ تا ۱۱ تن محصول انبه برداشت می‌شود. پیش‌بینی می‌شود در سال ۱۳۹۴ از باغات انبه این شهرستان ۶۸۰ تا ۷۰۰ تن انبه برداشت شود. در این شهرستان علاوه بر موز، چیکو و انبه دیگر محصولات گرمسیری نظیر گواوا ۶۰ هکتار و کنار ۵۷ هکتار کشت می‌شود.

در بخش شیلات نیز شهرستان کنارک دارای ظرفیت‌های خالی بسیاری است. از کل ظرفیت شیلات شهرستان کنارک بیش از ۳۰ تا ۴۰ درصد استفاده نمی‌شود. در صورتی که ظرفیت شیلات این شهرستان بنا به اظهار نظر اداره کل شیلات استان، برای اشتغال ۳۰۰ هزار نفر با مدل‌های علمی و فناوری مختلف وجود دارد. استفاده بهینه از ظرفیت‌های گردشگری، تجاری و صنایع شیلاتی از نکات مثبت این شهرستان است. وجود اراضی مناسب، بسترها و ظرفیت‌ها در بخش زراعت و باهوکلات در شهرستان‌های کنارک و چابهار ظرفیت ممتازی است که در صورت برنامه‌ریزی و تأمین اعتبار، تحولی منطقه‌ای به دنبال دارد.

در شهرستان کنارک نزدیک به ۱۴۰۰ فرزند شناور صیادی ساحلی و لنج فعال وجود دارند و برای لنج‌هایی که سیستم برودتی دارند مجوز صید ۶۰ روزه و برای سایر شناورها مجوز صید ۳۰ روزه صادر می‌شود. این شناورها در دریای عمان و اقیانوس هند مشغول ماهیگیری می‌شوند. شناورهای صیادی ساحلی قابلیت صید ۴ تا ۱۰ تن ماهی را دارند و لنج‌های صیادی که تجهیزات برودتی دارند، قابلیت صید ۵۰ تا ۶۰ تن ماهی را دارند. قابل ذکر است که بیش از ۱۲۰۰۰ نفر از جمعیت ۷۳۰۰۰ نفری شهرستان کنارک در بخش شیلات و صنایع جانبی آن فعالند.

سالانه حدود ۶۰ هزار تن انواع ماهی صنعتی از آب‌های دریای عمان و اقیانوس هند توسط صیادان کنارکی صید می‌شود. بخشی از این صید پس از فرآوری در ۱۲ کارخانه کنسروسازی و بسته‌بندی در پنج میلیون قوطی روانه بازار مصرف سراسر کشور می‌شود و بخش دیگری از ماهیان صید شده نیز به‌صورت تازه‌خوری در منطقه مصرف و بقیه به‌وسیله خودروهای یخچالدار به بازارهای



مصرف سراسر کشور ارسال می‌شوند. نقش بنادر صیادی این شهرستان (بندر کنارک و بندر شهید رضایی) جزو ۵۰ بندر صیادی ثبت شده در دنیا است و ۱۳۹۹ فروند شناور صیادی شامل ۴۲۷ فروند لنج و ۹۷۲ فروند قایق در اسکله‌های صیادی پزم، تنگ، زرآباد و کنارک به صید انواع آبزیان مشغولند. صیادان شهرستان کنارک در قالب ۶۰ تعاونی صیادی فعالیت دارند و ۵۱ واحد صنایع شیلاتی و هفت واحد شناورسازی در شهرستان بندری کنارک هم فعالیت می‌کنند.

۳-۶. گردشگری

جاذبه‌های گردشگری شهرستان کنارک شامل چشم‌اندازهای طبیعی، تاریخی و فرهنگی است که به شرح زیر به آنها اشاره می‌شود:

الف) چشم‌اندازهای طبیعی

۱. **گل‌فشان:** در شمال غرب چابهار و در ۲۰ کیلومتری روستای کهیر در زمینی مسطح، سه تپه کوچک گل‌فشان به ارتفاع ۵۰ متر وجود دارند. چشمه گل‌فشان کنارک در قسمت مرکزی ناحیه کرانه بلوچستان بوده و به «ناپگ» موسوم است. این اثر طی عوامل مهم مرفولوژیکی به وجود آمده و بیانگر فعالیت‌های تکنونیک منطقه است. گل خروجی از این تپه به رنگ خاکستری فشرده و سرد بوده و بخار همراه ندارد و هنگام خروج گل از ترکیدن حباب صدایی شنیده می‌شود. گل خروجی از دهانه گل‌فشان روی شیب ایجاد شده و از روی گل‌های قدیمی می‌گذرد که منظره‌ای زیبا و دیدنی را به وجود می‌آورد.

۲. **چشمه شور عین:** این چشمه واقع در روستای شمه سر دهستان کهیر است. چشمه‌ای طبیعی با آبی زلال و خنک که به صورت نهری جاری است.

۳. **چشمه گواتر:** واقع در روستای شمه سر دهستان کهیر است. چشمه‌ای طبیعی با آبی زلال و خنک که به صورت قطره‌ای از سینه کوه می‌چکد.

از دیگر چشم‌اندازهای طبیعی شهرستان می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. غار طبیعی کل بی بانک واقع در روستای حیدرآباد دهستان کهیر.
۲. ترومپک، چشمه‌ای واقع در روستای شمه سر، پایین کوه ترومپک دهستان جهلیان.
۳. غار گواتگل واقع در روستای شمه سر دهستان جهلیان.
۴. سواحل دریا، امواج زیبای دریا نظر هر بیننده‌ای را به خود جلب می‌کند. ارتفاع این امواج گاهی به ۱۰ الی ۱۵ متر می‌رسد. در فصل بهار که بادهای موسمی از شبه‌قاره هند به این منطقه می‌وزد، این امواج، چشم‌انداز زیبایی را برای ساحل ایجاد می‌کند.
۵. بندر ماهیگیری پزم - تیاب، این بندر ماهیگیری دارای ۵۰ قایق و ۶ لنج ماهیگیری بزرگ تا

کوچک است. ساحل این بندر به شکل پلاژ و ماسه‌ای است که از نظر گردشگری دارای اهمیت خاصی است.

۶. دماغه پزم، این دماغه و اسکله گنارک به طول ۱۲ الی ۱۳ کیلومتر است. وجود یک خشکی طولانی به صورت طبیعی در وسط دریا چشم‌انداز بسیار زیبایی را ایجاد کرده است. این دماغه شبیه وال یا نهنگ است.

۷. روستای سورک‌مب (با قدمت تاریخی و جاذبه‌های گردشگری نظیر مقبره «حاج شیخ حسین» و «شهمحید» با قدمت ۵۰۰ تا ۷۰۰ سال و قبرستان «دمک» مربوط به زمان‌های خیلی دور).

ب) جاذبه‌های تاریخی و مذهبی

۱. خانه قدیمی آریان خان: تنها اثر ثبت شده در شهرستان گنارک است. این اثر که در حدود ۱۲۰ سال پیش ساخته شده جزء اولین بناهای خشت و گلی به حساب می‌آید و متعلق به آقای چهارشنبه آریان از بزرگان گنارک بوده است. اثر مذکور با زیربنای حدود ۲۰۷ مترمربع در بافت قدیمی شهر گنارک ساخته شده است. این ساختمان حدود ۵/۳ متر ارتفاع دارد و مصالح آن بیشتر خشت و گل است. ستون‌های زیبا و پنجره‌های چوبی قدیمی از عوامل تزئینی این بنا محسوب می‌شود.

۲. زیارت حاج حسین: این بنا به صورت گنبدی شکل و روی تپه بنا شده است. این زیارتگاه نزدیک «زیارت شیخ فرج» ساخته شده و مربوط به ۶۰ تا ۷۰ سال پیش است.

ج) صنایع دستی

صنایع دستی این منطقه شامل سوزن‌دوزی، حصیربافی، صدفکاری، طلاسازی، لنج‌سازی و توربافی است.

۱. سوزن‌دوزی یا بلوچی‌وزی: نوعی گلدوزی با سوزن و دست روی پارچه است. زن بلوچ جامه خویش را از سردست‌ها تا روی شانه، دور یقه، مچ پا و دامن پیراهن سوزن‌دوزی می‌کند. نقوش عمدتاً به صورت اشکال هندسی و معمولاً رنگ‌های روشن و گرم مانند نارنجی و قرمز به‌عنوان رنگ‌های اصلی و رنگ‌های دیگر مثل سبز، سفید، سیاه و قهوه‌ای به‌عنوان رنگ‌های فرعی انتخاب می‌شود.

۲. صدفکاری: از صدف‌های دریا برای ساخت مجسمه‌های کوچک و تزئین در قاب و آینه استفاده می‌شود.

۳. طلاسازی: دربرگیرنده نقش و طرح‌های بومی و ریزه‌کاری‌های فراوان است و تا حدودی تحت تأثیر شبه‌قاره هند قرار دارد.

د) فرهنگ و پوشاک

ساکنان گنارک بلوچ و از نژاد آریایی‌اند. زبان غالب مردم، بلوچی بوده و به گویش مکرانی سخن می‌گویند. لباس زنان و دختران اغلب بومی است. این پوشاک در چند تکه برجسته شامل بالاتنه (زی



یا زیگ یا جیگ) قسمت روی شکم تا انتهای دامن (گفتان، گوپتان یا جیب)، سرآستین (آستونک) سر پاچه شلوار (شلوار دپ) است و نیز بر سر خود تکه یا سربیک که کمی بزرگ‌تر از چارقد است می‌بندند. لباس مردان هم تشکیل شده از پیراهن بلندی که تا سر زانوها و گاهی پایین‌تر بوده و به‌طور متوسط شامل پنج‌ونیم متر پارچه است که آن را «جامگ» می‌گویند. شلوار تشکیل شده از سه‌ونیم متر تا چهار متر پارچه و به‌جای کمربند، نخ‌ی به‌نام «هنجک» یا «سرن بند» استفاده می‌شود. بعضی از مردان شال بر سر می‌پیچند که آن را «لنگته» یا «مندیل» یا «پاگ» می‌نامند.

ه) غذاهای سنتی

خوراک‌های سنتی مردم منطقه به‌شرح زیر است:

۱. **بتو ماش:** نوعی غذای محلی که از ترکیب برنج و ماش است. برای تهیه ابتدا ماش را سرخ کرده و با آسیاب دستی آسیاب کرده و ماش، برنج و آب مخلوط را در دوری می‌گذارند.
 ۲. **شودوده:** نوعی غذای محلی است که از سرخ کردن خرما با روغن که گاهی به آن کنجد و بادام اضافه می‌شود تهیه می‌کنند.
 ۳. **ماشینگ:** نوعی سوپ ماش که با نان خورده می‌شود.
 ۴. **کیش:** مغز درخت خرما می‌جوان که شیرین و سفیدرنگ است.
 ۵. **دلگ:** برنج کوبیده شده که با آب به‌صورت شل تهیه می‌شود.
 ۶. **ناروش:** خورش که اغلب با خورش ماهی (کو گئرت) و خورش مرغ مصرف می‌شود.
 ۷. **بریانی:** مانند استامبولی است و طبخ آن با مرغ و ماهی است و به همراه ادویه فراوان و تند مصرف می‌شود.
 ۸. **انباغ:** مرغ را ریش‌ریش کرده و به همراه شنبلله کاملاً سرخ می‌کنند.
 ۹. **شیلانچ:** کشک را در هاون می‌کوبند و با آب و کمی روغن داغ می‌کنند.
 ۱۰. **تباهگ:** گوسفند را در زمستان پس از ذبح و درآوردن پوست در هوای آزاد به ریسمانی می‌آویزند تا خشک شود و به آن کمی آب انار و نمک می‌زنند. این گوسفند خشک شده را در طول زمستان تکه تکه کرده و می‌خورند و گاه نیز همراه آن برنج مصرف می‌کنند.
- انواع نان‌ها شامل خمیر (مانند نان تافتون)، تی موش (نان نازکی است نازک‌تر از لواش که آن را «فطیر» هم می‌گویند چون با خمیر بی‌مایه درست می‌شود)، نان تنوری روغنی (حلکاری)، نان ذرت (سوهر یا ذرت قرمز)، نان کماچ یا ریگی و نان روغنی روتابه (دک).
- شهرستان کنارک ظرفیت وسیعی در صنعت گردشگری دارد که باید آنها را سروسامان داد و نیاز به یک طرح جامع و فراگیر در قالب «طرح توسعه گردشگری جامع سواحل مکران» دارد.

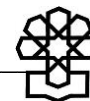
۶-۳. صنعت و تجارت

شهرستان کنارک دارای رشد صنعتی وسیعی نیست. اما رشد خود را مدیون موقعیت مناسب صید و صیادی و نیز موقعیت تجاری به‌خصوص با کشورهای پاکستان و حوزه خلیج فارس است. وجود دو کارگاه قایق‌سازی در شهر مکمل با فعالیت‌های صیادی و تجاری بوده و توان پذیرش جمعیت کنارک را در سطحی نسبتاً بالا داشته است. اجرای طرح‌های زیربنایی و توسعه بندر و احداث اسکله‌های جدید (به‌ویژه بندر مجهز و نوین صیادی شهید رضایی در بخش زرآباد) به آن رونق بیشتری بخشیده است. وجود کارخانه‌های کنسروسازی و قوطی کنسرو در شهرستان کنارک موجب اشتغال ۴۰۰ نفر شده است. همین‌طور صنایع لنج‌سازی این شهرستان برای بیش از ۳۰۰ نفر اشتغال ایجاد کرده است. فعالیت‌های صنعتی و تولیدی در شهرستان کنارک با اولویت قرار دادن صنایع شیلاتی از سال‌های پیش آغاز شده است ولی مشکلات اعتباری موجب عدم رونق قابل انتظار آن شده است. از آنجاکه بیشتر شاغلین در سطح شهرستان در بخش شیلات مشغول به‌کارند، لذا توجه به صنایع بالادستی شیلاتی که بیشتر وابسته به صید و صیادی می‌شود، ضروری است. زیرا بیشتر مؤسسات تولیدی شهرستان صنایع جانبی صیادی‌اند. مثل صنایع کنسروسازی و تکثیر و عمل‌آوری میگو و سردخانه محصولات غذایی دریایی که بخش اعظم صنایع فعال در شهرستان را تشکیل می‌دهند. برای این منظور هم شهرک صنعتی کنارک با ۲۵۰ هکتار مساحت برای احداث ۳۰۰ واحد صنعتی آماده‌سازی شده که نیاز به حمایت‌های همه‌جانبه ازسوی مسئولین است. همین‌طور نیروگاه گازی کنارک از منابع تأمین انرژی این منطقه است که می‌تواند در توسعه صنعت آن مؤثر باشد و برای اجرایی شدن آن حمایت‌های همه‌جانبه دولت لازم است.

فعالیت‌های تجاری شهرستان کنارک هم به صادرات محصولات کشاورزی (انبه، هندوانه، چیکو) و شیلاتی اختصاص دارد که اخیراً ترخیص کالاهای صنعتی (ماشین‌آلات کشاورزی)، خودروهای وارداتی و غذایی نیز مرسوم شده است. هرچند که بندر کنارک یک بندر چندمنظوره (شیلاتی - تجاری) طراحی شده است، اما برای انجام مبادلات سریع کالا و گرایش تجار و بازرگانان کشورهای که به آب‌های آزاد دسترسی ندارند و برای استفاده از ظرفیت‌های بندری آن باید توسعه‌یافته و مجهز به تجهیزات جدید شوند. از جمله اقدامات اولیه باید به لایروبی اسکله‌های این بندر توجه شود.

۷. شهرستان چابهار

شهرستان چابهار در جنوب شرقی ایران در حاشیه شمالی دریای عمان و در موقعیت ۲۵ درجه و ۱۷ دقیقه عرض شمالی و ۶۰ درجه و ۳۷ دقیقه طول شرقی واقع شده است. از شمال به شهرستان‌های ایرانشهر و نیک‌شهر، از جنوب به دریای عمان از شرق به پاکستان و از غرب به شهرستان کنارک محدود می‌شود. مساحت شهرستان چابهار حدود ۹۷۳۹ کیلومتر مربع، ارتفاع این شهرستان از سطح



دریا ۷ متر و دارای ۱۳۰ کیلومتر مرز خاکی و حدود ۱۱۵ کیلومتر مرز آبی در دریای عمان است. دارای ۲ شهر چابهار و شهر نگور و ۳ بخش شامل بخش‌های دشتیاری، پلان، بخش مرکزی و هشت دهستان است. از لحاظ آب و هوایی با توجه به وضعیت جغرافیایی، تحت تأثیر جریان‌های متعدد مونسون یا بادهای فصلی شبه‌قاره هند، جبهه‌های استوایی و مرکز کم‌فشار و جبهه‌های غربی با منشأ مدیترانه‌ای قرار دارد. میانگین بارندگی سالیانه آن حدود ۱۲۵ میلیمتر و حداکثر درجه حرارت ۴۹ و حداقل به ۱۸ درجه سانتیگراد می‌رسد. شهرستان چابهار در تقسیم‌بندی بزرگ‌تر جزو سرزمین بلوچستان به حساب می‌آید. سرزمین بلوچستان از جنوبی‌ترین مناطق ایران یعنی نزدیک‌ترین قسمت‌های کشور به خط استوا است و از گرم‌ترین مناطق ایران به شمار می‌رود. در شهرستان چابهار به علت وزش بادهای موسمی هند، اغلب جهت باد در تابستان از جنوب است و گاهی پیشروی مراکز کم‌فشار و جبهه استوایی از اقیانوس هند به سواحل مکران طوفان‌های شدیدی را به‌ویژه در این دریا و سواحل آن سبب می‌شود. همچنین وجود منطقه کم‌فشار تابستانی در جنوب فلات ایران، وزش بادهای شمال غربی را در بعدازظهرها باعث می‌شود. بادهای محلی شهرستان چابهار عبارتند از: گوات شمال، گوات گاهر، گوریچ، براتی، کوش، واکاتی، سهلی و چلیم.

فاصله هوایی شهرستان چابهار تا تهران ۱۴۵۶ کیلومتر و فاصله زمینی از طریق جاده ایرانشهر- کرمان ۱۹۶۱ کیلومتر است. فاصله بندر چابهار تا مرکز استان ۷۲۱ کیلومتر است. متوسط دما در شهرستان چابهار ۲۳ درجه و میانگین آن ۳۴ درجه است (نقشه ۴).

نقشه ۴. منطقه شهرستان چابهار



در حال حاضر عمده‌ترین محصولات مورد کشت در بخش باغی شهرستان شامل موز، انبه، چیکو، لیمو، گواوا و کنار و در بخش زراعی، سبزی و صیفی و محصولات جالیزی است. همچنین میوه‌هایی همچون نارگیل و خربزه درختی و سوغاتی از جنس ماهی و صنایع دستی را دارد.

جمعیت شهرستان چابهار براساس سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ حدود ۲۶۴۰۵۱ نفر بوده است که از این تعداد ۱۳۳۷۱۵ نفر مردان و ۱۳۰۳۳۶ نفر را زنان تشکیل می‌دهند. همین‌طور ۹۰۲۴۵ نفر ساکن نقاط شهری و ۱۷۳۸۰۶ نفر در نقاط روستایی زندگی می‌کنند.

۱-۷. منابع آب، کشاورزی و شیلاتی

منابع آب شهرستان چابهار برای مصارف شرب، کشاورزی و صنعت به سه روش استحصال می‌شود. آب‌های سطحی، منابع آب زیرزمینی و آب‌شیرین‌کن‌ها. آب‌های سطحی شامل رودخانه با هوکلات، رودخانه کاجو، رودخانه بی‌چند، رودخانه نیک‌شهر، رودخانه بنت و رایچ، رودخانه نسپران، رودخانه سورک و رودخانه ساریچ که به‌صورت فصلی و موردی برای کشاورزی قابل استحصالند. البته رودخانه باهوکلات در کشاورزی شهرستان نقش پررنگ‌تری نسبت به سایر رودخانه‌ها دارد. این رودخانه در ناحیه ساحلی خلیج گواتر در ۹۰ کیلومتری شرق چابهار به دریای عمان می‌ریزد و جنگل مانگر از گونه حرا بیشتر در مخروط افکنه آن مشاهده می‌شود. به تعبیر دیگر، باهوکلات یکی از پرآب‌ترین رودخانه‌های استان و عامل اصلی حیات و زندگی در جنوب بلوچستان به حساب می‌آید. این رودخانه به‌ویژه به‌دلیل زیستگاه تمساح ایرانی از نظر گردشگری اهمیت فراوانی دارد. همین‌طور در دهه ۱۳۷۰ آب آشامیدنی شهرستان چابهار از طریق این رودخانه و رودخانه سرباز و ۷ حلقه چاه با میزان آبدی ۵۰ لیتر در ثانیه تأمین می‌شد که با خشکسالی‌های سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۱، این نقش از آنها گرفته شد و چاه‌ها خشک شدند. اما آب‌های زیرزمینی دیگری از طریق چاه پیر سهراب، کهپیر، نگور، دار تیس، تیس کوپان و هوتک‌های محلی که نوعی برکه‌های دست‌سازند استحصال می‌شود. بخش دیگری از آب شهر و بندر چابهار به‌وسیله کارخانه آب‌شیرین‌کن تأمین می‌گردد. به‌دلیل خشکسالی طولانی‌مدت و به‌تبع آن عدم وجود آب شیرین کافی مورد نیاز بندر چابهار و شهر چابهار، اداره کل بنادر و کشتیرانی استان سیستان و بلوچستان با استفاده از دستگاه‌های تولید آب شیرین و در راستای کاهش مشکلات مردم محروم منطقه، آب مورد نیاز آنها را تأمین می‌کرد که اخیراً شرکت آب و فاضلاب مسئولیت آن را برعهده گرفته است. لذا کارخانه آب‌شیرین‌کن چابهار - کنارک به شرکت آب‌فای شهرستان واگذار شده است. مشخصات این کارخانه شامل تعداد دستگاه‌های تولید آب شیرین ۵ دستگاه، ظرفیت اسمی هر دستگاه ۵۰۰ m³ در روز، ظرفیت واقعی هر دستگاه به‌طور متوسط ۴۰۰ m³ در روز، نوع دستگاه‌ها: multistage flash MSF و شرکت سازنده آنها Crupp آلمان است که در سال ۱۹۸۳ میلادی ساخته شده است. محصول تولیدی این کارخانه به‌صورت آب مقطر بوده و نوع سوخت آن نفت گاز است. قسمت‌های مختلف کارخانه شامل حوضچه ساحلی آبگیر، ایستگاه پمپاژ مربوطه، حوضچه‌های رسوب‌گیری و ته‌نشینی، سالن بهره‌برداری (سایت دستگاه‌ها) مخازن ذخیره آب



شرب و ایستگاه پمپاژ و مخازن ذخیره مواد سوختی و ایستگاه پمپاژ است. ضمناً راهبری مجموعه در حال حاضر به عهده بخش خصوصی و با نظارت مستقیم شرکت آب و فاضلاب سیستان و بلوچستان است.

جدول ۱ تبیین مراحل تکمیلی فاز ۱ و ۲ کارخانه آب شیرین کن چابهار که به منظور تأمین آب شهرهای چابهار و کنارک در حال تکمیل است و مراحل پایانی خود را طی می کند، نشان می دهد.

جدول ۱. مشخصات و مراحل تکمیلی فاز ۱ و ۲ کارخانه آب شیرین کن چابهار

فاز اول: پروژه تأمین آب شیرین شهرهای چابهار و کنارک در استان سیستان و بلوچستان به ظرفیت ۱۵۰۰۰ مترمکعب در شبانه روز	
مشخصات کلی طرح	
خریدار	شرکت آب و فاضلاب سیستان و بلوچستان
سرمایه گذار	شرکت نور ویژه (سهامی خاص)
موضوع قرارداد	تأمین آب شیرین شهرهای چابهار و کنارک
نوع قرارداد	B.O.O.T (ساخت، بهره برداری، مالکیت، انتقال)
مشارکت مالی	بانک توسعه صادرات ایران
دوره زمانی بهره برداری	۱۵ سال
مدت اجرای پروژه	۱۰ ماه
زمان راه اندازی	بهار ۱۳۸۹
ظرفیت تعهد شده	۱۵۰۰۰ مترمکعب در شبانه روز
ظرفیت نهایی تولید آب	۱۷۵۰۰ مترمکعب در شبانه روز
ویژگی های فنی طرح	
۱	برای تأمین آب شیرین به ظرفیت ۱۷۵۰۰ مترمکعب در شبانه روز، از ۶ دستگاه آب شیرین کن اسمز معکوس دریایی (SWRO) هر یک به ظرفیت تولید ۳۰۰۰ مترمکعب در شبانه روز استفاده می شود.
۲	آب خام ورودی از طریق تأسیسات و تجهیزات برداشت مستقیم آب از دریا، تأمین می شود. سپس از طریق خط لوله و تزریق مواد منعقدکننده، وارد فیلترهای شنی ثقیلی شده و پس از ذخیره در مخزن آب خام، از طریق ایستگاه پمپاژ به فیلترهای کارتریج و از آنجا به سمت واحدهای اسمز معکوس، هدایت می شود.
۳	آب شیرین تولیدی واحدهای اسمز معکوس، از طریق ایستگاه پمپاژ و خط انتقال، به مخزن بتنی منتقل و از آنجا وارد شبکه توزیع شهرهای چابهار و کنارک می شود.
۴	اجزای اصلی سیستم شامل: خط لوله ورودی جهت انتقال آب از سیستم برداشت مستقیم آب دریا، فیلترهای شنی ثقیلی، مخزن ذخیره و ایستگاه پمپاژ آب فیلتر شده، واحد تزریق مواد شیمیایی، فیلترهای کارتریج، پمپ های فشار قوی، محفظه های فشار و ممبران های اسمز معکوس، مخزن ذخیره و ایستگاه پمپاژ آب شیرین، واحد شستشوی شیمیایی، واحد پست کاهنده برق، تابلوهای فشار قوی و متوسط و واحد کنترل مرکزی است.

فاز دوم: پروژه تأمین آب شیرین شهرهای چابهار و کنارک به ظرفیت ۱۵۰۰۰ مترمکعب در شبانه روز در استان سیستان و بلوچستان	
خریدار	شرکت آب و فاضلاب سیستان و بلوچستان
سرمایه گذار	شرکت نور ویژه (سهامی خاص)
موضوع قرارداد	تأمین آب شیرین شهرهای چابهار و کنارک
نوع قرارداد	B.O.O. (ساخت، بهره برداری، مالکیت)

مشارکت مالی	بانک توسعه صادرات ایران
دوره زمانی بهره‌برداری	۱۰ سال از آغاز بهره‌برداری
مدت اجرای پروژه	۱۰ ماه
زمان راه‌اندازی	سال ۱۳۹۳
ظرفیت تعهد شده	۱۵۰۰ مترمکعب در شبانه‌روز
ظرفیت نهایی تولید آب	۱۷۵۰۰ مترمکعب در شبانه‌روز
ویژگی‌های فنی طرح	
۱	برای تأمین آب شیرین به ظرفیت ۱۷۵۰۰ مترمکعب در شبانه‌روز، از ۶ دستگاه آب‌شیرین‌کن اسمز معکوس دریایی (SWRO) هر یک به ظرفیت تولید ۳۰۰۰ مترمکعب در شبانه‌روز استفاده می‌شود.
۲	فرایند تولید: آب خام ورودی از طریق تأسیسات و تجهیزات برداشت مستقیم آب از دریا، تأمین می‌شود. سپس از طریق خط لوله و ضمن کلر زنی اولیه، وارد فیلترهای شنی ثقلی شده و پس از ذخیره در مخزن آب خام، از طریق ایستگاه پمپاژ به فیلترهای کارتریج و از آنجا به سمت واحدهای اسمز معکوس، هدایت می‌شود. آب شیرین تولیدی واحدهای اسمز معکوس، از طریق ایستگاه پمپاژ و خط انتقال، به مخزن بتنی، منتقل و از آنجا وارد شبکه توزیع شهرهای چابهار و کنارک می‌شود.
۳	اجزای اصلی سیستم شامل: خط لوله ورودی جهت انتقال آب از سیستم برداشت مستقیم آب دریا، فیلترهای شنی ثقلی، مخزن ذخیره و ایستگاه پمپاژ آب فیلتر شده، واحد تزریق مواد شیمیایی، فیلترهای کارتریج، پمپ‌های فشار قوی، محفظه‌های فشار و ممبران‌های اسمز معکوس، مخزن ذخیره و ایستگاه پمپاژ آب شیرین، واحد شستشوی شیمیایی، واحد پست کاهنده برق، تابلوهای فشار قوی و متوسط و واحد کنترل مرکزی می‌باشد.
۴	سازنده: تأمین تجهیزات مورد نیاز پروژه، توسط شرکت اتریشی B2A انجام می‌شود.

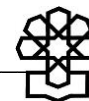
مأخذ: شرکت آب و فاضلاب استان سیستان و بلوچستان، ۱۳۹۳.

بخشی از آب مورد نیاز کشاورزی شهرستان هم از طریق شبکه‌های توزیع تأمین می‌شود که از طریق سدهای شی کلک و سد پیشین تأمین می‌شوند. حجم مخازن آب وارده به شبکه‌های سیستمی حدود ۴۰۸۲۰ مترمکعب و طول شبکه آبرسانی آن ۲۲۰۳۲۰ متر و طول شبکه توزیع ۱۹۴۰۰۰ متر با لوله‌های با قطر ۷۵-۴۰۰ میلیمتر است. همچنین قرار است که در سطح شهرستان چند شبکه آبرسانی احداث شود که به علت نبود اعتبار برخی از این طرح‌ها اجرایی نشده‌اند. جداول ۲ تا ۴ وضعیت سدها و پروژه‌های آبی شهرستان چابهار را تبیین می‌کند.

جدول ۲. مشخصات سدهای در حال بهره‌برداری استان

نام سد	محل سد	نوع سد	نوع بهره‌برداری	سال بهره‌برداری	حجم مخزن	میزان آب (مترمکعب)	
						قابل تنظیم	قابل انحراف
شی کلک	چابهار	بتنی با مصالح بنایی	تأمین آب شرب، کشاورزی	۱۳۸۱	۸/۱۰	۹۸/۳	-
پیشین (مخزنی)	چابهار	خاکی با هسته رسی	تأمین آب شرب، کشاورزی، صنعت	۱۳۷۲	۱۷۵	۹۱	---

مأخذ: شرکت آب منطقه‌ای استان سیستان و بلوچستان، ۱۳۹۲.



جدول ۳. مشخصات سدهای در حال احداث استان

سال	میزان آب (مترمکعب)			میزان اعتبار (میلیون ریال)		برآورد اعتبار مورد نیاز (میلیون ریال)	پیش‌بینی نوع بهره‌برداری	محل اجرای سد	نام سد
	شروع	خاتمه	حجم قابل انحراف	حجم قابل تنظیم	حجم جذب شده				
-	-	-	۵۶	۲۰۷	۵۳۶۵۲	۵۳۶۵۲	۸۷۰۰۰۰	تأمین آب شرب و کشاورزی	چابهار زیردان

مأخذ: شرکت آب منطقه‌ای استان سیستان و بلوچستان، ۱۳۹۲.

جدول ۴. اهم پروژه‌های عمرانی - کشاورزی که نیاز به تأمین اعتبار دارند

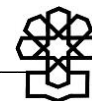
عنوان پروژه	محل اجرا	دستگاه اجرایی	میزان اعتبار	نوع کاربردی
شبکه آبیاری و زهکشی باهوکللات	چابهار	شرکت سهامی آب منطقه‌ای	۳۶۰۰۰ میلیون ریال	به زیر کشت بردن ۶۰۰۰ هکتار از اراضی مستعد در دشت باهوکللات
اجرای سد شی کلک	چابهار	شرکت سهامی آب منطقه‌ای	۳۷۰۰۰ میلیون ریال	کنترل فرسایش خاک و تأمین آب کشاورزی ساکنین منطقه
تأمین آب شرب شهر چابهار	چابهار	شرکت سهامی آب منطقه‌ای	۲۸۰۰۰۰ میلیون ریال	تأمین آب شرب شهر چابهار به میزان ۱۵۰۰۰ مترمکعب از طریق یک واحد آب‌شیرین‌کن
اجرای سد زیر دان و تأسیسات وابسته	چابهار	شرکت سهامی آب منطقه‌ای	۸۵۰۰۰۰ میلیون ریال	کنترل و مهار ۲۵۶ میلیون مترمکعب سیلاب جهت شرب و کشاورزی
اجرای تأسیسات فاضلاب شهر چابهار	چابهار	شرکت مهندسی آب و فاضلاب	۱۱۰۰۰۰ میلیون ریال	—
اجرای تأسیسات فاضلاب شهر کنارک	کنارک	شرکت مهندسی آب و فاضلاب	۵۵۰۰۰ میلیون ریال	—

مأخذ: شرکت آب منطقه‌ای استان سیستان و بلوچستان، ۱۳۹۲.

مهم‌ترین پوشش گیاهی این شهرستان عبارتند از: زیتون، توچ، کرچک، کنار، کهور، خرما، کتانی، بیدام، لول، استبرق (کرک)، انجیر معابد و چش. محصولات کشاورزی آن به ترتیب اهمیت عبارتند از: محصولات باغی و جالیزی. موز عمده‌ترین کشت محصولات باغی این شهرستان است و سطح زیر کشت این محصول از ۴۸۲۳ هکتار به ۶۴۰۰ هکتار در سال ۱۳۹۱ رسیده است که افزایش ۳۰ درصدی را نشان می‌دهد. با توسعه باغات موز در این شهرستان علاوه بر تأمین بخشی از نیاز کشور، زمینه اشتغال جدید برای ۳ هزار نفر نیز فراهم شده است. از محصولات دیگر کشت هندوانه، گوجه‌فرنگی، کنار، خیار و سایر میوه‌جات گرمسیری است. به‌طوری‌که صادرات هندوانه به خارج از کشور در سال ۱۳۹۱ در مقایسه با سال ۱۳۹۰ از بندر چابهار نزدیک به ۴۰ درصد افزایش نشان می‌دهد. متوسط برداشت هندوانه از ۷ هزار هکتار اراضی شهرستان چابهار در سال ۱۳۹۱ حدود ۳۰

تن در هکتار بود و این امر موجب شد که ۱۰ هزار تن محصول هندوانه از این شهرستان به کشورهای افغانستان، پاکستان، ترکیه و عراق صادر شود که این رقم در سال ۱۳۹۲ به ۱۴ هزار تن رسید. همچنین بیش از ۵۵۰ هکتار از اراضی باغی شهرستان چابهار به کشت کنار اختصاص دارد که از این مقدار ۱۲۰ هکتار نهال و ۴۳۰ هکتار درختان بارور با میزان تولید ۲۲۰۰ تن محصول با ۳۰۰ نفر بهره‌بردار است. از دیگر محصولات این شهرستان انبه، گواوا، چیکو، کنار پیوندی، تمر هندی، نارگیل و پایا است. محصولات زراعی هم که خارج از فصل کشت می‌شود می‌توان به کشت محصولات جالیزی خصوصاً هندوانه و محصولات سبزی و صیفی نظیر پیاز، گوجه‌فرنگی، بادنجان، فلفل سبز، علوفه، غلات و کلزا اشاره کرد. در مجموع سطح زیر کشت محصولات زراعی و باغی آبی شهرستان بالغ بر ۱۸۱۵۸ هکتار است که توان تولید سالیانه ۴۰۹ هزار تن محصولات کشاورزی را دارد.

با واگذاری ۴۰۰۰ هکتار از اراضی کشاورزی منطقه باهوکلالت به بهره‌برداران بومی منطقه که در سال ۱۳۹۱ شروع شده است، تعداد شاغلین بخش کشاورزی این شهرستان به ۲۵۰۰۰ نفر رسیده است. اما مسائل کشاورزی شهرستان چابهار خالی از مشکل نیست. به طوری که عمده مشکل این شهرستان کمبود آب در این بخش است. کشاورزان چابهار به‌ویژه کشاورزان حاشیه رودخانه باهوکلالت هر ساله برای دریافت سهمیه آب دست به نامه می‌شوند و از رسانه‌های محلی خواستار امداد رسانی هستند. البته با ساخت سد شی کلک چند سالی است کشاورزان موظف شده‌اند به ازای هر هکتار، ۵۰۰ هزار تومان به شرکت تعاونی «آب‌بران» پول پرداخت کنند، اما به علت عدم پرداخت سهم مالک و دولت، گاهی این شرکت با گرفتاری‌های متعددی روبرو می‌شود و به علت توسعه اراضی به شکل بی‌رویه، آب موجود کفاف اراضی را نمی‌دهد. از سوی دیگر، از اراضی باهوکلالت تا روستای کلدانی، ۲۰ روستا قرار دارد که شغل ساکنین آن اغلب کشاورزی است و به دلیل محدودیت‌های آبی و توسعه بی‌رویه اراضی کشاورزی از یکسو و از سوی دیگر به زیر کشت هندوانه رفتن این زمین‌ها، نیاز آبی آنها در مرحله رشد نهایی با کمبود آب روبرو می‌شوند که وقتی هندوانه‌ها به وزن ۴ کیلو رسیده باشند، آبی برای آبیاری آنها وجود ندارد و محصول کشاورزان حاشیه رودخانه در حال سوخت قرار می‌گیرد. این چالشی است که همواره در روستاهای منطقه مشاهده می‌شود و اعتراضات گروهی را در میان کشاورزان پدیدار می‌سازد (تصویر ۹).



تصویر ۹. اعتراض گروهی کشاورزان باهوکللات به کمبود آب در سال ۱۳۹۱



درواقع پروژه واگذاری اراضی باهوکللات به دلیل تداوم مشکلات از جمله عدم تأمین آب، نتوانسته نقش اساسی در اشتغال مردم منطقه داشته باشد. دلایل این مسئله نرسیدن آب کافی به اراضی به دلیل توسعه بی برنامه اراضی و نبود شبکه انتقال اصلی و سر باز بودن شبکه از بند شیرگواز تا انتهای شبکه که تقریباً به طول ۳۵ کیلومتر است و امکان برداشت های غیرمجاز است. همین طور اختلاف نظر سازمان های ذی ربط و بی توجهی به دیدگاه های کارشناسی از عوامل مهم این مشکلات است که باعث تنش های آبی و مشکلات متعدد برای کشاورزان منطقه شده است (تصاویر ۱۰ تا ۱۲).

تصویر ۱۰. خشک شدن باغات موز بر اثر کم آبی در باهوکللات، ۱۳۹۱



تصویر ۱۱. خشک شدن بند شیرگواز بر اثر کم‌آبی، ۱۳۹۱



تصویر ۱۲. کانال آب خشک شده باهوکلات



در مورد فعالیت‌های شیلاتی هم باید اذعان داشت در استان سیستان و بلوچستان صنایع شیلاتی این استان در دو شهرستان چابهار و کنارک متمرکز است. ۵۹ واحد صنعتی در زمینه‌های صنایع لنج‌سازی و یخ‌سازی، عمل‌آوری و بسته‌بندی ماهی و میگو، کنسروسازی، سردخانه و پودر ماهی در شهرستان چابهار می‌باشند که جزء پتانسیل‌های سرمایه‌گذاری نیز محسوب می‌شوند. ۲۳۹۰ شناور صیادی و ۱۴۵۰۰ صیاد در بخش شیلات شهرستان چابهار فعالیت می‌کنند. همین‌طور سالیانه بیش از ۱۸۲ هزار تن صید در منطقه چابهار و کنارک انجام می‌شود و ۳۵ تعاونی صیادی و سه بازار آبریان در چابهار فعالیت دارد. واحد تولیدی مرتبط با صنایع شیلاتی کنسرو ماهی نیز قابل توجه است. در این صنعت توان بالفعل بیش از ۳۰ هزار تن و توان بالقوه ۵۲ هزار تن در سال ارزیابی



می‌شود. چهار سردخانه و پودر ماهی در این شهرستان فعال است که در بخش کنسروی ماهی، کارخانه پودر ماهی و سردخانه حدود ۱۴۱۰ نفر در شهرهای چابهار و کنارک به فعالیت مشغولند. یک واحد عمل‌آوری و بسته‌بندی هم در حوزه صنایع شیلاتی در شهرستان چابهار با ۸۵ درصد پیشرفت در حال ساخت است. ناحیه صنعتی نگور وابسته به بخش کشاورزی هم در مرحله انجام امور زیربنایی و ساخت می‌باشد که قرار است تعدادی از کارخانه‌های شیلاتی را هم در خود جای دهد. همچنین وجود اسکله‌های تخلیه و بارگیری و فرودگاه کنارک و پایانه بندر چابهار موجب ترانزیت کالا به‌ویژه صادرات و واردات محصولات شیلاتی به کشورهای مجاور و حوزه خلیج فارس و نیز شبه‌قاره هند را فراهم آورده است. با این اوصاف، فعالیت‌های شیلاتی در سطح شهرستان چابهار از مطلوبیت بهتری برخوردار است. به‌طوری‌که اشتغال بیش از ۱۴۰۰۰ نفر از جمعیت شهرستان چابهار در حوزه صید و صیادی این شهرستان را به قطب اصلی صیادی کشور تبدیل کرده است. به همین دلیل ۶۰ درصد مواد اولیه کنسرو کل کشور توسط شهرستان چابهار و کنارک تأمین می‌شود. باید اذعان داشت که وجود ۴۰۰ کیلومتر ساحل آبی و دریای آزاد و دسترسی به آب‌های آزاد و اقیانوسی مهم‌ترین عامل در تأمین محصولات شیلاتی و اشتغال بخش صید و صیادی در این دو شهرستان است و باید برنامه‌ریزی و مدیریت راهبردی ملی و کلانی در این منطقه انجام داد تا این وضعیت مطلوب‌تر شود.

از نظر فعالیت‌های آبی‌پروری هم شهرستان چابهار قطب تولید میگوی جنوب شرقی کشور است. ۱۰۸ مزرعه ۲۰ هکتاری پرورش میگو در شهرستان چابهار فعال است که برای ۱۵۱۲ نفر اشتغالزایی شده است. سایت پرورش میگوی تتیس و گواتر چابهار به همراه سایت پرورش میگوی کنارک از مهم‌ترین مکان‌های پرورش آبزیانند که سالیانه بخش قابل ملاحظه‌ای از میگوی کشور را تولید می‌کنند و حدود ۱۲۰۰ تن میگوی پرورشی از این مزارع برداشت می‌شود.

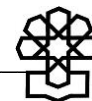
با این همه پیشرفت، شیلات شهرستان چابهار مشکلاتی هم دارد که اهم مشکلات و محدودیت‌ها مانند دسترسی سخت و پرهزینه به عوامل تولید از جمله منابع فنی، انسانی و مولد اولیه و حمل‌ونقل به دلیل دوری از مرکز است که معضل اساسی درخصوص جذب سرمایه‌گذاری است. همین‌طور عدم تخصیص تسهیلات سرمایه در گردش و سرمایه ثابت از مشکلات مربوطه است. نحوه محاسبه میزان مالیات از واحدهای تولیدی از دیگر مشکلات بوده و نبود بیمه همگانی و عدم وجود مشوق‌های لازم در این خصوص به‌منظور حفظ اشتغال و مشکلات فروش محصولات و عدم بازاریابی از دیگر مشکلات محسوب می‌شود.

از دیگر مشکلات فعالیت‌های شیلاتی می‌توان به فقدان نیروی ماهر در لنج‌های صیادی اشاره کرد و با توجه به هزینه‌های سنگینی که دولت در این حوزه در آماده‌سازی زیرساخت‌ها و ارائه تسهیلات از جمله سهمیه سوخت پرداخت می‌کند، نباید فرصت‌های اشتغال آن را نیروهای کار کشورهای

همسایه از جمله پاکستان اشغال کنند. لذا باید ارائه آموزش‌های تخصصی در راستای توانمندسازی نیروهای بومی برای صید و صیادی و هدایت و ناخدایی لنج در اولویت قرار گیرد.

۷-۲. گردشگری

توان‌های محیطی سواحل شهرستان چابهار دارای ویژگی‌های خاص گردشگری است. به عبارت دیگر سواحل چابهار - گواتر از مهم‌ترین مکان‌های گردشگری علمی (ژئومرفولوژی و زمین‌شناسی ساحلی، مطالعات مرجان‌ها، شیلات و غواصی) بوده و شکوه و اقتدارش از گذشته‌های دور برای مردم جهان شناخته شده است. وجود آثار و مناظر متنوع طبیعی، تاریخی، هنری، مذهبی و صنایع دستی در مناطق ساحلی شهرستان چابهار محیط‌های مناسبی برای جذب گردشگران و ایجاد اشتغال، درآمدزایی و بارگذاری جمعیت به شمار می‌رود. به عبارتی سواحل شهرستان‌های جاسک، کنارک و چابهار برای برگزاری ورزش‌های حرفه‌ای ساحلی و قایقرانی می‌تواند مورد ارزیابی مجدد قرار گیرند. همان‌طور که کشور عمان با برنامه‌ریزی مناسب توانسته از این طریق شهرت جهانی پیدا کند. برای درک بهتر اهمیت این موضوع می‌توان به گزارش مجله ۲۰۱۲- TTG (Sport's Truism) در کشور عمان اشاره کرد. در این گزارش آمده است با توجه به برگزاری رقابت‌های بین‌المللی ورزش‌های ساحلی در عمان این کشور توانسته موقعیت خود را از نظر صنعت گردشگری ورزشی در جهان تثبیت کند و به‌عنوان یکی از گزینه‌های همیشگی برای برگزاری این‌گونه مسابقات در نظر کمیته‌های بین‌المللی باشد. هنگام برگزاری دومین دوره بازی‌های ساحلی آسیا در عمان، این کشور به بهترین مکان برای گذراندن تعطیلات گردشگران و ماجراجویان دریایی تبدیل شد. آفتاب و ساحل، دو عامل اصلی و سرمایه‌های خدادادی عمان بود که این کشور توانست به بهترین شکل ممکن از آنها استفاده و برای خود درآمدی میلیاردی را در کنار ذخایر انرژی مهیا کند. از این‌رو امروزه همه قایقرانان حرفه‌ای، والیبالیست‌های مشهور ساحلی و موج‌سواران معروف، کشور عمان را به‌خوبی می‌شناسند و از امکانات ورزشی این کشور بسیار خوب مطلع هستند. اما همین افراد با توجه به امکانات بسیار بالقوه ایران، کوچک‌ترین اطلاعاتی درباره پتانسیل ایران برای استفاده از سواحلش را ندارند. به‌عنوان مثال شهرک ورزشی ساحلی Musana's Sport Al در کشور عمان با وسعتی حدود یک میلیون مترمربع و گنجایش حدود ۳۰۰ هزار نفر گردشگر و تیم‌های ورزشی، بهترین گزینه برای کمیته برگزاری بازی‌های بین‌المللی ساحلی در این کشور بوده و از سوی دیگر این کشور حاشیه دریای عمان توانسته برای تحکیم این موقعیت حدود ۴۰۰ ساحل دیگر با ظرفیت‌های مختلف را برای پذیرایی از گردشگران ورزشی به کمیته بین‌المللی ساحلی این کشور پیشنهاد دهد. عمان عنوان کرده هر یک از این سواحل به تنهایی قادر به برگزاری مسابقات جداگانه‌ای‌اند و با امکانات بسیار مدرن خود مانند هتل، مراکز



تفریحی و امکانات استاندارد ورزشی، توانسته نظر مثبت این کمیته‌ها را به دیگر مناطق کشورش نیز جلب کند. حال سؤال اینجاست با توجه به وسعت سواحل مکران و امکانات بالقوه آن برای میزبانی این‌گونه بازی‌ها، برای جذب و رشد صنعت گردشگری ورزشی، چرا تصمیم‌سازان از این نعمت خدادادی بهره‌برداری نمی‌کنند. یا چقدر توانسته‌اند سواحل مکران را برای صنعت گردشگری ورزشی خود آماده و آنها را درآمدزا کنند.

علاوه بر این ظرفیت‌های گردشگری، در شهرستان چابهار تپه‌های گل‌فشان تالاب لیپار، انجیر معابد، جنگل‌های حرا، قلعه تاریخی تین، کوه‌های مینیاتوری و تپه‌های مریخی وجود دارد که به توان‌های گردشگری آن می‌افزایند. به‌تازگی نیز بزرگ‌ترین و اولین شرکت تولید آب‌های درمانی و انرژی‌زا در سطح آسیا در چابهار در حال ساخت است. مجری این طرح که شرکتی با نام QUEST INTRINSIC C.F.Z است در حال فعالیت است. مناطق ساحلی مکران با توجه به موقعیت اقلیمی خاصی که دارد، قابلیت جذب توریست‌های ورزشی همچون کشور عمان را دارد. همین‌طور می‌تواند به قطب جذب توریسم زمستانی تبدیل شود. در صورت برنامه‌ریزی صحیح، از جمله ایجاد امکانات رفاهی مناسب، پذیرای گروه‌هایی از جهانگردان تفریحی در سطح منطقه می‌شود. توسعه امکانات رفاهی و پذیرایی که در سال‌های اخیر در شهرستان چابهار به وجود آمده و در حال شکل‌گیری است، می‌تواند شرایط لازم را برای جذب جهانگردان پیرامون سواحل مکران فراهم آورد. اما باید ایجاد کانون‌های تفریحی - ورزشی ساحلی و فراساحلی با شتاب بیشتری مورد توجه ویژه باشد. باید کمپ‌های تفریحی - ورزش‌های ساحلی با کوه‌های مریخی، قلعه پرتغالی‌ها، سواحل صخره‌ای و زیبا و دل‌انگیز منطقه آزاد چابهار به‌عنوان یک پکیج گردشگری - توریستی در نقشه جامع جذب توریسم منطقه مورد توجه قرار گیرد تا بتوان این منطقه را حداقل قابل رقابت با کشور عمان رساند تا مکانی امن برای گردشگران طالب هیجان و آرامش باشد.

فرهنگ ساکنین این شهرستان هم باید در جذب توریسم مورد توجه باشد. زیرا فرهنگ این شهرستان اعم از اعیاد، غذا، پوشاک، موسیقی، صنایع دستی و سایر آداب و رسوم همانند شهرستان کنارک و جاسک می‌باشد و می‌تواند در جذب گردشگران داخلی و خارجی مؤثر باشد.

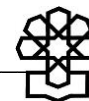
۳-۷. صنعت و تجارت

علاوه بر صنایع شیلاتی، لنج‌سازی، کارخانه آب‌شیرین‌کن و صنایع بومی و سنتی که اشاره شد، حدود ۷۶ واحد صنایع کوچک و متوسط در شهرستان چابهار وجود دارد که تعدادی از آنها (مثل استخراج معادن) در نقاط روستایی مستقرند. از سال ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۳ تعداد ۷ کارگاه فعال استخراج معادن (نظیر سنگ معدن مانند سنگ لاشه ساختمانی) در روستاهای بخش دشتیاری و پشین فعالند که

سهم شهرستان را از کارگاه‌های معدنی فعال استان از ۱۳/۳ درصد در سال ۱۳۸۲ به ۳۱/۳ درصد در سطح استان رسانده‌اند. همچنین تأسیس شهرک صنعتی چابهار که عملیات اجرایی آن در سال ۱۳۷۵ آغاز شده است دارای واحدهای متعدد صنعتی است. این شهرک با مساحتی بالغ بر ۶۰۰ هکتار و فاز عملیاتی ۵۰ هکتار، در ۹ کیلومتری سهرابی تیس قرار دارد و با میزان سرمایه‌گذاری ۴۰۱۰۰ میلیون ریال موجب اشتغال ۱۱۹ نفر را فراهم ساخته است.

در شهرستان چابهار صنایع نوین دیگری در حال شکل‌گیری است. مثل ساخت کارخانه فولاد چابهار با مشارکت ژاپنی‌ها که منطقه آزاد چابهار را به هاب فولاد کشور تبدیل می‌کند. این کارخانه که به فولاد ۳ میلیون تنی مکران معروف است در مرحله امضای قرارداد است. همچنین ایجاد خط لوله گاز ایران به پاکستان در منطقه چابهار می‌تواند به ایجاد اشتغال در بخش انرژی منجر شود که البته اجرای آن به رفع تحریم‌ها منوط است. همین‌طور سرمایه‌گذاری کشور هند در بخش پتروشیمی چابهار منوط به رفع تحریم‌هاست.

صادرات و واردات از بندر چابهار حدود ۷۷ میلیون دلار کالا، مواد اولیه و وسایط نقلیه در دوماهه ابتدای سال ۱۳۹۴ گزارش شده که نشان از اهمیت بندری چابهار دارد. این بندر به‌علت موقعیت استراتژیک و دستیابی به آب‌های آزاد بین‌المللی جایگاه ویژه‌ای در تجارت ایران با سایر کشورهای منطقه دارد. از سوی دیگر این بندر به‌علت نزدیکی به کشورهای نظیر افغانستان، پاکستان و آسیای میانه، در آینده‌ای نزدیک با اتصال به شبکه ریلی کشور اهمیت ویژه‌ای در ترانزیت کالا خواهد داشت. همچنین این بندر به‌عنوان تنها بندر اقیانوسی ایران، یکی از نقاط کلیدی در حاشیه دریای عمان بوده و در کریدور شمال - جنوب نقش مهمی ایفا خواهد کرد، ضمن اینکه در مسیر ترانزیتی شرق - غرب قرار گرفته و فوریت‌های مختلف اقتصادی و جغرافیایی در زمینه ترانزیت و ترانشیب قرار دارد. بندر چابهار، به‌دلیل استقرار در کنار دریای عمان از دیرباز کانون دادوستد و تجارت و دریانوردی بوده است. ویرانه قلعه پرتغالی‌ها در یکی از روستاهای این بندر (تیس) در پنج کیلومتری چابهار، گواه رونق دریانوردی و اهمیت استراتژیک این خطه از بلوچستان در روزگاری است که دول استعمارگر و تجارت‌پیشه اروپا بازارهای چین، هندوستان و به‌طور کلی شرق را جایگاه مناسب عرضه کالا و مصنوعات خود دانسته و حفظ و تسلط بر آنها را جزئی از سیاست‌های استعماری و سلطه‌جویانه خود قلمداد می‌کردند. در سال ۱۳۵۲ طرح جامع تأسیس بندر چابهار مطرح و قراردادهای تأسیس با پیمانکاران مربوطه منعقد شد. پس از انقلاب اسلامی به‌دلیل کمبود منابع مالی بخشی از طرح به تعویق افتاد و بخشی از طرح شامل اسکله نصب سریع و موج‌شکن آغاز و به انجام رسید. عملیات اجرایی بندر شهید کلانتری که یکی از دو بندر مهم چابهار می‌باشد، از سال ۱۳۶۲ به‌طور جدی آغاز و با تکمیل ۴ پست اسکله فلزی در آن سال عملاً به بهره‌برداری رسید و بندر شهید بهشتی نیز به‌عنوان



دومین بندر مهم چابهار در سال ۱۳۶۱ با توجه به شرایط خاص حاکم بر خلیج فارس (جنگ تحمیلی عراق علیه ایران) و با تأکید دولت بر لزوم داشتن بندر در خارج از تنگه هرمز و خلیج فارس احداث شد. شایان ذکر است که این بندر در زمان جنگ تحمیلی به دلیل واقع شدن در کرانه دریای عمان و دوری از مرکز بحران نقش مهمی در صادرات - واردات ایفا کرد. در حال حاضر توسعه بندر شهید بهشتی چابهار در دستور کار است که می‌تواند تغییرات مهمی را در چابهار و در سطح ملی و منطقه‌ای به وجود آورد.

بنا به گزارش معاونت فنی و مهندسی سازمان بنادر و دریانوردی، پایان اجرای فاز نخست طرح توسعه بندر شهید بهشتی چابهار در هفته دولت سال ۱۳۹۲ بوده است که حدود ۳۴۲ میلیون دلار برای آن بودجه اعلام گردید. براساس گزارش این معاونت، این بندر که در منتهی‌الیه شرق کشور واقع است و اولین بندر تجاری بزرگ ایرانی در دریای عمان و اقیانوس هند است، بالاتر از سطح بندر شهید رجایی است. بندر شهید بهشتی چابهار که در موقعیت استراتژیک و نزدیک مسیرهای عمده کشتیرانی به آفریقا و آسیا است، دروازه کشورهای آسیای میانه و افغانستان برای ورود به دیگر نقاط جهان محسوب می‌شود که از طریق ایران می‌توان به آن راه یافت. امید می‌رود با انجام کامل فاز یک طرح توسعه بندر شهید بهشتی چابهار شاهد رونق جدی اقتصاد منطقه بود. باید خاطرنشان ساخت که طرح توسعه بندر شهید بهشتی به صورت EPC (طرح و اجرا) در قراردادی بین قرارگاه خاتم‌الانبیا و سازمان بنادر پیش می‌رود. در حال حاضر هم ظرفیت بندر شهید بهشتی چابهار دو میلیون تن است و در فاز اول توسعه ظرفیت این بندر به شش میلیون تن افزایش خواهد یافت. همچنین برحسب نیاز قابلیت و افزایش ظرفیت این بندر به ۲۸ میلیون تن نیز وجود دارد.

مشخصات فنی این طرح شامل ۱۶۵۰ متر موج‌شکن و پنج هزار متر دایک سنگی در محدوده طرح است و باید ۱۷/۵ میلیون مترمکعب لایروبی برای تردد شناورهای بسیار بزرگ در این بخش انجام شود. همین‌طور ۱۹۱ هزار هکتار از اراضی اطراف بندر نیز برای پس‌کرانه استحصال شود. احداث سه اسکله چندمنظوره به طول ۶۰۰ متر برای پهلودهی شناورها تا ۶۰ هزار تن و آب‌خور ۱۲ متر و نیز دو اسکله کانتینری به طول ۳۴۰ متر تا ظرفیت هشت هزار و ۶۰۰ TEU و صد هزار تن ظرفیت شناور با آب‌خور ۱۶ متر از جمله بخش‌های احداثی توسعه بندر شهید بهشتی چابهار است که باید اجرایی شود. از سوی دیگر احداث پایانه‌های کانتینری و چندمنظوره در اراضی پس‌کرانه و نیز تسهیلات آب، برق، آتش‌نشانی و ساختمان‌های پشتیبانی همچون دروازه‌های ورودی، بازرسی گمرک و پایانه‌های کانتینری که مجموعاً ۳۳ هکتار را شامل می‌شود از دیگر بخش‌های فاز یک طرح توسعه بندر شهید بهشتی چابهار است. این بندر می‌تواند با ایجاد ارتباط بندر با سایر بنادر داخلی و بنادر کشورهای خلیج فارس در آینده محوریت تعیین‌کننده‌ای برای کشورهای آسیای میانه و افغانستان داشته باشد.

به طوری که فاصله مکانی این بندر با سایر نقاط در جداول ۵ تا ۹ درج شده است و نقش این بندر و بندر شهید رجایی را به خوبی تبیین می‌کند.

جدول ۵. فاصله بنادر منطقه تا بندر چابهار (مایل)

نام بندر	بندر عباس	بندر امام	خارک	جاسک	کیش	قشم	بوشهر	خرمشهر
کشور	ایران	ایران	ایران	ایران	ایران	ایران	ایران	ایران
فاصله	۳۰۵	۸۰۵	۶۸۰	۱۶۵	۴۲۰	۲۹۵	۶۸۰	۸۲۵

جدول ۶. فاصله دریایی بندر چابهار با بنادر عمده کشورهای منطقه (مایل)

نام بندر	خرمشهر	آبادان	دوبی	مسقط	شوخی	شارجه	دوحه	منامه
کشور	ایران	ایران	امارات	عمان	کویت	امارات	قطر	بحرین
فاصله	۸۲۵	۷۹۰	۳۶۴	۱۵۱	۸۹۵	۳۷۵	۵۶۰	۶۲۵

جدول ۷. فاصله دریایی بندر چابهار با سایر بنادر جهان (مایل)

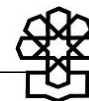
نام بندر	کراچی	بمبئی	کلمبو	سیدنی	شانگهای	پوسان
کشور	پاکستان	هند	سریلانکا	استرالیا	چین	کره جنوبی
فاصله	۳۳۱	۷۶۸	۱۵۳۰	۶۶۵۵	۵۲۶۸	۵۵۷۹
نام بندر	لندن	سنگاپور	هنگ کنگ	یوکوهاما	کیپ تاون	هامبورگ
کشور	انگلستان	سنگاپور	چین	ژاپن	آفریقای جنوبی	آلمان
فاصله	۵۶۸۶	۳۰۷۶	۴۵۳۱	۵۹۷۱	۴۴۰۰	۶۰۰۱

جدول ۸. مشخصات اسکله‌های بنادر شهید بهشتی و شهید کلانتری چابهار

نام بندر	نوع اسکله	تعداد پست	طول (متر)	آبخور (متر)	ظرفیت پذیرش (تن)
شهید بهشتی	عمومی	۳	۱۵۰	۵/۹	۲۵۰۰۰
	نفتی	۱	۱۵۰	۹-۸	۲۰۰۰۰
	عمومی	۱	۲۶۸	۱۶ (پس از لایروبی)	۱۰۰۰۰۰
شهید کلانتری	عمومی سنتی	۴	۱۲۰	۴-۵/۱	۵۰-۵۰۰۰
	عمومی با عرشه بتونی	۱	۱۸۶	۵/۱۲	۴۵۰۰۰

جدول ۹. وضعیت موج‌شکن‌های بنادر شهید بهشتی و شهید کلانتری چابهار

موج‌شکن	طول (متر)	لایه آمور		لایه فیلتر		لایه مغزی و مقرس	
		نوع	وزن واحد (تن)	نوع	وزن واحد (تن)	نوع	وزن واحد (تن)
بندر شهید بهشتی	۱۵۵۰	سنگی	۱۲-۳	سنگی	۱-۳/۰	سنگی	۵۰-۱/۰
بندر شهید کلانتری	۱۱۴۰	سنگی	۸-۵	سنگی	۱-۵/۰	سنگی	۵۰-۱/۰



لازم به توضیح است که کشورهای عمان و امارات، رقبای جدی در امر فعالیت‌های بندری - تجاری و کشتیرانی با ایران محسوب می‌شوند. به طوری که روزنامه الاخبار در بخشی از گزارش خود در می سال ۲۰۱۱ می‌نویسد عمان هم‌اکنون در حال ساخت بندر بزرگی به نام «الدقم» در ساحل اقیانوس هند است. هدف از ساخت این بندر اتصال شرق و جنوب شرق آسیا به آسیای مرکزی و قفقاز از راه ایران است.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

مباحث مطرح شده را می‌توان به شرح زیر جمع‌بندی نمود:

- توان‌های محیطی ایران با رویکرد اقتصاد دریامحور و برپایه اقتصاد مقاومتی در سال‌های اخیر مورد توجه اغلب کارشناسان و مسئولین کشوری است که بخشی از این رویکرد می‌تواند توسعه منطقه‌ای سواحل مکران (از شهرستان جاسک تا شرق شهرستان چابهار) باشد.

- به نظر می‌رسد با اقداماتی که توسط ۱۸ دستگاه اجرایی در این منطقه می‌تواند صورت گیرد، موجب دگرگون‌زایی منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای از لحاظ توسعه پایدار باشد. این امر در سایه مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی مکران ممکن است.

- از بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در مورد منطقه ساحلی مکران که آن را به‌مثابه گنجی عظیم برای کشور دانسته‌اند، چنین برمی‌آید که رسیدن به این گنج نیازمند یک تصمیم و عزم ملی است.

- تأکیدات فراوان رهبری به استفاده از ظرفیت‌های این منطقه در مسیر پیشرفت کشور، نشان از اهمیت این منطقه از لحاظ استراتژی اقتصادی، سیاسی و حتی امنیتی دارد. بازدیدهای مکرر ایشان در دهه‌های ۱۳۶۰ تا ۱۳۸۰ نشان می‌دهد که این منطقه از لحاظ سوق‌الجیشی برای ایران حائز اهمیت است. ایشان در مقاطع مختلف بر اهمیت این منطقه تصریح کرده و سواحل مکران را به‌مثابه گنجی عظیم برای کشور دانسته‌اند. همین‌طور ایشان در تاریخ ۴ آبان سال ۱۳۸۷ در دیدار با فرماندهان و پرسنل نیروی دریایی اظهار می‌دارند که «این ساحل عظیم و طولانی بسیار حساس که ما در دریای عمان داریم درواقع یک گنج است و باید این را اعتراف کنیم که این را کشف نکرده بودیم. دریای عمان و سواحل مکران یک گنج است؛ یک ذخیره است. ما همه حواسمان را بردیم متوجه خلیج فارس کردیم که البته خلیج فارس هم خیلی حساس است، شکی نداریم اما توجه نکردیم به این ثروت عظیمی که ما در دریای عمان داریم».

- توجه به رشد اقتصادی - اجتماعی مناطق ساحلی مکران به منظور بهره‌برداری عقلایی با هدف تقویت ظرفیت‌های توسعه‌ای ساحلی آن، به همراه بهره‌مندی عموم مردم ایران از این منطقه، از اهداف این مطالعه بوده است.

- در این گزارش سعی شده منطقه ساحلی مکران در قالب سه شهرستان جاسک، کنارک و چابهار مورد تحلیل منطقه‌ای قرار گیرد و واکاوی تدابیر رهبری در خصوص توجه به سواحل مکران با شناسایی ظرفیت‌های آن (توان‌های محیطی، جغرافیایی، ساحلی، شیلاتی، گردشگری و امثال آن) برای تولید ثروت و حمایت از کار و سرمایه ایرانی مورد توجه باشد.

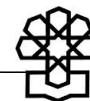
- مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی کشور از پیشرفت قابل توجهی برخوردار نبوده است و علت این امر هم دلایل مختلفی دارد که از جمله آنها نبود بودجه و اعتبارات کافی، عدم تصمیم جدی در میان تصمیم‌سازان کشوری و نبود راهبردهای جدی در زمینه توسعه منطقه‌ای است. اما از اوایل دهه ۱۳۹۰ و طرح موضوع اقتصاد مقاومتی از سوی رهبر انقلاب، باعث گردید تا این مهم در میان مسئولین کشوری مورد توجه بیشتری با رویکرد جدید قرار گیرد که نگاه به اقتصاد دریامحور یکی از این موضوعات است که سواحل مکران را نیز شامل می‌شود.

- سواحل طولانی مکران از جاسک تا گواتر با احتساب دماغه‌های ساحلی بیش از ۶۰۰ کیلومتر مربع است. این منطقه به لحاظ ظرفیت‌های اقتصادی دارای سه سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی است. - همجواری با دو کشور افغانستان و پاکستان و نزدیکی به جمهوری‌های محصور ضلع شمال شرقی ایران، ویژگی خاصی به این منطقه بخشیده است.

- دریای عمان جزو حوزه استراتژیک اقیانوس هند و یکی از پنج حوزه استراتژیک جهان است و گذرگاهی با اهمیت به سمت خاورمیانه، جنوب شرق آسیا، شبه‌قاره، سراسر آسیای جنوبی و جنوب شرقی می‌باشد که روزانه میلیون‌ها بشکه نفت و حجم وسیعی از کالا و سرمایه از این طریق مبادله می‌شود.

- در بعد سیاسی و بین‌المللی نیز توسعه منطقه جنوب شرق کشور (مکران) موجب تقویت پیوندهای اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی با کشورهای همجوار شرق و شمال شرق خواهد شد و این چیزی است که در دیدگاه مقام معظم رهبری نیز مشاهده می‌گردد.

- به لحاظ دفاعی عقبه نامناسب منطقه از جمله وجود ارتفاعات مکران، چاله جازموریان و منطقه دلگان در استان سیستان و بلوچستان، امکان عبور از این منطقه برای نفوذ دشمن به مرکز کشور را فراهم نمی‌کند. بنابراین، امکان برنامه‌ریزی دشمن برای انجام عملیات وسیع نظامی از این منطقه با هدف نفوذ به داخل کشور محدود است. اما همین عقبه نامناسب در سواحل مکران و وجود خورهای متعدد در طول ۶۰۰ کیلومتر نوار ساحلی و تقریباً خالی بودن منطقه از سکنه، فرصت‌های مناسبی را



در اختیار قاچاقچیان بین‌المللی مواد مخدر و سلاح و مهمات قرار داده و هم امکان برنامه‌ریزی دشمن را برای انجام عملیات محدود و ایزدایی با اعزام تیم‌های تروریستی به عمق خاک ایران فراهم می‌سازد.

- از سوی دیگر، اشراف ارتفاعات مکران و ارتفاعات محدود حواشی دریا و گل‌افشان‌های ساحلی بر تحرکات دریایی در دریای عمان که برای نفوذ به خلیج فارس مورد استفاده قرار می‌گیرد، به دلیل اینکه سواحل دریای عمان امکان ارتباط مستقیم کشور را بدون هیچ مانعی با دریای آزاد فراهم می‌کند، می‌تواند برای مهاجمین دارای اهمیت راهبردی باشد. بنابراین احتمال برنامه‌ریزی دشمن برای انجام عملیات آفندی در این منطقه وجود دارد. به عبارتی اگر بخواهیم خلیج فارس و موقعیت خود را حفظ کنیم، پیش‌نیاز آن، حضور در سواحل مکران است.

- اگر حضور خود را در سواحل مکران گسترش دهیم دیگر از تنگه هرمز در مواقع بحرانی بی‌نیاز می‌شویم و می‌توانیم تبادلات تجاری خود را از این طریق انجام دهیم. البته برای این کار امنیت لازم است.

- شهرستان جاسک با مساحتی بیش از ۱۶ هزار کیلومتر مربع به تنهایی از استان گیلان و یا استان چهارمحال و بختیاری بزرگ‌تر است و دارای ۲۲۰ کیلومتر ساحل دریایی است.

- شهرستان جاسک، قابلیت‌های منحصربه‌فرد جغرافیایی دارد. وجود لنگرگاه‌های طبیعی و خورها و نیز از حیث همجواری و نزدیکی با اقیانوس هند و کنترل و نظارت بر دهانه ورودی آبراه خلیج فارس و تنگه هرمز از اهمیت سوق‌الجیشی، صیادی و تجاری خاصی برخوردار است.

- جمعیت این شهرستان با توجه به سرشماری سال ۱۳۹۰ نفوس و مسکن مرکز آمار ایران بالغ بر ۵۲۸۸۲ نفر در قالب ۱۸۶۵ خانوار است و درصد باسوادی در سطح شهرستان هم حدود ۵۵ درصد است که بسیار پایین ارزیابی می‌شود.

- عمده راه‌های امرار معاش مردم شهرستان جاسک کشاورزی، دامداری، صیادی و بخشی نیز تجارت است.

- طرح دولت در جهت توسعه شهرستان جاسک با ظرفیت‌های شیلاتی، گردشگری، ذخایر انرژی، بندری و تجاری می‌تواند مورد توجه قرار گیرد.

- به دلیل محدودیت منابع آب و توزیع نامناسب و قلت بارندگی، شهرستان جاسک از کمبود آب رنج می‌برد. آب‌های سطحی شهرستان اغلب از طریق سد جگین تأمین می‌شود که کفاف نیازهای آن را نمی‌دهد. لذا باید منابع آب‌های سطحی و زیرزمینی موجود شهرستان را به‌خوبی شناسایی کرد و بهره‌برداری از آنها را به‌صورت برنامه‌ریزی شده و دقیق صورت داد. زیرا یکی از مهم‌ترین معضلات مردم این منطقه به‌ویژه در نقاط روستایی، مشکل کم‌آبی است و بیشتر روستاهای شهرستان جاسک هر سه ماه یک‌بار از طریق لوله‌کشی، آب شرب دریافت می‌کنند.

- به نظر می‌رسد یکی از بهترین راه‌ها برای رفع مشکل کم‌آبی روستاهای جاسک، استقرار کارخانه‌های آب‌شیرین‌کن در سواحل دریای عمان باشد. همین‌طور با انتقال آب از شهرستان سیریک به روستاهای شهرستان جاسک می‌توان تا حدود زیادی آب شرب منظومه‌های روستایی این شهرستان را مرتفع ساخت.

- از سوی دیگر به دلیل کمبود آب در شهرستان جاسک، کشاورزی رونق چندانی ندارد. اما با انجام طرح‌های اصلاحی محدود مانند حفر چاه‌های عمیق و تأمین آب کشاورزی از سد جگین، تا حدودی می‌توان فرآورده‌های باارزشی در این شهرستان تولید کرد. از فرآورده‌های کشاورزی این ناحیه می‌توان صیفی‌جات، توتون، تنباکو، لیمو، پرتقال، نارنگی، گیاهان علوفه‌ای، جو، گندم و خرما را نام برد. در سال‌های اخیر کشت هندوانه در این شهرستان توسعه یافته است.

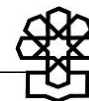
- در این شهرستان دامداری به‌ویژه پرورش بز، زنبورداری و نگهداری شتر رایج است. اما همه این موارد اشتغالزایی کامل را نمی‌دهد، بلکه به‌صورت سنتی است. به همین دلیل است که نرخ بیکاری در این شهرستان بسیار بالا بوده (حدود ۲۹/۷ درصد) و از این لحاظ رتبه نخست استان را دارد. هرچند که در سال‌های اخیر در سطح شهرستان به‌ویژه در حاشیه شهر بندری جاسک، راه‌اندازی واحدهای دامداری صنعتی و نیمه‌صنعتی در حال گسترش است.

- شهرستان جاسک با دارا بودن ۲۲۰ کیلومتر مرز آبی دارای هفت حوزه صیادی است که شامل حوزه کوه مبارک، حوزه جاسک، حوزه گوگسر، حوزه جگین، حوزه گابریگ، حوزه سدیج و حوزه میدانی است. این حوزه‌ها جزو مستعدترین و گسترده‌ترین حوزه‌های صیادی استان و حتی جنوب کشور محسوب می‌شوند، اما از توسعه لازم برخوردار نیستند. اکثر قریب به اتفاق مردم منطقه خواه به‌طور مستقیم و خواه به‌طور غیرمستقیم از طریق صید و صیادی و فعالیت‌های مکمل آن امرار معاش می‌نمایند. قریب ۸۵ درصد از نیروی کارآمد و فعال منطقه را ماهیگیران و صیادان تشکیل می‌دهند.

- براساس آمار اعلام شده از سوی شیلات جاسک، تعداد شناورهای صیادی منطقه مشتمل بر ۲۸۸ فروند موتورلنج و ۲۵۴ فروند قایق موتوری صیادی است که این میزان به‌دلیل هجوم جویندگان کار از سایر بخش‌های ساقط شده تولیدی منطقه (مانند دامداری و کشاورزی) سالیانه روبه رشد و افزایش است. به‌طوری‌که در نتیجه محدودیت منابع، موجبات بروز مشکلات عمده و جبران‌ناپذیر به این بخش را فراهم ساخته است.

- شهرستان جاسک از نظر زیستگاه‌های آبریزان دریایی غنی و سرشار ارزیابی گردیده است. وجود خورهای متعدد و جنگل‌های حرا و نیز سواحل گسترده و وسیع، این منطقه را از حیث تکثیر و پرورش آبریزان در کل استان و بلکه در کل کشور ممتاز و مثال‌زدنی کرده است.

- در حوزه غرب جاسک شش خور عمده به‌نام‌های خور جاسک، خور تفرکن، خور گنگان، کوه



مبارک، بونجی و کوارو و پانزده خور دیگر در حوزه شرق به نام‌های خور هیلرو، هشدان، چاهرو، کرگینی، شهرنو، خلاصی، دراج سر، کهنه خور، نوخ تراش، نیزه‌ای، گابریگ، سدیچ، میدانی، کرتی و کنتانی وجود دارد که زیستگاه مناسب انواع گونه‌های آبزیان و علی‌الخصوص میگوی مولد جاسک (میگوی سفید هندی) محسوب می‌شوند.

- بخش صید و صیادی علی‌رغم دارا بودن قابلیت‌های متنوع از حیث ایجاد اشتغال و کسب و درآمد، متأسفانه از کارآیی مناسبی برخوردار نبوده و برخی از دلایل آن به شرح زیر است:

۱. عدم وجود تشکل یا مجمع صنفی توانمند تحت عنوان «اتحادیه فراگیر و جامع صیادی» به منظور دفاع از حقوق جامعه صیادی.

۲. افزایش هزینه‌های صید و صیادی اعم از ادوات صیادی یا مراکز خدمات صیادی.

۳. استحصال بی‌رویه از منابع دریایی علی‌الخصوص توسط کشتی‌های صید صنعتی.

۴. کاهش صید به دلیل بروز خشکسالی و فقدان بارش و به تبع آن گرمی آب و افزایش شوری آن.

۵. نبود برنامه مدون و مشخص در مجموعه شیلاتی استان.

۶. بی‌ثمر ماندن و عقیم ماندن طرح‌های شیلاتی و عدم نظارت اصولی بر روند اجرای طرح‌های شیلاتی.

۷. عدم تأمین امکانات بندری و پناهگاه و لنگرگاه مخصوص صیادی (اخیراً سه لنگرگاه در منطقه در دست ساخت است).

۸. عدم کنترل و نظارت در امر عمل‌آوری و بازاریابی محصولات دریایی.

۹. افزایش حجم بدهی‌های صیادان به بانک‌ها و عدم حمایت از صیادان در دفاع از مطالبات خود.

۱۰. عدم اجازه بهره‌برداری از منابع دریایی منطقه مانند میگو در فصول مجاز.

۱۱. عدم حمایت از صنایع مکمل و جانبی شیلاتی مانند سردخانه‌ها و یخ‌سازی‌ها و مجتمع‌های عمل‌آوری.

۱۲. عدم ایفای تعهدات از ناحیه دولت در پرداخت حق یارانه‌ای تسهیلات اعطایی به صیادان.

- آمار نشان می‌دهد در سال ۱۳۹۱ بندرعباس ۱۹ درصد، قشم ۱۸ درصد، میناب ۱۱ درصد و جاسک ۱۶ درصد از کل صید استان را در اختیار داشته‌اند و مقدار آنها به ترتیب ۱۳۳۸۷ تن، ۲۴۵۰۵ تن، ۷۵۷۰ تن و ۱۰۸۰۴ تن بود که در مقایسه با دو سال قبل از آن شهرستان میناب ۳ درصد و جاسک ۴۰ درصد کاهش صید و قشم ۲۶ درصد و بندرعباس ۵ درصد افزایش صید دارند.

- ظرفیت‌های شیلاتی می‌تواند محور توسعه شهرستان جاسک باشد. زیرا این شهرستان با برخورداری از جامعه صیادی ۴۷۰۰ نفری و ۷۰۰ فرزند شناور صیادی نقش مهمی در صید و صیادی استان هرمزگان دارد. همچنین این شهرستان با ۲۲ تعاونی صیادی بیشترین میزان تعاونی‌های صیادی

را در بین شهرستان‌های استان هرمزگان به خود اختصاص داده است.

- در حوزه آبی‌پروری هم این شهرستان پیشرفت‌های چشمگیری داشته و مراکز تکثیر میگوی جاسک و همچنین مزارع پرورش میگو این شهرستان در حال حاضر از نظر کمی و کیفی مسیر رشد و توسعه را به صورت مطلوبی طی می‌کنند. همین‌طور در زمینه پرورش ماهی در قفس در سواحل شهرستان، از سایر شهرهای استان، پیشرو در این صنعت است که تاکنون گام‌های خوبی در این مسیر برداشته است.

- جاسک از پتانسیل‌های گردشگری بسیاری برخوردار است. به طوری که سواحل زیبا و گرم دریای مکران (عمان) مهم‌ترین جاذبه دیدنی شهرستان جاسک را تشکیل می‌دهند.

- کوه سیبا بین شهرستان میناب و جاسک، آثار انگلیسی‌ها و هلندی‌ها، اتاق‌های ساسانی در آخر دماغه کوه مبارک، امامزاده امیر دیوان، دژ پرتغالی‌ها در بندر جاسک، دخمه و گورستان پیش از اسلام در ۱۵ کیلومتری شمال خاوری شهر جاسک (در محلی به نام سعادت‌مند)، ساختمان پست و تلگراف (۱۸۶۹) و ساختمان بنگله سرخ (۱۲۹۴ هجری قمری) برخی از مکان‌های دیدنی و تاریخی شهرستان جاسک را تشکیل می‌دهند.

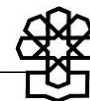
- در سال ۱۶۱۴ میلادی، انگلیسی‌ها بندر جاسک را به عنوان بندر تجاری خود در شمال خلیج فارس انتخاب کردند که از این نظر یک بندر تاریخی است.

- در اواخر سال ۱۶۲۰ میلادی هلندی‌ها از ورود دو کشتی کمپانی هند شرقی به بندر جاسک جلوگیری کردند. این کار که منجر به نبرد سختی بین انگلیسی‌ها و هلندی‌ها در حوالی این بندر شد، به شکست و اخراج هلندی‌ها از بندر جاسک انجامید که آثار و بقایای تاریخی آن هنوز پابرجاست و می‌تواند مکان گردشگری باشد. تلگراف‌خانه انگلیسی‌ها هم یکی از قدیمی‌ترین تلگراف‌خانه‌های ایران است که دیدنی است.

- از نظر گردشگری وجود سواحل بکر و نزدیک به دریای عمان و آثار تاریخی از جمله غار صادرمن که هنوز در ثبت آثار تاریخی قرار نگرفته و به دوران قبل از اسلام می‌رسد و به یکی از مراکز صید و صیادی و شترداری در کشور معروف است، می‌تواند احیا و مورد بازدید گردشگران قرار گیرد.

- اتاق‌های ساسانی، مناظر زیبای رشته‌کوه‌های بشاگرد، خلیج جاسک، صخره‌های شنی، تپه ماهورها، جنگل‌های حرا، چشمه‌های آب گرم پوراف، آبگرم سدیج، برج سیاه و سفید متعلق به دوران قاجار از دیگر دیدنی‌های تاریخی و طبیعی این منطقه است که می‌تواند در جذب گردشگر به این شهرستان کمک کند.

- همین‌طور منطقه حفاظت شده حرای گابریک یکی از مهم‌ترین زیستگاه‌های پرندگان آبی، بومی و همچنین مهاجری محسوب می‌شود که از نقاط سردسیری سیبری به این منطقه برای



زمستان‌گذرانی کوچ می‌کنند و منظره زیبایی را در فصل زمستان پدید می‌آورند که باید مورد توجه قرار گیرد.

- بیشتر روستاییان کنونی شهرستان جاسک (به‌ویژه نقاط روستایی شرق این شهرستان)، بلوچ‌اند که از پوشش بلوچی استفاده می‌کنند و بسیاری از آنان شتربان یا در اصطلاح محلی جَت نام دارند. از این‌رو نوع شغل، زبان، پوشش و فرهنگ مردم آن منطقه برای علاقه‌مندان به مردم‌شناسی بسیار جذاب است.

- غار صادرمن که در ۳۰ کیلومتری شهرستان جاسک در ارتفاع تقریبی ۲۰۰۰ متری و ۲۰ کیلومتری دریا در رشته‌کوه‌های کوتاه و بلند صادرمن واقع شده است، از مناطق دیدنی محسوب می‌شود.

- در کل کشور ۴۰ نقطه آزاد برای احداث شهرک صنعتی دریایی - ساحلی پیشنهاد شده که بندر جاسک با توجه به دسترسی به دریا و آب‌های آزاد و همچنین در مرحله تبدیل شدن به منطقه آزاد و استقرار پایانه‌های نفت و گاز از امتیاز ویژه‌ای نسبت به نقاط دیگر کشور برای ایجاد شهرک صنعتی قوی برخوردار است.

- برای این منظور، تفاهمنامه‌ای بین وزارت صنعت، معدن و تجارت ایران و کشور چین برای احداث شهرک صنعتی مشترک بین دو کشور به امضای طرفین رسیده است و با توجه به مکانیابی شهرک صنعتی فوق در ۲۰ جاده جاسک - سیریک به مساحت ۲۰۰۰ هکتار، در آینده تحول عظیمی در صنعت شهرستان جاسک و حتی استان هرمزگان رخ خواهد داد که نیازمند همکاری میان دستگاه‌های اجرایی استان و شهرستان است.

- قرار است در زمینه سرمایه‌گذاری به‌منظور احداث شهرک صنعتی مشترک ایران و چین، کشور چین سرمایه‌گذار باشد و کلیه سرمایه‌گذاری‌ها برای ایجاد زیرساخت‌ها و امکانات مورد نیاز شهرک صنعتی توسط کشور فوق صورت گیرد که استقرار دستگاه‌های آب‌شیرین‌کن‌ها در ظرفیت‌های بالا به‌منظور تأمین آب صنایع، از آن جمله است.

- در حال حاضر دولت توجه ویژه‌ای نسبت به شهرستان جاسک دارد که باید از این فرصت به وجود آمده، حداکثر استفاده را برای توسعه و اشتغال پایدار برد. زیرا ظرفیت‌های صنعتی شدن در بارگذاری جمعیت و ایجاد اشتغال - درآمد بسیار مؤثر است.

- سایر صنایع موجود که در جاسک به‌صورت سنتی یا نیمه‌صنعتی فعالیت می‌کنند مانند لنج‌سازی، صنایع دستی و سنتی نیاز به بهینه‌سازی و تجاری‌سازی دارند که چنانچه این اقدام صورت نگیرد از بین خواهند رفت و فرصت‌های شغلی آنها ناپود می‌شود.

- سایر صنایع نوین مانند صنایع انرژی (مثل صنایع گاز) در این منطقه در حال ظهور است که

اهم آنها انتقال گاز سرخس به جاسک به طول ۱۵۰۰ کیلومتر، انتقال گاز طبیعی از خط هفتم سراسری به جاسک، انتقال گاز اتان از عسلویه به جاسک و چابهار، احداث خط لوله ربیع، احداث مخازن ذخیره‌سازی نفت خام و میعانات گازی، احداث پالایشگاه و صنایع پتروشیمی در منطقه جاسک و نیروگاه سیکل ترکیبی ۱۳۲۰ مگاوات برق است.

- در راستای حمایت از رونق اقتصادی، توسعه پایدار و آبادانی سواحل مکران، فاز مطالعاتی طرح توسعه منطقه انرژی جاسک از نیمه دوم سال ۱۳۹۲ آغاز شده است. با اجرای این طرح‌ها جاسک در آینده از نظر موقعیت تجاری، جایگاه شایسته‌ای پیدا خواهد کرد و یک تحول مهم اقتصادی را به خود خواهد دید.

- شهرستان کنارک هم با مساحتی بالغ بر ۱۱۵۶۷ کیلومتر مربع و به مرکزیت شهر بندری کنارک یکی از شهرستان‌های منطقه ساحلی مکران است.

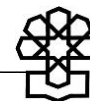
- این شهرستان از شمال به شهرستان نیک‌شهر از جنوب متصل به دریای عمان از شرق به بندر چابهار و از غرب به شهرستان جاسک محدود است.

- شهرستان کنارک به لحاظ موقعیت خاص جغرافیایی و امکانات و توانمندی‌های بالقوه صید و صیادی و کشاورزی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و چون از نظر مختصات جغرافیایی نزدیک به مدار رأس السرطان است آثار جانبی بادهای موسومی و اثر تعدیل‌کننده دریای عمان، این شهرستان را از نظر آب و هوایی در تمام فصول سال معتدل کرده است.

- جمعیت آن طبق سرشماری سال ۱۳۹۰، ۷۳۳۹۱ نفر است که از این تعداد ۴۳۱۳۹ نفر در روستا و ۲۷۲۵۲ نفر در شهر زندگی می‌کنند.

- بحران کم‌آبی در شهرستان کنارک فراگیر بوده و در بخش کشاورزی، صنعت و شرب موجب گند شدن توسعه این شهرستان شده است. زیرا توسعه متوازن در همه نقاط شهرستان با توجه به اولویت امنیتی و محرومیت‌زدایی با اجرای طرح‌های عمرانی، نیازمند تأمین آب است. اما کم‌آبی و بروز خشکسالی سال‌های متوالی (۱۳۸۸-۱۳۹۲) زندگی مردم شهر بندری کنارک و روستاهای شهرستان را دچار مشکل کرده است. به طوری که اغلب روستاهای شهرستان در سال ۱۳۹۳ در هفته ۳۰ دقیقه زمان برای مصرف آب خانگی داشته‌اند که کیفیت آب از لحاظ رنگ، مزه، شوری، وجود ماسه‌بادی و بو بسیار نامطلوب بوده و اهالی مجبور به خرید آب معدنی می‌شوند.

- قرار بود در سال ۱۳۹۳ سه طرح مهم در سطح شهرستان کنارک به منظور ارتقای وضعیت آب شهرستان کنارک انجام پذیرد. این سه طرح عبارت بودند از: راه‌اندازی چاه جدید شهر زراباد و افزایش آب به میزان تقریبی دو برابر مقدار آب موجود، نصب انشعابات فاضلاب خانگی شهر کنارک به تعداد ۱۰۰۰ اشتراک و پیگیری و راه‌اندازی فاز دوم آب‌شیرین‌کن کنارک و افزایش تولید آب به میزان



حداقل ۱۵۰۰۰ مترمکعب در روز (دو برابر تولیدی در حال حاضر) که به علت عدم تأمین بودجه کافی به بهره‌برداری نرسیده‌اند.

- برای تأمین آب بخش کشاورزی هم هرچند حفر چاه‌های غیرمجاز در سطح شهرستان مشکلاتی را برای منابع این شهرستان پدید آورده، اما این امر بحران شدید آب را نشان می‌دهد. به طوری که در روستاهای دودر جدید، اسلام‌آباد جدید و سول از بخش زرآباد بیش از ۶۷ حلقه چاه غیرمجاز از سال ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۲ حفر شده است.

- با این اوصاف مسئولین منطقه‌ای تلاش کرده‌اند طی سال‌های اخیر با بهره‌برداری از فراز بند سد کهیر کنارک بخشی از مشکلات آب کشاورزی این شهرستان را حل کنند. این سد که با هدف تأمین آب شرب، صنعت و کشاورزی شهرهای چابهار و کنارک در حال ساخت نهایی است و بخشی از منابع آب آن به این دو شهرستان در حال انتقال است، در صورت بهره‌برداری کامل می‌تواند بخشی از مشکل آبی این دو شهرستان را تأمین کند. قرار است این سد در سال ۱۳۹۶ به بهره‌برداری کامل برسد. همچنین چنانچه سد سرگان در شهرستان کنارک که طرح اجرایی آن آماده است، اجرا شود، می‌تواند بسیاری از مشکلات آب شرب، صنعت و کشاورزی این شهرستان را مرتفع کند که نیازمند تأمین اعتبار است.

- آب شیرین‌کن چابهار - کنارک که قرار است به بزرگ‌ترین آب شیرین‌کن کشور تبدیل شود، پس از اجرای فاز دوم آن، ظرفیت تولید ۳۰ هزار مترمکعب در شبانه‌روز را خواهد داشت. اجرای این آب شیرین‌کن نقش عمده‌ای در کاهش مشکلات چندین ساله آب شرب در شهرستان‌های چابهار و کنارک خواهد داشت.

- در شهرستان کنارک اگر آب تأمین شود، منطقه مناسبی برای توسعه باغات گرمسیری است، اما نه با توسعه اراضی، بلکه با تغییر الگوی کشت. این محصولات شامل چیکو، پاپایا، موز، کنار، انبه و زیتون محلی است. در حال حاضر علاوه بر این محصولات کشت بادام، گوجه‌فرنگی و هندوانه هم در شهرستان کنارک صورت می‌گیرد.

- مهم‌ترین دشت‌های شهرستان کنارک عبارتند از: دشت سرگان با ۸۴ هزار هکتار، دشت کهیر با ۸۴ هزار هکتار، دشت لاش و زرآباد با ۱۳۴ هزار هکتار.

- ظرفیت‌های خالی بسیاری در بخش شیلات شهرستان کنارک وجود دارد. از کل ظرفیت شیلات شهرستان کنارک بیش از ۳۰ تا ۴۰ درصد استفاده نمی‌شود. در صورتی که ظرفیت شیلات این شهرستان بنا به اظهار نظر اداره کل شیلات استان، ظرفیت اشتغال ۳۰۰ هزار نفر با مدل‌های علمی و فناوری مختلف و استفاده بهینه از ظرفیت گردشگری، کشاورزی و صنایع شیلاتی را دارد.

- در شهرستان کنارک نزدیک ۱۴۰۰ فرزند شناور صیادی ساحلی و لنج فعالند که برای لنج‌های

دارای سیستم برودتی، مجوز صید ۶۰ روزه و برای سایر شناورها مجوز صید ۳۰ روزه صادر می‌شود تا در دریای عمان و اقیانوس هند مشغول ماهیگیری باشند. شناورهای صیادی ساحلی قابلیت صید ۴ تا ۱۰ تن ماهی را دارند و لنج‌های صیادی که دارای تجهیزات برودتی‌اند، قابلیت صید ۵۰ تا ۶۰ تن ماهی را دارند. بیش از ۱۲۰۰۰ نفر از جمعیت ۷۳۰۰۰ نفری شهرستان کنارک در بخش شیلات و صنایع جانبی آن فعالند.

- سالیانه حدود ۶۰ هزار تن انواع ماهی صنعتی از آب‌های دریای عمان و اقیانوس هند توسط صیادان کنارکی صید می‌شود.

- بخشی از این صید پس از فرآوری در ۱۲ کارخانه کنسروسازی و بسته‌بندی در پنج میلیون قوطی روانه بازار مصرف سراسر کشور می‌شود و بخش دیگری از ماهیان صید شده نیز به صورت تازه‌خوری در منطقه مصرف و بقیه به وسیله خودروهایی یخچالدار به بازارهای مصرف سراسر کشور ارسال می‌شود. نقش بنادر صیادی این شهرستان (بندر کنارک و بندر شهید رضایی) جزو ۵۰ بندر صیادی ثبت شده در دنیا است و ۱۳۹۹ فروند شناور صیادی شامل ۴۲۷ فروند لنج و ۹۷۲ فروند قایق در اسکله‌های صیادی پزم، تنگ، زرآباد و کنارک به صید انواع آبزیان مشغولند. صیادان شهرستان کنارک در قالب ۶۰ تعاونی صیادی فعالیت دارند و ۵۱ واحد صنایع شیلاتی و هفت واحد شناورسازی در شهرستان بندری کنارک در حال فعالیت‌اند.

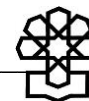
- جاذبه‌های گردشگری شهرستان کنارک شامل چشم‌اندازهای طبیعی، تاریخی و فرهنگی است.
- چشم‌اندازهای طبیعی شامل گل‌افشان‌ها، چشمه شور عین، چشمه گواتر، غار طبیعی کل بی بانک واقع در روستای حیدرآباد دهستان کهیر، چشمه ترومپک، واقع در روستای شمه سر، غار گواتگل واقع در روستای شمه سر است.

- سواحل دریا که امواج زیبای آن نظر هر بیننده‌ای را به خود جلب می‌کند، ارتفاع این امواج گاهی به ۱۰ الی ۱۵ متر می‌رسد. در فصل بهار که بادهای موسمی از شبه‌قاره هند به این منطقه می‌وزد این امواج، چشم‌انداز زیبایی را برای ساحل ایجاد می‌کند.

- بندر ماهیگیری پزم - تیاب، این بندر ماهیگیری دارای ۵۰ قایق و ۶ لنج ماهیگیری بزرگ تا کوچک است. ساحل این بندر به شکل پلاژ و ماسه‌ای است که از نظر گردشگری دارای اهمیت خاصی است.

- دماغه پزم، این دماغه اسکله کنارک را به طول ۱۲ الی ۱۳ کیلومتر گسترده است. وجود یک خشکی طولانی به صورت طبیعی در وسط دریا چشم‌انداز بسیار زیبایی را ایجاد کرده است. این دماغه شبیه وال یا نهنگ است.

- روستای سورک‌مب (با قدمت تاریخی و جاذبه‌های گردشگری نظیر مقبره «حاج شیخ حسین» و «شهمحید» با قدمت ۵۰۰ تا ۷۰۰ سال و قبرستان «دمک» مربوط به زمان‌های خیلی دور).



- جاذبه‌های تاریخی و مذهبی شامل خانه قدیمی آریان خان و بنای زیارت حاج حسین می‌شود.
- صنایع دستی این منطقه شامل سوزن‌دوزی، حصیربافی، صدفکاری، طلاسازی، لنج‌سازی و توربافی می‌باشد.
- شهرستان کنارک دارای رشد صنعتی وسیعی نیست. اما رشد خود را مدیون موقعیت مناسب صید و صیادی و نیز موقعیت تجاری به‌خصوص با کشورهای پاکستان و حوزه خلیج فارس است.
- وجود دو کارگاه قایق‌سازی در شهر مکمل با فعالیت‌های صیادی و تجاری بوده و توان پذیرش جمعیت کنارک را در سطحی نسبتاً بالا داراست.
- اجرای طرح‌های زیربنایی و توسعه بنادر و احداث اسکله‌های جدید (به‌ویژه بندر مجهز و نوین صیادی شهید رضایی در بخش زرآباد) به آن رونق بیشتری بخشیده است.
- وجود کارخانه‌های کنسروسازی و قوطی کنسرو در شهرستان کنارک موجب اشتغال ۴۰۰ نفر شده است. همین‌طور صنایع لنج‌سازی این شهرستان برای بیش از ۳۰۰ نفر اشتغال ایجاد کرده است. فعالیت‌های صنعتی و تولیدی در شهرستان کنارک با اولویت قرار دادن صنایع شیلاتی از سال‌های پیش آغاز شده است، ولی مشکلات اعتباری موجب عدم رونق قابل قبول آن شده است.
- از آنجا که بیشترین شاغلین در سطح شهرستان در بخش شیلات است، لذا توجه به صنعت شهرستان کنارک که بیشتر وابسته به صید و صیادی (شیلات) می‌شود، ضروری است. زیرا بیشتر مؤسسات تولیدی شهرستان به سمت صنایع جانبی صید می‌روند.
- فعالیت‌های تجاری شهرستان کنارک هم به صادرات محصولات کشاورزی (انبه، هندوانه، چیکو) و شیلاتی اختصاص دارد که اخیراً ترخیص کالاهای صنعتی (ماشین‌آلات کشاورزی)، خودروهای وارداتی و غذایی نیز مرسوم شده است. هرچند که بندر کنارک یک بندر چندمنظوره (شیلاتی - تجاری) طراحی شده است، اما برای مبادلات سریع کالا و گرایش تجار و بازرگانان کسورهایی که به آب‌های آزاد دسترسی ندارند، برای استفاده از ظرفیت‌های بندری آن، باید توسعه یافته و مجهز به تجهیزات جدید شود.
- شهرستان چابهار از شمال به شهرستان‌های ایرانشهر و نیک‌شهر از جنوب به دریای عمان از شرق به پاکستان و از غرب به شهرستان کنارک محدود می‌شود. مساحت این شهرستان حدود ۹۷۳۹ کیلومتر مربع، ارتفاع آن از سطح دریا ۷ متر و دارای ۱۳۰ کیلومتر مرز خاکی و حدود ۱۱۵ کیلومتر مرز آبی در دریای عمان است.
- از لحاظ آب و هوایی با توجه به وضعیت جغرافیایی، تحت تأثیر جریان‌های متعدد مونسون یا بادهای فصلی شبه‌قاره هند، جبهه‌های استوایی و مرکز کم‌فشار و جبهه‌های غربی با منشأ مدیترانه‌ای قرار دارد. میانگین بارندگی سالیانه حدود ۱۲۵ میلیمتر و حداکثر درجه حرارت ۴۹ و حداقل به ۱۸

درجه سانتیگراد می‌رسد.

- جمعیت شهرستان چابهار براساس سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ حدود ۲۶۴۰۵۱ نفر بوده است که از این تعداد ۱۳۳۷۱۵ نفر مردان و ۱۳۰۳۳۶ نفر را زنان تشکیل می‌دهند.

- منابع آب شهرستان چابهار برای مصارف شرب، کشاورزی و صنعت به سه روش استحصال می‌شود. آب‌های سطحی، منابع آب زیرزمینی و آب‌شیرین‌کن‌ها.

- رودخانه باهوکلالت در کشاورزی شهرستان نقش پررنگ‌تری نسبت به سایر رودخانه‌ها دارد. این رودخانه در ناحیه ساحلی خلیج گواتر در ۹۰ کیلومتری شرق چابهار به دریای عمان می‌ریزد و جنگل مانگر از گونه حرا بیشتر در مخروط افکنه آن مشاهده می‌شود.

- در دهه ۱۳۷۰ آب آشامیدنی شهرستان چابهار از رودخانه باهوکلالت و رودخانه سرباز و ۷ حلقه چاه با میزان آبدهی ۵۰ لیتر در ثانیه تأمین می‌شد که با خشکسالی‌های سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۱، این نقش از آنها گرفته شد و چاه‌ها خشک شدند. اما آب‌های زیرزمینی دیگری از طریق چاه پیر سهراب، کهیر، نگور، دار تیس، تیس کویان و هوتک‌های محلی که نوعی برکه‌های دست‌ساز است استحصال می‌شود و بخش مهم و دیگری از آب شهر و بندر چابهار به‌وسیله کارخانه آب‌شیرین‌کن فراهم می‌آید که فاز دوم کارخانه آب‌شیرین‌کن بندر کنارک - چابهار در صورت راه‌اندازی مشکل کم‌آبی شهر چابهار هم مرتفع می‌شود.

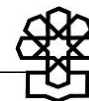
- بخشی از آب مورد نیاز کشاورزی شهرستان هم از طریق شبکه‌های توزیع (سدهای شی کلک و پیشین) تأمین می‌شود. حجم مخازن آب وارده به شبکه‌های سیستمی حدود ۴۰۸۲۰ مترمکعب و طول شبکه آبرسانی آن ۲۲۰۳۲۰ متر و طول شبکه توزیع ۱۹۴۰۰۰ متر با لوله‌هایی با قطر ۷۵-۴۰۰ میلیمتر است. همچنین قرار است که در سطح شهرستان چند سطح و شبکه‌های آبرسانی احداث شود که به‌علت نبود اعتبار، برخی از این طرح‌ها اجرایی نشده‌اند.

- محصولات کشاورزی آن به ترتیب اهمیت عبارتند از: محصولات باغی و جالیزی. موز عمده‌ترین کشت محصولات باغی این شهرستان است و سطح زیر کشت این محصول از ۴۸۲۳ هکتار به ۶۴۰۰ هکتار در سال ۱۳۹۱ رسیده است که افزایش ۳۰ درصدی را نشان می‌دهد.

- صادرات هندوانه به خارج کشور در سال ۱۳۹۱ در مقایسه با سال ۱۳۹۰ از بندر چابهار نزدیک به ۴۰ درصد افزایش یافته نشان می‌دهد.

- اما کشاورزی شهرستان چابهار خالی از مشکل نیست. به‌طوری‌که عمده مشکل این شهرستان کمبود آب در این بخش است. کشاورزان چابهار به‌ویژه کشاورزان حاشیه رودخانه باهوکلالت هر ساله برای دریافت سهمیه آب دست به نامه می‌شوند و از رسانه‌های محلی خواستار امدادسانی‌اند.

- البته با ساخت سد شی کلک چند سالی است کشاورزان موظف شده‌اند به‌ازای هر هکتار، ۵۰۰



هزار تومان به شرکت تعاونی «آب‌بران» پول پرداخت کنند، اما به‌علت عدم پرداخت سهم مالک و دولت، گاهی این شرکت با گرفتاری‌های متعددی روبرو است و به‌علت توسعه اراضی به شکل بی‌رویه، آب موجود کفاف اراضی را نمی‌دهد.

- از اراضی باهوکلات تا روستای کلدانی تعداد ۲۰ روستا قرار دارد که شغل ساکنین آن اغلب کشاورزی است و به‌دلیل محدودیت‌های آبی و توسعه بی‌رویه اراضی کشاورزی از یک‌سو و ازسوی دیگر به زیر کشت هندوانه رفتن این زمین‌ها، نیاز آبی آنها در مرحله رشد نهایی به کمبود آب برخورد می‌کند که وقتی هندوانه‌ها به وزن ۴ کیلو رسیده باشند، آبی برای آبیاری آنها وجود ندارد و محصول کشاورزان حاشیه رودخانه سوخته و از بین می‌رود. این چالشی است که همواره در روستاهای منطقه مشاهده می‌شود و اعتراضات گروهی را در میان کشاورزان پدیدار می‌سازد.

- پروژه واگذاری اراضی باهوکلات به‌دلیل تداوم مشکلات ازجمله عدم تأمین آب، نتوانسته نقش اساسی در اشتغال مردم منطقه داشته باشد.

- در استان سیستان و بلوچستان صنایع شیلاتی در دو شهرستان چابهار و کنارک متمرکز است. ۵۹ واحد صنعتی در زمینه‌های صنایع لنج‌سازی و یخ‌سازی، عمل‌آوری و بسته‌بندی ماهی و میگو، کنسروسازی، سردخانه و پودر ماهی در این دو شهرستان می‌باشند که جزء پتانسیل‌های سرمایه‌گذاری نیز محسوب می‌شوند.

- ۲۳۹۰ شناور صیادی و ۱۴۵۰۰ صیاد در بخش شیلات شهرستان چابهار فعالیت می‌کنند.

- سالیانه بیش از ۱۸۲ هزار تن صید از منطقه چابهار و کنارک انجام می‌شود و ۳۵ تعاونی صیادی و سه بازار آبریان در چابهار فعالیت دارد.

- در صنایع شیلاتی، توان بالفعل بیش از ۳۰ هزار تن و توان بالقوه ۵۲ هزار تن در سال ارزیابی می‌شود. همچنین وجود چهار سردخانه و پودر ماهی در این شهرستان فعال است که در بخش کنسروی ماهی، کارخانه پودر ماهی و سردخانه حدود ۱۴۱۰ نفر در شهرهای چابهار و کنارک مشغول به فعالیت‌اند. یک واحد عمل‌آوری و بسته‌بندی هم در حوزه صنایع شیلاتی در شهرستان چابهار با ۸۵ درصد پیشرفت در حال ساخت است.

- ناحیه صنعتی نگر و وابسته به بخش کشاورزی هم در مرحله انجام امور زیربنایی و ساخت می‌باشد که قرار است تعدادی از کارخانه‌های شیلاتی را در خود جای دهد. همچنین وجود اسکله‌های تخلیه و بارگیری و فرودگاه کنارک و پایانه بندر چابهار موجب ترانزیت کالا به‌ویژه صادرات و واردات محصولات شیلاتی به کشورهای مجاور و حوزه خلیج فارس و نیز شبه قاره هند را فراهم آورده است.

- فعالیت‌های شیلاتی در سطح شهرستان چابهار از مطلوبیت بهتری برخوردار است. به‌طوری‌که اشتغال بیش از ۱۴۰۰۰ نفر از جمعیت شهرستان چابهار در حوزه صید و صیادی این شهرستان را به

قطب اصلی صیادی کشور تبدیل کرده است. به همین دلیل ۶۰ درصد مواد اولیه کنسرو کل کشور توسط شهرستان چابهار و کنارک تأمین می‌شود.

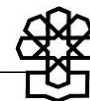
- باید اذعان داشت که وجود ۴۰۰ کیلومتر ساحل آبی و دریای آزاد و دسترسی به آب‌های آزاد و اقیانوسی مهم‌ترین عامل در تأمین محصولات شیلاتی و اشتغال بخش صید و صیادی در این منطقه است و باید برنامه‌ریزی و مدیریت راهبردی ملی و کلانی در این منطقه انجام داد تا این وضعیت مطلوب‌تر شود.

- از نظر فعالیت‌های آبی‌پروری هم شهرستان چابهار قطب تولید میگوی جنوب شرقی کشور است. ۱۰۸ مزرعه ۲۰ هکتاری پرورش میگو در شهرستان چابهار فعال است که برای ۱۵۱۲ نفر اشتغالزایی شده است. سایت پرورش میگوی تئیس و گواتر چابهار به همراه سایت پرورش میگوی کنارک از مهم‌ترین مکان‌های پرورش آبزیانند که سالیانه بخش قابل ملاحظه‌ای از میگوی کشور را تولید می‌کنند و حدود ۱۲۰۰ تن میگوی پرورشی از این مزارع برداشت می‌شود.

- شیلات شهرستان چابهار مشکلاتی هم دارد که اهم مشکلات و محدودیت‌ها مانند دسترسی سخت و پرهزینه به عوامل تولید است. از جمله آنها منابع فنی، انسانی و مولد اولیه و حمل‌ونقل به دلیل دوری از مرکز است که معضل اساسی در خصوص جذب سرمایه‌گذاری است. همین‌طور عدم تخصیص تسهیلات سرمایه در گردش و سرمایه ثابت از مشکلات مربوطه است. نحوه محاسبه میزان مالیات از واحدهای تولیدی از دیگر مشکلات به همراه نبود بیمه و عدم مشوق‌های لازم در این خصوص به‌منظور حفظ اشتغال و مشکلات فروش محصولات و عدم بازاریابی از دیگر موارد است.

- از دیگر مشکلات فعالیت‌های شیلاتی می‌توان به فقدان نیروی ماهر در لنج‌های صیادی اشاره کرد و با توجه به هزینه‌های سنگینی که دولت در این حوزه در آماده‌سازی زیرساخت‌ها و ارائه تسهیلات از جمله سهمیه سوخت متحمل می‌شود، نباید فرصت‌های اشتغال آن را، نیروهای کار کشورهای همسایه از جمله پاکستان اشغال کنند. لذا ارائه آموزش‌های تخصصی در راستای توانمندسازی نیروهای بومی برای صید و صیادی و هدایت و ناخدایی لنج باید در اولویت قرار گیرد.

- سواحل چابهار - گواتر از مهم‌ترین مکان‌های گردشگری علمی (ژئومرفولوژی و زمین‌شناسی ساحلی، مطالعات مرجان‌ها، شیلات و غواصی) بوده و شکوه و اقتدارش از گذشته شناخته شده است. وجود آثار و مناظر متنوع طبیعی، تاریخی، هنری، مذهبی و صنایع دستی در مناطق ساحلی شهرستان چابهار محیط‌های مناسبی برای جذب گردشگران و ایجاد اشتغال، درآمدزایی و بارگذاری جمعیت است. به‌طوری‌که سواحل شهرستان‌های جاسک، کنارک و چابهار برای برگزاری ورزش‌های حرفه‌ای ساحلی و قایقرانی می‌توانند مورد ارزیابی قرار گیرند. همان‌طور که کشور عمان با برنامه‌ریزی مناسب توانسته از این طریق شهرت جهانی پیدا کند.



- در شهرستان چابهار تپه‌های گل‌فشان، تالاب لیپار، انجیر معابد، جنگل‌های حرا، قلعه تاریخی تین، کوه‌های مینیاتوری و تپه‌های مریخی وجود دارند که به توان‌های گردشگری آن می‌افزایند.
- فرهنگ ساکنین این شهرستان اعم از اعیاد، غذا، پوشاک، موسیقی، صنایع دستی و سایر آداب و رسوم همانند شهرستان کنارک است و می‌تواند در جذب گردشگران داخلی و خارجی مؤثر باشد.
- از سال ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۳ تعداد ۷ کارگاه فعال استخراج معادن (نظیر سنگ معدن مانند سنگ لاشه ساختمانی) در روستاهای بخش دشتیاری و پشین فعال شده‌اند که سهم شهرستان را از کارگاه‌های معدنی فعال استان از ۱۳/۳ درصد در سال ۱۳۸۲ به ۳۱/۳ درصد رسانده‌اند.
- تأسیس شهرک صنعتی چابهار که عملیات اجرایی آن در سال ۱۳۷۵ آغاز شده است دارای واحدهای متعدد صنعتی است. این شهرک با مساحتی بالغ بر ۶۰۰ هکتار و فاز عملیاتی ۵۰ هکتار، در ۹ کیلومتری سهرابی تیس قرار دارد و با میزان سرمایه‌گذاری ۴۰۱۰۰ میلیون ریال موجب اشتغال ۱۱۹ نفر را فراهم ساخته است.
- در شهرستان چابهار صنایع نوین دیگری در حال شکل‌گیری است. مثل ساخت کارخانه فولاد چابهار با مشارکت ژاپنی‌ها که منطقه آزاد چابهار را به هاب فولاد کشور تبدیل می‌کند. این کارخانه که به فولاد ۳ میلیون تنی مکران معروف است در مرحله امضای قرارداد است. همچنین ایجاد خط لوله گاز ایران به پاکستان در منطقه چابهار می‌تواند به ایجاد اشتغال در بخش انرژی منجر شود که البته اجرای آن به رفع تحریم‌ها منوط است. همین‌طور سرمایه‌گذاری کشور هند در بخش پتروشیمی چابهار نیز این وضعیت را دارد.
- صادرات و واردات حدود ۷۷ میلیون دلار کالا، مواد اولیه و وسایط نقلیه در دو ماهه ابتدای سال ۱۳۹۴ در منطقه آزاد چابهار نشان از اهمیت بندری چابهار دارد. این بندر به‌علت موقعیت استراتژیک و دستیابی به آب‌های آزاد بین‌المللی جایگاه ویژه‌ای در تجارت ایران با سایر کشورهای منطقه دارد.
- بندر چابهار به‌علت نزدیکی به کشورهای نظیر افغانستان، پاکستان و آسیای میانه، در آینده‌ای نزدیک با اتصال به شبکه ریلی کشور اهمیت ویژه‌ای در ترانزیت کالا خواهد داشت. همچنین این بندر به‌عنوان تنها بندر اقیانوسی ایران، یکی از نقاط کلیدی در حاشیه دریای عمان بوده و در کریدور شمال - جنوب نقش مهمی ایفا خواهد کرد.
- بنا به گزارش معاونت فنی و مهندسی سازمان بنادر و دریانوردی، پایان اجرای فاز نخست طرح توسعه بندر شهید بهشتی چابهار در هفته دولت سال ۱۳۹۲ بوده است که حدود ۳۴۲ میلیون دلار برای آن بودجه اعلام شد. براساس گزارش این معاونت، این بندر که در منتهی‌الیه جنوب - شرق کشور واقع است و اولین بندر تجاری بزرگ ایرانی در دریای عمان و اقیانوس هند است، بالاتر از سطح بندر شهید رجایی است. بندر شهید بهشتی چابهار که در موقعیت استراتژیک و نزدیک مسیرهای عمده

کشتیرانی به آفریقا و آسیا است، دروازه کشورهای آسیای میانه و افغانستان برای ورود به دیگر نقاط جهان محسوب می‌شود که از طریق ایران می‌توان به آن راه یافت.

- کشورهای عمان و امارات، رقبای جدی در امر فعالیت‌های بندری - تجاری و کشتیرانی با ایران محسوب می‌شوند. به طوری که روزنامه الاخبار در بخشی از گزارش خود در می سال ۲۰۱۱ می‌نویسد عمان هم‌اکنون در حال ساخت بندر بزرگی به نام «الدقم» در ساحل اقیانوس هند است. هدف از ساخت این بندر اتصال شرق و جنوب شرق آسیا به آسیای مرکزی و قفقاز از راه ایران است.

از جمع‌بندی این گزارش نتیجه‌گیری می‌شود که آب به دلیل شرایط جغرافیایی و اقلیمی، مهم‌ترین مشکل منطقه ساحلی مکران است. با وجود کمبود شدید آب در سواحل مکران توسعه اراضی کشاورزی، کشت گیاهانی با مصرف آب زیاد (مثل هندوانه و گوجه‌فرنگی) به چالش‌های آبی افزوده است. همچنین در ارتباط با کمبود آب، به احداث کارخانه‌های آب‌شیرین‌کن با ملاحظات زیست‌محیطی آن باید توجه شود. زیرا آب‌های سطحی و زیرزمینی منطقه مکران جوابگوی نیازهای آن نیست. در زمینه توسعه منطقه‌ای هم بهتر است به شاخص‌های توسعه‌ای با گرایش تجارت، گردشگری، شیلات و انرژی اولویت داده شود. همچنین باید بررسی شود با توجه به اینکه فعالیت‌های شیلاتی در سه شهرستان جاسک، کنارک و چابهار بیشترین اشتغال را دارند، چرا در منطقه از نقش پررنگی برخوردار نیستند. شاید یکی از علت‌های آن، سنتی بودن این فعالیت باشد.

باید در زمینه صنعتی شدن منطقه با احتیاط پیش رفت. به‌ویژه اینکه صنایع نوین به آب زیادی نیازمند است و توسعه آنها با ایجاد کارخانه‌های آب‌شیرین‌کن میسر است. باید اذعان داشت که احداث کارخانه‌های آب‌شیرین‌کن منجر به کاهش جانوران دریایی (از قبیل بنتوزها که غذای اصلی ماهیان دریایی است) می‌گردد و آلودگی زیستی (افزایش درجه حرارت آب، رهاسازی نمک جدا شده از آب در محیط و ...) می‌شود.

ایجاد صنایع انرژی نفت و گاز می‌تواند با ملاحظات زیست‌محیطی در منطقه توسعه یابد و موجب بارگزاری جمعیت و اشتغال است.

باید به موضوع تجارت در هر سه شهرستان توجه بیشتری شود. به‌ویژه اینکه در فعالیت‌های بندرسازی و کشتیرانی می‌توان به توسعه صادرات و واردات کمک کرد. برای این منظور توسعه زیرساخت‌ها (فرودگاه، حمل‌ونقل ریلی و جاده‌ای، آب، برق و راهسازی) لازم و ضروری است. زیرا توسعه بخش تجارت موجب می‌شود ایران به هاب تجارت آسیای میانه و افغانستان تبدیل شود.



پیشنهادها

- برای توسعه منطقه‌ای ناحیه ساحلی مکران پیشنهادهای زیر قابل توجهند:
۱. ساماندهی، توزیع و انتقال آب همراه با اولویت‌بندی در بخش شرب، تجارت و صنعت و با توجه به کم‌آبی منطقه و تجربه چندین ساله و نیز معضل آب در ناحیه مکران، حفظ اراضی کنونی کشاورزی، حفظ و بهینه‌سازی و تغییر الگوی کشت در منطقه.
 ۲. بدون اطمینان از میزان حق‌آبه و وضعیت آب کشاورزی در سال‌های آتی امکان هرگونه برنامه‌ریزی برای بیش از یک فصل مشکل‌ساز خواهد بود. لذا پیشنهاد می‌شود در تکمیل زیرساخت‌ها و تجهیز شدن به سیستم مدرن آبیاری و الگوی کشت، دقت و مطالعه لازم به عمل آید. این کار برای بخش کشاورزی، می‌تواند علاوه بر حفظ اراضی کشاورزی، به اشتغال پایدار در این بخش کمک کند.
 ۳. به دلیل بارش ابرهای باران‌زای غیرفصلی در مناطق پایین‌دست سدهای منطقه، با روش‌های صحیح تغذیه مصنوعی و آبخوانداری به تقویت سفره‌های زیرزمینی و میزان ذخیره آب منطقه پرداخته شود.
 ۴. بکارگیری منابع ارزان و در دسترس و برنامه‌ریزی دقیق و استفاده از تکنولوژی‌های مدرن و سرمایه‌گذاری در بخش آب‌شیرین‌کن‌ها، آب دریا به‌طور تلفیقی در طرح‌های اقتصادی (شرب، تجارت، صنعت و کشاورزی گلخانه‌ای) استفاده شود.
 ۵. مصرف بهینه آب و الگوی کشت با تقویت و واگذاری توزیع نهاده‌ها و تقویم کشت با همکاری تعاونی‌های کشاورزی مورد حمایت کشاورزان بومی.
 ۶. راه‌اندازی هنرستان کشاورزی باهوکلات برای جذب و آموزش دانش‌آموزان روستایی و تبادل دانشجو با کشورهای هند و پاکستان در جهت توسعه پایدار کشاورزی.
 ۷. توجه به ایجاد شهرک‌های پرورش دام و طیور و آبزیان در هر سه شهرستان.
 ۸. از زیربنای اقتصاد سواحل مکران، فعالیت صید و صیادی است. باید توجه داشت که علی‌رغم اشتغال قابل توجهی از جمعیت منطقه در این بخش، اما بخش شیلات از کارآیی چندانی برخوردار نیست. علت این مهم مسائل آموزشی، فرهنگ‌سازی، مسئله بیمه و تجهیزات است که باید در ارتقای این موارد سازمان شیلات نقش‌آفرینی کند.
 ۹. در سواحل مکران چند اسکله صیادی وجود دارد که تماشای لنج‌ها و قایق‌های ماهیگیری و صیادان دریادل که در حال صید ماهی‌های گوناگون مانند ماهی شیر، شوریده، حلوا و سنگسر و شاه میگوهایند، دیدنی و خاطره‌انگیز است می‌تواند در جذب گردشگر کمک شایانی به اقتصاد منطقه کند و باید در صنعت گردشگری مورد توجه قرار گیرد.
 ۱۰. با توجه به اقتصاد دریامحور و فعلیت بخشیدن به توان‌های محیطی آن به بررسی ظرفیت‌ها و

قابلیت‌های ناحیه‌ای آن به صورت آمایش سرزمین شناسایی فرصت‌های شغلی سواحل مکران انجام شود که این امر می‌تواند با استفاده از مراکز دانشگاهی و بخش خصوصی و در قالب تشکیل کمیته‌های تخصصی در زمینه قابلیت‌های توسعه منطقه مکران پیگیری شود.

۱۱. سواحل مکران مستقیم به آب‌های آزاد وصل‌اند و با استفاده از امکانات موجود در این سواحل می‌توان زمینه توسعه اقتصاد تجاری را بسط داد. اما در کنار آن باید به حرکتی رو به جلو برای توسعه عمرانی و آبادانی منطقه هم توجه شود و از حالت بن‌بست و محرومیت منطقه کاسته شود. برای این منظور بهتر است طرح‌های تهیه شده یا نیمه‌تمام مثل راه دویانده میناب به جاسک، انتقال آب از سد جگین برای شرب و کشاورزی، بهبود وضعیت بیمارستان خاتم‌الانبیا (ص)، ساماندهی شترهای سرگردان در محور سیریک به جاسک، توسعه مراکز دانشگاهی با رویکرد جذب دانشجوی متناسب با نیاز منطقه، توسعه بندر، فعالیت دریانوردی و شیلات در سه شهرستان، بهره‌برداری از کارخانه آب‌شیرین‌کن چابهار - کنارک (فاز ۲)، رفع محرومیت از روستاهای کنارک، چابهار و جاسک با تأمین آب شرب و اصلاح راه‌های مواصلاتی آنها، تقویت خانه‌های بهداشت روستایی، احداث راه‌آهن و فعال شدن فرودگاه جاسک برای تردهای هوایی و امثال آن به مرحله اجرایی و بهره‌برداری برسد.

۱۲. احداث بندر جدید برای حمل‌ونقل دریایی به‌ویژه در زمینه صادرات و واردات کالا در شرق کشور نیاز اساسی کشور بوده و بار ترافیکی از بندر شهید رجایی و باهنر بندرعباس را هم کاهش خواهد داد با اتصال به راه‌آهن سراسری سرعت توسعه این بندر بیشتر خواهد شد که این امر با توسعه و بهره‌برداری از بندر شهید کلانتری و بهشتی چابهار و تقویت بنادر جاسک و کنارک عملی است که باید مورد توجه قرار گیرند.

۱۳. به این نکته هم توجه شود که تعریف منطقه آزاد اقتصادی به نحوی باشد که مردم خود منطقه از این توسعه سود ببرند و تنها شاهد و ناظر این نباشند که سرمایه‌گذاری کلان صورت بگیرد ولی آنها نتوانند نقشی داشته باشند. به عبارتی نقش اساسی مردم بومی در توسعه و پیشبرد امور و فعالیت در حوزه‌های مختلف پررنگ شود.

۱۴. در توسعه منطقه‌ای مکران باید به ملاحظات زیست‌محیطی به‌ویژه مسائل زیست دریا نظیر حفاظت از جنگل‌های حرا، مرجان‌ها و سایر گونه‌های دریایی توجه ویژه شود. البته موضوع محیط زیست باید به‌عنوان اساس و بنیان توسعه پایدار هم در منطقه مورد توجه باشد. قاعدتاً می‌بایست در امر توسعه سواحل مکران وجود محیط زیست غنی و بکر منطقه که یکی از مهم‌ترین موارد آن هم وجود حدود ۲۲ خور و خلیج کوچک و بزرگ بخش اعظم آنها در مناطق حفاظت شده است و تحت مدیریت محیط زیست قرار دارند، مورد توجه قرار گیرد.

۱۵. شتاب بیشتر در ایجاد هاب انرژی در منطقه مکران به‌ویژه صادرات گاز به کشورهای مجاور و



نیز همسایه جنوبی (کشور عمان).

۱۶. اجرای طرح عظیم پایانه نفتی در جاسک و مجتمع‌های صنعتی و پتروشیمی در شهرستان‌های جاسک، کنارک و چابهار باید با ملاحظات زیست‌محیطی برای دگرگون‌زایی منطقه‌ای و رفع محرومیت از منطقه با شتاب بیشتر.

۱۷. باید تمام راهبردهای منطقه‌ای مکران براساس سه رکن حفاظت، توسعه یکپارچه و مدیریت هوشمند در مناطق ساحلی مکران تنظیم شود که در آن مسائل حفاظت و امنیت محور اصل کار، صیانت مناطق ساحلی و محیط زیست از منابع مهم آن باشد.

منابع و مآخذ

۱. مسقطی، عبدالخالق. گذری بر فرهنگ مردم جاسک، پژوهشنامه خلیج فارس، ۱۳۹۳.
۲. مرکز آمار ایران، سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ شهرستان‌های جاسک، کنارک و چابهار.
۳. سازمان شیلات ایران، سالنامه شیلاتی، ۱۳۹۳.
۴. وزارت راه و شهرسازی، طرح جامع توسعه شهر جاسک، تهیه شده توسط مهندسی مشاور شهر و اندیشه پارس، ۱۳۹۳.
۵. صادقیان، وجیهه. ترانزیت کالا از ایران، رقابت‌ها و چالش‌ها، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، سال هفتم، شماره ۲۳، پاییز ۱۳۷۷.
۶. سایت Fishing.fisher@yahoo.com، ماهیگیری در بنادر چابهار و کنارک، خرداد ۱۳۹۴.
۷. رحمتی، مراسم و همکاران، گزارش علمی بررسی فعالیت‌های اقتصاد منطقه‌ای مبتنی بر اقتصاد دریامحور (بخش گردشگری)، دفتر مطالعات زیربنایی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۴.
۸. رحمتی، مراسم و همکاران، گزارش علمی بررسی فعالیت‌های اقتصاد منطقه‌ای مبتنی بر اقتصاد دریامحور (بخش تجارت، بنادر و کشتیرانی)، دفتر مطالعات زیربنایی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۴.
۹. عیوضی، فرشید و سیدیوسف مولایی، تدوین راهبردهای فرهنگی و اجتماعی توسعه پایدار و همه‌جانبه سواحل دریای مکران، اولین همایش ملی سواحل مکران، ۲۸ - ۳۰ بهمن ۱۳۹۱.
۱۰. جعفری، حسن و همکاران، توسعه بنادر کشور راهبردی مؤثر در توسعه دریامحور، اولین همایش ملی سواحل مکران، ۲۸ - ۳۰ بهمن ۱۳۹۱.
۱۱. بوذرجمهری، خدیجه و همکاران، بررسی آلودگی زیست‌محیطی - دریایی مکران، توانمندی‌ها و تهدیدات، راهنماهای اجرایی با رویکرد توسعه پایدار، اولین همایش ملی سواحل مکران، ۲۸ - ۳۰ بهمن ۱۳۹۱.
۱۲. پوراصغر، رسنگچین، چالش‌های مدیریت منابع آب کشور، مجله برنامه و بودجه، شماره‌های ۶۴ و ۶۵، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۷۹.
۱۳. شرکت آب منطقه‌ای استان سیستان و بلوچستان، آمار و گزارش وضعیت منابع آب استان، ۱۳۹۳.
۱۴. شرکت آب منطقه‌ای استان هرمزگان، منابع آب شهرستان‌های جاسک و سیریک و بشاگرد، ۱۳۹۲.
۱۵. شرکت آب و فاضلاب استان سیستان و بلوچستان، وضعیت آب شرب شهرستان‌های جنوبی استان، ۱۳۹۱.
۱۶. سازمان جهاد کشاورزی استان هرمزگان، گزارش وضعیت کشاورزی استان، ۱۳۹۲.
۱۷. سازمان جهاد کشاورزی استان سیستان و بلوچستان، گزارش وضعیت کشاورزی استان، ۱۳۹۲.
۱۸. سازمان صنایع دستی، میراث فرهنگی و گردشگری کشور، گردشگری در ایران - ظرفیت‌ها و فرصت‌ها، ۱۳۹۲.
۱۹. توسعه مسافرت‌ها و گردشگری دریایی، ماهنامه بندر و دریا، فروردین ۱۳۹۱.
۲۰. سجادیان، مهیار و همکاران، بررسی جایگاه و قابلیت‌های گردشگری صنعتی منطقه خلیج فارس، همایش بین‌المللی خلیج فارس، ۱۳۸۸.
۲۱. غفاری، هادی و محمدعلی مولایی، (مقاله) چالش‌ها و راهکارهای گردشگری ایران، نشریه صنعت توریسم در ایران، شماره ۱۸۵-۱۸۶، ۱۳۸۸.
۲۲. صباغی کرمانی، مجید. صنعت جهانگردی در ایران، تخمین عرضه و تقاضای جهانگردی، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، ۱۳۷۹.



مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۴۳۳۲

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: بررسی مزیت‌های منطقه‌ای سواحل مکران با رویکرد اقتصاد مقاومتی

نام دفتر: مطالعات زیربنایی

تهیه و تدوین: مراحم رحمتی

ناظران علمی: محسن صمدی، محمدرضا محمدخانی

متقاضی: معاونت امور زیربنایی و امور تولیدی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: قاسم میرخانی

واژه‌های کلیدی:

۱. اقتصاد دریامحور
۲. اقتصاد مقاومتی
۳. مکران
۴. دریای عمان
۵. جاسک
۶. کنارک
۷. چابهار
۸. منابع آب
۹. کشاورزی
۱۰. فعالیت‌های شیلاتی
۱۱. گردشگری و تجارت



تاریخ انتشار: ۱۳۹۴/۴/۲۱